

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ 20 • ΙΟΥΝΙΟΣ 1979 • ΣΙΒΑΝ 5739

ובנו בתים ויוישבו ונטעו ברמימים ואכלו פרים

«Καί Θέλουσιν οίκοδομήσει οικίας καί κατοικήσει
καί Θέλουσι φυτεύσει ἀμπελῶνας καί φάγε τόν καρ-
πόν αὐτῶν».

(Ησαΐας 65:21)

ΝΙΚΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Κάθε φορά πού σάν χῶρες, σάν όμαδες ή σάν ἄτομα οι σύγχρονοι ἀνθρωποί ἀντιμετωπίζουμε τήν ἀδικία, τόν διωγμό, τόν ἔξευτελισμό τῆς προσωπικότητός μας, κάποια ἀρνητική γενικά πρᾶξη στήν όποια, ἐνώ ἀδικούμεθα, δέν μποροῦμε νά ἀντιδράσουμε, νά βροῦμε δηλαδή τό δίκιο μας, τότε μόνο ἀντιλαμβανόμαστε πόσο λιγοστή, πόσο ἀνίσχυρη εἶναι ἡ προστασία τῶν Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Τά Ἀνθρώπινα Δικαιώματα, γιά τά όποια καί παγκόσμιοι πόλεμοι ἔγιναν καί διεθνεῖς συμβάσεις ἔξακολουθητικά ὑπογράφονται, παραμένουν στή διεκδίκησί τους τό ἕδιο ἀνίσχυρα καί τό ἕδιο περιορισμένα, ὅπως καί δεκάδες χρόνια πρίν.

Ίδιαίτερα ἡ ἀνθρώπινη προσωπικότης, ἡ προσωπικότης τοῦ μεμονωμένου ἀνθρώπου, ἔξακολουθεῖ σ' ὅλα τά μήκη καί πλάτη τοῦ πλανήτου νά παραμένη ἀπροστάτευτη. «Οἱ ὁργανωμένες δυνάμεις» — δροιες κι ἀν εἶναι αὐτές, ἀνεξάρτητα ἀπό ἔθνοτητα, φυλή, χρώμα ή θρησκεία — δέν σέβονται τόν ἀπλό πολίτη, τό ἄτομο.

Τήν τελευταία πενταετία μιά διεθνής διάσκεψις στό Ἐστίνκι καί μιά διεθνής σύμβασις γιά τόν κολασμό πράξεων κι ἐνεργειῶν πού ἀποσκοποῦν σέ φυλετικές διακρίσεις ἀσχολήθηκαν μέ αύτά τά Ἀνθρώπινα Δικαιώματα καί προσπάθησαν νά δώσουν διεξόδους καί λύσεις στήν ἀναγκαιότητα τῆς προστασίας αὐτῶν τῶν δικαιωμάτων.

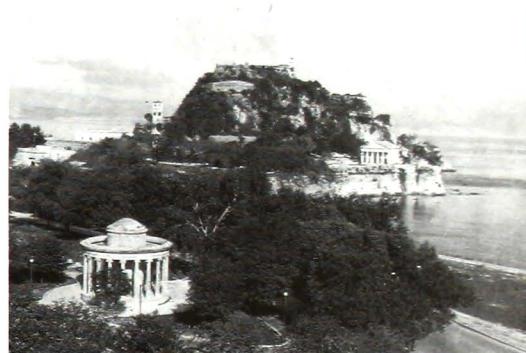
Δέν ἐλπίζουμε δτι θά μπορέσουν νά προκύψουν πολλά θετικά σημεῖα ἀπό τίς δύο αὐτές, σχετικά πρόσφατες, διεθνεῖς πρωτοβουλίες.

Τό δτι, ὅμως, ἡ διεθνής Κοινότης αἰσθάνεται — συνεχῶς καί περισσότερο — τήν ἀδυναμία της στήν προστασία τοῦ πρωταρχικοῦ αὐτοῦ τομέως τῶν Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων, τό δτι προσπαθεῖ νά βρῇ λύσεις καί διεξόδους, τό δτι τό πρόβλημα παραμένει «ἀνοικτό καί καυτό» μᾶς γεννᾶ νέες ἐλπίδες δτι — ἵσως — κάποτε, κάτι θά γίνη.

‘Η ἐποχή πού περνοῦμε εύνοεῖ τίς ἐκκρεμότητες. Ἄλλα πρέπει νά ἀρχίσουμε νά συνειδητοποιοῦμε δτι παρόμοιες σοβαρές ἐκκρεμότητες κυοφοροῦν δλοένα καί νέες μορφές κινδύνου γιά τήν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου. Καί νομίζουμε — κι ἐλπίζουμε — δτι κάποτε θά πρέπει νά νικήσῃ κι δ Ἀνθρώπος...

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗΝ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

**Τό τεῦχος αύτό είναι άφιερωμένο στήν Ισραηλιτική Κοινότητα
Κερκύρας, μιά άπο τίς παλιές Κοινότητες μέ πολύμορφη ιστορία.**

ΚΕΡΚΥΡΑ: έλληνικό νησί, τό δεύτερο σέ έκταση άπο τά νησιά τοῦ Ιονίου. Ή δμώνυμη πόλη είναι ή μεγαλύτερη τοῦ νησιοῦ. Ό Βενιαμίν άπο τήν Τουδέλα συνάντησε περί τά 1160, μόνο έναν Έβραϊο στήν Κέρκυρα. Ό άριθμός τών Έβραιών αυξήθηκε κατά τόν 130 καὶ 140 αιώνα, μέ τήν άφιξη νεοφερμένων κατοίκων άπο τήν ήπειρωτική χώρα.

Οι Έβραιοι τοῦ νησιοῦ ύπηρξαν θύματα πολλών βιαίων ἐπιθέσεων καὶ διωγμών. Υποχρεούντο νά κωπηλατούν τίς τριήρεις, νά παρέχουν στέγη γιά τούς στρατιώτες, ἐκαλοῦντο νά παρουσιασθούν στά δικαστήρια κατά τά Σάββατα καὶ τίς ἀλλες μέρες τών θρησκευτικών τους γιορτών καὶ, ὅπως συνηθίζοταν καὶ στίς ἀλλες περιοχές πού εύρισκοντο ύπό τήν ἐπιρροή τοῦ Βυζαντίου, ήσαν ύποχρεωμένοι νά ἐκτελοῦν χρέη δημίου. Πολλές φορές μάλιστα οι ἀρχές ἀναγκάζονταν νά ἐκδίουν διαταγές γιά νά τούς προστατέψουν άπο τήν ἔχθρότητα τοῦ υπολοίπου πληθυσμοῦ.

Όταν ή Κέρκυρα παρεδόθη στήν Βενετία (1386), στήν έξαμελή ἀντιπροσωπεία πού πήγε νά διαπραγματευθεῖ τούς δρους τῆς παραδόσεως, συμμετείχε δ Ἐβραϊος Δαυΐδ Σέμρο. Ένα διάταγμα τοῦ 1387 ἐπανεβεβαίωνε τά δικαιώματα τών Έβραιών πού ίσχυαν κατά τή Βυζαντινή ἑπικυριαρχία, ἀλλά τό 1406 τούς ἀπαγορεύθηκε νά διαράζουν γῆ καὶ διατάχθηκαν νά φέρουν στά ρούχα τους διακριτικό σήμα. Τό 1408 τούς ἀπαγορεύθηκε νά κατέχουν γῆ ἀξίας μεγαλύτερης τών 2.000 δουκάτων ἀργότερα ή ἀξία γῆς πού ἐπιτρέπετο νά κετέχουν, αυξήθηκε σέ 4.000 δουκάτα.

Οι Βενετικές ἀρχές συχνά ἐπέβαλλαν ἐπί τής Έβραικής κοινότητος βαρείες φορολογίες γιά τήν χρηματοδότηση τῶν πολέμων κατά τής Τουρκίας. Υπήρξαν δμως καὶ περιπτώσεις πού Έβραιοι βοήθησαν οἰκειοθελῶς, δημος π.χ. γιά τήν δχύρωση τών τειχῶν.

Άρχικά οι Έβραιοι ζούσαν σέ δύο δρόμους μεταξύ τής Παλαιᾶς Πόλεως καί τοῦ Φρουρίου. Όταν ἀργότερα ή περιοχή αύτή συμπεριελήφθηκε ἐντός τῶν νέων όχυρώσεων, οι Έβραιοι διασκορπίσθηκαν σέ διάκλητη τήν πόλη. Άπο τό 1622, δμως, περιορίσθηκαν μέσα στό γκέπτο. Παρόλους αύτούς τους περιορισμούς, οι Βενετικές ἀρχές ύπηρξαν πολύ πιό φιλελεύθερες ἀπέναντι τών Έβραιών τής Κέρκυρας, ἀπό δυσούς ύπηρξαν ἀπέναντι τών Έβραιών τῆς Ιδιαίς τῆς Βενετίας.

Κατά τόν 160 αιώνα ύπηρχαν στήν Κέρκυρα δύο συναγωγές: ή τών **Ρωμανιώτων** (Romaniots), πού διατηρούσε τό ἀρχαίο Βυζαντινό τυπικό — γνωστό ως **minhag korfu** — καὶ ή τῶν Ιταλῶν. Μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου ή Ιταλόφωνη κοινότης ἀναπτύχθηκε μέ τήν άφιξη τών Έβραιών ἀπό τήν **Απούλια**, τούς Ισπανούς ἔξοριστους, τούς Πορτογάλους **Μαρράνος** καὶ τούς Έσκεναζίμ, οι δρόσοι, τελικά, υιοθέτησαν τό Σεφαραδικό τυπικό. Ή Ρωμανιώτικη κοινότης ἔχαιρε δρισμένων προνομίων καὶ ἀντιτίθετο στήν ἀπόδοση τοῦ δικαιώματος τής μονίμου ἐγκαταστάσεως γιά τούς Ιταλούς νεοφερμένους. Μεταξύ τῶν ἔτων 1662 καὶ 1664 ἀποδόθηκαν ίσα δικαιώματα σέ δλους τούς Έβραιούς τής Κέρκυρας. Ή κάθε μία ἀπό τίς «κοινότητες» ἔδιοικείτο ἀπό τούς **Ἐπόπτες** (σύνδικοι), δύο ἐλεγκτές γιά τά θέματα τοῦ Καστρού καὶ δύο **παρνασίμ** (ἐπιτρόπους). Τό 1563 διατάχθηκε τήν **Ελιάβ** ἀπό τό **Πεσαρο** (Ιταλία) ἀναφέρει δτι οι Ιταλοί ἀποτελοῦν τήν πλειοψηφία τής Έβραικής κοινότητος Κέρκυρας. Οι τελευταίοι ἐπέβαλαν τή γλώσσα τους σέ δλους τούς Έβραιούς τοῦ νησιοῦ, οι περισσότεροι ἀπό τούς δρόσοις **μιλούσαν** τήν **Απούλιανή διάλεκτο**, χρησιμοποιώντας καὶ πολλές ἐλληνικές λέξεις.

Τό 1552 ύπηρχαν 200 Έβραιοι ίδιοκτήτες κατοικιῶν, τό 1558, περίπου 400 καὶ τό 1663 500. Οι Έβραιοι τής

Κερκύρας ὀσχολοῦντο μέ τίς βαφές, τήν ἐπεξεργασία δερμάτων, τίς δανειοδοτήσεις, τό ἐμπόριο καὶ τήν ἀντιπροσώπευση ἀγαθῶν μεταξύ Βενετίας καὶ τοῦ Λεβάντε. Στούς Ἐβραίους ἐμπόρους τῆς Κερκύρας παραχωρήθηκαν δρισμένα προνόμια, τά ὅποια δέν·είχαν παραχωρηθεῖ οὕτε στούς ιδίους τούς Ἐβραίους τῆς Βενετίας.

Τό 1829 τυπώθηκε στὴν Κέρκυρα ἡ Καινὴ Διαθήκη στά Ἐβραϊο – Ἰσπανική (Judeo - Spanish), προφανῶς, γιά λόγους ιεραποστολικούς. Ἡ τυπογραφία τῶν Ἐβραίων ὅρχισε τό 1853 καὶ συνεχίσθηκε μέχρι τά 1896. Ἀπό τίς δεκα-τέσσερις, συνολικά, ἑκδόσεις, οἱ δεκα-τρεῖς ἦταν τοῦ Ἰωσήφ Ναχαμούλη, ὁ ὅποιος ἔξέδωσε καὶ μία Ἑλληνική μετάφραση τοῦ καθημερινοῦ προσευχολογίου.

“Οταν τό 1716 οι Τούρκοι πολιορκοῦσαν τήν Κέρκυρα, οἱ Ἐβραῖοι διακρίθηκαν στὴν ἀμυνα τοῦ νησιοῦ. Ἡ νομιμοφροσύνη τῶν Ἐβραίων τῆς Κερκύρας πρός τή Βενετία συνεχίσθηκε μέχρι τό 1797 όταν τερματίσθηκε ἡ Βενετική κυριαρχία. Ὑπό τήν γαλλική ἡγεμονία τῆς Κερκύρας (1797 – 99 καὶ 1806 – 15), οἱ Ἐβραῖοι είχαν ἵσα δικαιώματα μέ τούς ἄλλους πολίτες καὶ ὁ ραββίνος τῆς κοινότητος είχε τά ίδια προνόμια μέ τούς λοιπούς θρησκευτικούς ὄρχηγούς τῶν ἄλλων κοινοτήτων. Ἡ θέση τους χειροτέρεψε κατά τή διάρκεια τῆς βρετανικῆς κυριαρχίας (1815 – 64) ἀποκλείσθηκαν ἀπό τίς δημόσιες θέσεις καὶ ἀπολιτογραφήθηκαν. Τούς ἀπαγορεύθηκε νά δικηγοροῦν ἐντός τῶν δικαστηρίων. Ὁ *Judah Bibas*, γνωστός ὑποστηριχτής τῆς Σιωνιστικῆς Ιδέας γιά τήν ἐπιστροφή στή Σιών καὶ ἔνθερμος ὑποστηριχτής τοῦ κινήματος τῆς *Haskalah* (διάφωτης σεως), διετέλεσε ραββίνος Κερκύρας ἀπό τό 1831. Τό 18

55 ἡ ἐβραϊκή κοινότης ὀριθμοῦσε 4.000 ὅτομα.

‘Ο μῆ-ἐβραϊκός πληθυσμός διατήρησε πολλές ἀπό τίς παλιές προκαταλήψεις κατά τῶν Ἐβραίων καὶ ὅταν, μέ τήν ἐνσωμάτωση τοῦ νησιοῦ στό ἐλληνικό Βασίλειο, τό 1864, ἀποκαταστάθηκαν τά δικαιώματα τῶν Ἐβραίων, ξέσπασαν ταραχές πού προκάλεσαν μία μεγάλη ἔξοδο Ἐβραίων πρός τήν ἡπειρωτική Ἐλλάδα καί τήν Ἰταλία. Τό 1891, ὅταν οἱ Ἐβραῖοι ζοῦσαν ἀκόμη στή δική τους συνοικία (γκέπτο), ξέσπασε μία **αιματηρή – κατηγορία** (blood libel), πού προκάλεσε μεγάλες ταραχές στό νησί ἀλλά καὶ σέ δὴ τήν Ἐλλάδα, μέ ἀποτέλεσμα πολλοί Ἐβραῖοι νά μεταναστεύσουν.

“Ἐκτότε ἡ ἐβραϊκή κοινότης τῆς Κερκύρας ὀρχισε νά φθινει· πολλοί Ἐβραῖοι μετανάστευσαν στήν Τεργέστη καὶ τήν Αίγυπτο. Τό 1923 ζοῦσαν στό νησί περίπου 3.000 Ἐβραῖοι, οἱ περισσότεροι ἀπό τούς ὅποιους ήσαν μικροέμποροι πού μοχθοῦσαν γιά νά κερδίσουν τά πρός τό ζῆν. Συνολικά τότε, ὑπήρχαν τέσσερις συναγωγές στήν πόλη τῆς Κερκύρας καὶ ὅλες ἀκόλουθοῦσαν τό Σεφαραδικό τυπικό: ἡ **Ἑλληνική Συναγωγή**, ἡ **Ἀπουλιανή**, ἡ **Ἀπουλιανή – Ἰσπανική** καὶ τό **Ἀπουλιανό – Μινιάν**.

Τίς παραμονές τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου ἡ Κοινότης ὀριθμοῦσε 2.000 μέλη. Κατά τή διάρκεια τῆς Ιταλικῆς κατοχῆς (1941 – 43) ἐπικρατοῦσε σχετική ἡρεμία. Οι Γερμανοί κατέλαβαν τήν Κέρκυρα στής 27 Σεπτεμβρίου 1943. Στίς 14 Ιουνίου 1944, 1800 Ἐβραῖοι ἐκτοπίσθηκαν στό “Αουσβίτς. Τό 1948 ὁ ὀριθμός τῶν Ἐβραίων στήν Κέρκυρα μειώθηκε σέ 170· τό 1968 σέ 92. Σήμερα, μόνον μία ἀπό τίς τέσσερις συναγωγές ἔπιζει.

(*Από τήν ἑγκυκλοπαδεία Judaica, τόμος 5ος, σελ. 970 – 972.*)

‘Υπό κ. Ἀνδρ. Ἀνδρεάδη Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ

‘Η ἑβραϊκή κοινότης Κερκύρας ἐπί Βενετοκρατίας

‘Η ἑβραϊκή κοινότης τῆς Κερκύρας εἶναι τὴν σήμερον ἔτι ἡ σπουδαιότατη τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἰσραηλιτικῶν κοινοτήτων. Ἀπολύτως δ' ἡ σημασία αὐτῆς εἶναι μεγάλη ἀφ' οὐ κατὰ τὴν ἀπογραφήν τοῦ 1907 ἐπί 29,135 κατοίκων τοῦ δήμου Κερκυραίων 2,175 ἥσαν Ἰσραηλῖται. Οὕτοι ἀναλογοῦσι ἀσφαλώς εἰς πλέον ἢ τὸ δέκατον τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως Κερκύρας ἐν ᾧ εἶναι σχεδόν ἄπαντες συνοικισμένοι. Εἶναι δθεν φυσικόν ἡ σπουδαία αὐτῇ κοινότης νά ἐπέσυρε τὴν προσοχήν τῶν δύο κορυφαίων Κερκυραίων ἱστορικῶν, τοῦ Ἀνδρέου Μουστοξύδου καὶ τοῦ Ἰωάννου Ρωμανοῦ, ὃν δὲύτερος καὶ σοφωτάτην μονογραφίαν ἐπί τοῦ θέματος ἔγραψε (βλ. ‘Η ἑβραϊκή Κοινότης τῆς Κερκύρας, «Ἐστία», 1891, τόμ. σ' σελ. 369,384,401).

Χαρακτηριστική φωτογραφία
‘Εβραιας τῆς Κέρκυρας τοῦ 18
21.

‘Η σύμποχις τῆς ἑβραϊκῆς κοινότητος Κερκύρας ἐγένετο μεταξὺ τῶν μέσων τοῦ ιβ' καὶ τά ἀρχάς τοῦ ιδ' αἰώνος. Πράγματι δὲ περίφημος Ἰσπανός Ραββίνος Βενιαμίν Τουδέλλας ἐπισκεφθεῖς τὴν Κέρκυραν τῷ 1147 δέν εὔρε ἡ μόνον ἔνα ‘Ισραηλίτην δόσις ἐπιγγέλετο τὸν βαφέα καὶ ωνομάζετο ‘Ιωσήφ (Πρᾶ. ἐν τῇ ἀγγλικῇ μεταφράσει τοῦ Asher Λονδίνον 1840. τορ. Α' σ. 45. Τὰ περὶ Ἐλλάδος τοῦ Ὁδοιπορικοῦ τοῦ Βενιαμίν μετέφρασεν ἐλληνιστί δὲ κ. Λάζαρος Βελέλης ἐν τῇ Τεργεσταίᾳ «Ἡμέρα». Τούναντίον διάφορα προνομιακά ἔγγραφα τοῦ ιδ' αἰώνος (1324, 1365, 1370 κτλ.) ἀτίνα μετά προσοχῆς συνέλεξεν δὲ Μουστοξύδους (βλ. Ἐλληνομύρμανος σελ. 486, Del le Cose Corcicere σελ. 445 καὶ 447) δεικνύουσι διτὶ πολυάριθμοι ἥσαν κατά τὴν ἐποχὴν ἑκείνην οἱ ἐν τῇ νήσῳ τῶν Φαιάκων Ιουδαῖοι. Διά τοῦτο δέοντις νά συμπεράνῃ διτὶ ἡ ἀποκίσις ἐγένετο κατά τάς μεσολαβησάσας δεκαετίας.

Τὴν σπουδαιότητα τῆς ἐν λόγῳ κοινότητος ἀπό τῆς πρώτης ὥρας τῆς Βενετοκρατίας δεικνύει ἡ συμπεριήληψις, εἰς τὴν ἔξαμελή κερκυραϊκήν πρεσβείαν, τὴν σταλεῖσαν ἐν Βενετίᾳ, ἐνός Ιουδαίου τοῦ Δαβίδ δέ Σέμου (τῆς ὑφισταμένης εἰσέτι οἰκογενείας), ὡς καὶ τό θέσπισμα τῆς Βενετικῆς Συγκλήτου (22 Ἰανουαρίου 1387) δόπερ παρέχει εἰς τούς Ιουδαίους Ισοπολιτείαν, Ισότητα φορολογικήν καὶ ἔγυνησις κατά καταναγκαστικοῦ δανείου.

Καὶ πᾶσαι μέν αι ἔγγυήσεις αὗται δέν ἐπηρήθησαν θρησκευτικῶς, ὅπως οὔτε τ' ἀρχαιότερα προνομιακά γράμματα τῶν Φράγκων, δεικνύουσιν δῶμας τὴν ὄρθην ἀντίληψιν ἢν εἶχεν ἡ Βενετία περὶ τῆς χρησιμότητος τῆς ἑβραϊκῆς κοινότητος. Τὴν χρησιμότητα ταῦτην (ιδίως ἐμπορικήν ἐνοεῖται) ηὔξησαν ὀθρόαι μεταναστεύσεις Ιουδαίων ἔξελανομένων τότε ἐξ Ἀπουλίας (1540). Διά τοῦτο δ' ἡ Σύγκλητος δέν περιέλαβε τούς Ἐβραίους τῆς Κερκύρας εἰς τό θέσπισμα (1571) διά τοῦ ὅποιου ἀπέπεμψε τούς Ισραηλίτας ἐν τῶν Βενετικῶν κτήσεων ὅπως διατρανώσῃ τὴν πρός τὸν ‘Ψυστὸν εὐγνωμοσύνην της ἐπί τῇ νίκῃ τῆς Ναυπάκτου.

Ἐπίσης μόνον τῷ 1622, ἐνέδωκεν εἰς τὴν ἐπίμονον ἀπάίτησιν τῶν φιλοχρίστων (ώς γράφει ὁ Ρωμανός) Κερκυραίων, τῶν αιτούντων δι' ἐπανειλημμένων πρεσβειών δπας οἱ δυστυχεῖς Ἰσραηλῖται ἐγκλεισθῶσιν ἐντός ghetto καὶ στερηθῶσιν τοῦ δικαιάματος τοῦ κατέχειν δλλην ἀκίνητην ίδιοκτησίαν ἐκτός τῆς οἰκίας ἐν ᾧ κατώκουν. Γενικῶς δ' οἱ Βενετοί προσεπάθουν νά ἔξασφαλισθῇ ἡ τάξις κατά τάς ἔκαστοτε γεννωμένας ἀντισημιτικάς ταραχάς. Πόσον δ' εἶχον δίκαιον (ἐστω καὶ μόνον ἀπό τῆς στενῆς ἐμπορικῆς ἀπόφωνες) μαρτυροῦσιν αι οἰκονομικά ζημιάι ἃς ὑπέστη ἡ Κέρκυρα συνεπέα τῶν ταραχῶν τοῦ 1891 καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης μεταναστεύσεως τῶν σπουδαιοτέρων Ισραηλιτικῶν οἰκίων.

Περὶ τοῦ ἑβραϊκοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κερκύρας, ἐπί Βενετοκρατίας εἴχομεν τάς ἔξης πληροφορίας: 1) Ἐκθεσις Βαίλου Κερκύρας Α. Φόσκαρη (1558) 600 ‘Ἐβραιοί’ 2) Μαρτυρία Μαρμαρά (‘Ιστορία Κέρκυρας σ' ἔκδ. Ιταλιστ., σελ. 437) 500 εύποροι ἑβραϊκοί οἴκοι (τῷ 1663); 3) Ἀπογραφή Γριμάνη (1760) 1171 ‘Ἐβραιοί’.

Εἰς τάς πληροφορίας ταύτας εἰμαι εἰς θέσιν νά προσθέσω τήν ἔξης ἀνέκδοτον.

Τῇ 25 Ἀπριλίου 1781 ἐγένετο ἀπογραφή ἐν Κέρκυρᾳ ἡς τ' ἀποτελέσματα δέν ἐδημοσιεύθησαν ἐν Βενετίᾳ ἀλλά σώζονται, συνοδεύομενα μάλιστα ύφικανά ἀπογραφικῶν δελτίων, ἐν τῷ ὀρχείῳ Κέρκυρας, ἐνθα τ' ἀνέυρον τυχαίως πρό δλίγων μηνῦν.

Μεταξὺ τῶν ἀλλων ὑπάρχει καὶ πίναξ ὑπογεγραμμένος ὑπό τῶν συνδίκων τῆς ἑβραϊκῆς κοινότητος Ἀβραάμ Γαού, Σαβαΐ Μαύρο καὶ Ἰωσήφ δέ Σαβαΐ δε Σεμό καὶ τοῦ γραμματέως αὐτῆς, Β. δε Μόρδο.

‘Ο πίναξ καταστρωμένος κατά τό πρότυπον τῶν Βενετ-

ΓΡΗΓ. Π. ΚΑΣΙΜΑΤΗ Καθηγητοῦ
Πανεπιστημίου — Ἀκαδημαϊκοῦ

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ ΚΑΙ Η ΕΝΩΣΙΣ

‘Αναδημοσίευσις ἀπό τήν
«NEAN EΣΤΙΑΝ» τῆς 15 Μαΐου 1937

Τό πίσω μέρος τοῦ κτηρίου τῆς Συναγωγῆς. Στὸ βάθος μὲ τὸ τόξο σημειώνεται τὸ Ἐβραϊκό Σχολεῖο Ταλμούδ. (σημερινό Ε΄ Δημοτικό Σχολεῖο), πού γιά πολλά χρόνια ἔδινε τὴν βασικὴ μόρφωση, ἐβραϊκὴ καὶ ἑλληνικὴ, στὰ παιδιά τῆς Κοινότητας. Χαρακτηριστικὴ φωτογραφία Ἐβραίας τῆς Κέρκυρας τοῦ 1821.

Περί τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τῶν Ἐβραίων εἰς τάς Ἰονίους νῆσους καὶ δή εἰς τήν Κέρκυραν καὶ τήν Ζάκυνθον, ὅπου κατά τόν Μεσαίωνα ἐγκατέστησαν σοβαράς παροικίας, δέν ύπάρχει καμία θετικὴ πληροφορία. Οι μέν Ἐβραῖοι ισχυρίζονται (¹) δὴ ἡ ἐγκατάστασις ἐγένετο μαζί μέ τῆν ἐπέκτασιν εἰς τήν λοιπήν Ἑλλάδα καὶ δὴ εἰς τήν ἔνοιαν τῶν Ἐβραίων Ἑλλήνων, περί τῶν ὁποίων πραγματεύεται δὲ Ἰωσηπος Φλάβιος⁽²⁾, περιλαμβάνονται καὶ οἱ ἐν Ἐπανήσῳ Ἰσραηλῖται. Ἐνīαι δέ γνωστόν δὴ εἰς τήν Ἑλλάδα, καὶ δή τήν Ἰωνίαν καὶ τήν Θεσαλονίκην, οἱ Ἐβραῖοι εἶχον ἐγκατασταθῆ ὅδη ἀπό τοῦ Β΄ αἰώνου π.Χ., φεύγοντες τάς διώξεις καὶ ίδιως τήν ἐδίκησιν Πτολεμαίου τοῦ Ζ', τοῦ δευτέρου Εὐεργέτου, δὲ ὅποιος ἐπικρατήσας τό 146 π.Χ. εἰς Ἀλεξανδρείαν τοῦ ἀδελφοῦ του Πτολεμαίου τοῦ ΣΤ' τοῦ Φιλομήτορος καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Κλεοπάτρας, ἔπινε μένεα κατά τῶν Ἐβραίων τῆς Αιγύπτου, οἱ δοποῖοι εἶχον ὑποστρίξει καὶ πολεμήσει μὲ τόν ἀντίπαλον του⁽³⁾. Πιθανωτέρα δύμας φαίνεται ἡ ἐκδοχὴ πού ὑπεστρίθη ἀπό τόν δείμνηστον **I. A. Ρωμανόν**⁽⁴⁾, δὴ ἡ ἐγκατάστασις τῶν Ἐβραίων εἰς τήν Κέρκυραν δέν ημπορεῖ νά εἶναι παλαιοτέρα ἀπό τόν ΙΒ' αἰώνα μ.Χ., διότι δὲ Ραββίνος τῆς Τουδέλας Βενιαμίν, πού ἐπεσκέφθη τήν Ἑλλάδα κατά τό 1148, εὗρε πληθύν Ἐβραίων πανταχοῦ καὶ ἀναφέρει ἐκατόν εἰς τήν “Ἄρταν, πενήντα εἰς τάς Πάτρας, ἐκατόν εἰς τήν Ναύπακτον, δύο χιλιάδας εἰς τάς Θήβας, ἀνεῦρε δέ μόνον ἔνα εἰς τήν Κέρκυραν⁽⁵⁾. Περί τῶν ἐν Ζακύνθῳ Ἐβραίων οὐδεμίᾳ ὑπάρχει πηγή παλαιοτέρα τοῦ τέλους τοῦ ΙΕ' αἰώνος⁽⁶⁾. Πάντως οἱ Ἐβραῖοι τῆς Κέρκυρας καὶ τῆς Ζακύνθου κατά μέγα μέρος ἐγκατεστάθησαν πρό τοῦ περιφήμου διατάγματος τῆς Ἀλάμπρας τῆς 31 Μαρτίου 1492, διά τοῦ δοποῖος δὲ Φερδινάνδος δὲ Ε΄ καὶ ἡ Ἰσαβέλλα οἱ Καθολικοὶ διέταξαν τήν ἔξωσιν τῶν Ἐβραίων ἔξω τῶν δρίων τοῦ Ἰσπανικοῦ Βασιλείου, καὶ τό δοποῖον ἀποτελεῖ τόν δεύτε-

ρον θεμελιώδη σταθμόν εἰς τήν ἐβραϊκήν διασποράν καὶ ἐγκαινιάζει τήν περίοδον τῶν νεωτέρων περιπλανήσεων τοῦ σεφαραδιτικοῦ Ἐβραϊσμοῦ, δὲ δόπος, καυχώμενος δὴ κατέσται ἀπό τάς Ιθυνόύσας τάξεις τῆς Παλαιοτίνης, ἐγκατεστάθη ἐν αιχμαλωσίᾳ εἰς τήν Ἰσπανίαν ὑπό τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Ναβουχοδονόσορος τοῦ Β', Ἰσπανοῦ, μετά τήν καταστροφήν τοῦ πρώτου ναοῦ, τό 587 π.Χ. Τοῦτο εἶναι προφανές ἀπό τό γεγονός δὴ πολύ πρό τοῦ διατάγματος τῆς Ἀλάμπρας ἀπαντούν προνομιακά διπλώματα ὑπέρ τῶν Ἐβραίων τῆς Κέρκυρας, ἐπίζητούμενα συχνότατα ἀπό τήν πολυπάθη αὐτήν φυλὴν πρός ἀσφάλειάν της κατά τῶν καταδίωξεων πού προεκάλει τό πνεῦμα τῆς μισαλλοδοξίας καὶ τοῦ φανατισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ βαθυτέρα διάστασις πού διετηρήθη πάντοτε μεταξύ τῶν Ἐβραίων καὶ τῶν αὐτοχθόνων καὶ περὶ τῆς δοποίας θά λεχθοῦν δλίγα κατωτέρω. Εἰς τάς αιτήσεις καὶ τάς Ικεσίας τῶν Ἐβραίων πολλάκις ἐνέδιδον οἱ ἀρμόδιοι ἀρχοντες. Οὕτω π.χ. ἀναφέρεται δὴ δεσπότης τῆς Κέρκυράς Φίλιππος δὲ Ταραντίνος καὶ ἡ σύζυγος του Αικατερίνη, ἐπίτιτλος Αύτοκράτειρα Κωνσταντινουπόλεως, ἔξεδόκων δύο διατάγματα, τήν 23ην Νοεμβρίου 1317 καὶ τήν 12ην Μαρτίου 1324, παρέχοντα ἀσφαλείας εἰς τούς Ἐβραίους. Τό γεγονός ἀλλωστε τοῦτο, τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Ἐβραίων εἰς τήν Κέρκυραν πρό τῆς ἔξι Ἰσπανίας καὶ Ἰταλίας μετοικεσίας, φαίνεται καὶ ἀπό τό δὲ οἱ ἀρχαιότεροι τῶν ἐν Κέρκυρᾳ Ἐβραίων, ὡς καὶ οἱ Ἐβραῖοι τῆς Ζακύνθου, εἶχον κοινήν αὐτῶν γλώσσαν τήν ἑλληνικήν, δημιώς δὲ οἱ δρόψιλοι των τῆς ἀρχικῆς διασπορᾶς, οἱ δοποῖοι λόγω τῆς πτωχείας τῆς κοινῶς δημιλουμένης ἀρματικῆς γλώσσης, ἤρχισαν μετά τήν κατάκτησιν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξανδρου νά χρησιμοποιοῦν τήν ἑλληνικήν, μέχρι τοῦ σημείου ὃστε αὐτό τοῦ Ταλμούδ νά ἀναφέρη δὴ εἰς τήν Ιουδαίαν δημιοῦνται δύο γλώσσαι, ἡ ἐβραϊκή καὶ ἡ ἑλληνική⁽⁷⁾. Τοῦτο δέ παρά τάς προσπαθείας τῶν φαρι-

σαίων και δύο των πνευματικών άρχηγών των 'Εβραίων, οι όποιοι, μέ τόν ἄργιον ἑθνικισμόν πού διακρίνει τήν φυλήν των, ἡθέλησαν νά ἀποκλείσουν τά Ἑλληνικά, τά όποια ἐν τούτοις ἐπεκράτησαν, δηπως συνέβη και μετά τήν ἐμφάνισην τοῦ Χριστιανισμοῦ⁽⁸⁾.

"Οτι παλαιότερον, και ισως πρό τῆς ἔγκαταστάσεως τῶν σεφαραδίτων 'Εβραίων τῆς Ἰταλίας και τῆς ἑνετικῆς κατακτήσεως, πού ἐπέδρασαν ἀσφαλῶς εἰς τήν δημιουργίαν και τήν διάδοσιν τοῦ Ἰταλικοῦ Ιδιώματος, τό διόποιον χρησιμοποιοῦν εἰς τούς κατόπιν χρόνους οι 'Εβραῖοι τῆς Κερκύρας και διά τό διόποιον πιθανῶν κατά πολὺ νά συνετέλεσε και ἡ ἑνετική κατάκτησις, η δηποία κατεδίωξε τά Ἑλληνικά γράμματα και γενικώτερον πᾶσαν μορφωτικήν προσπάθειαν⁽⁹⁾, και πρός τόν δεσπότην συνήθης εἰς τούς 'Εβραίους προσαρμογή, ὥμιλειτο ή Ἑλληνική γλώσσα φαίνεται ἀφ' ἐνός μέν ἀπό τούς 'Εβραίους τῆς Ζακύνθου, ὅπου το κῦμα τῆς σεφαραδίτικῆς μετοικεσίας δέν ήτο σοβαρόν οὔτε καί μεγάλη ή ἐπίσημος μέ τάς ἑνετικάς ἀρχάς ἐπαφή και δηπού οὐλούμενή μεταξύ τῶν 'Εβραίων γλώσσα παρέμεινε πάντοτε ή Ἑλληνική⁽¹⁰⁾. 'Αφ' ἐτέρου δέ φαίνεται τούτο ἐκ τοῦ ὅτι, ὡς ἀναφέρεται εἰς τά Κερκυραϊκά «Ιστραπλιτικά Χρονικά» τῆς 31 Ιανουαρίου 1862, μέχρι τότε, «κατά τήν ἐօρτήν τῶν ἐβδομάδων», εἰς πάσας τάς Συναγωγάς ψάλλεται ὑμολογία εἰς ἑθνικήν γλώσσαν, ἥτις προοιμάζει διά τῆς ὀδῆς. «Εἰς 'Ἄγιος Κύριος δ Θεός». 'Ἑλληνιστὶ ώσαύτως και ἐλεγεῖται τινά ψάλλονται κατά τήν ἐπέτειον ἡμέραν τῆς παρ' ἡμῖν ἀπίσποτε μνημονευούμενης «καταστροφῆς τοῦ 'Ιεροῦ Ναοῦ». Τούτο δέ ἀνέβαρτήτως τῆς ὑπάρχειας Ἑλληνικῆς Συναγωγῆς, η δηποία ήτο και ἡ ἀρχαιοτέρα ἐν Κερκύρᾳ. Πρέπει μάλιστα νά πιστεύσωμεν ὅτι χωρίς τήν σεφαραδίτικήν μετοικεσίαν θά είχομεν ίσως εἰς τήν 'Ελλάδα λοιπούς δηδικούς τῆς χώρας, διότι ἡμπόδισε τήν ἀφομοίωσιν πού θά ἐπήρχετο κατ' ἀνάγκην και μέ την διατήρησιν ἔστω τῆς θρησκείας των, διν δέ τούς ἔχωρίζεν ή γλώσσα και ἂν δέν ἐνισχύετο ή ἀγάπη τῆς Ιδιαιτέρας ξεχωριστῆς ἑθνικῆς των ζωῆς, πού μοιραίως τούς ἀπεμάκρυνε ἀπό τό σύνολον. Δέν είναι δυνατόν βέβαια νά παραβλεφθῇ δητι η διαφορά τῆς θρησκείας πολύ συνετέλει και συντελεῖ εἰς τήν δημιουργίαν τοῦ φανατισμοῦ, δηποίος προεκάλεσε τάς ἀμετέρτους καταδιώξεις πού ύπεστη η μαρτυρική αὐτῆς φυλή. 'Αλλά πρέπει ἐπίσης νά ἀναγνωρισθῇ δητι εἰς τό βάθος οι λόγοι τοῦ χωρισμοῦ και τῆς ἔχθρότητος δέν είναι πάντοτε και κυρίως θρησκευτικοί ἀλλά κοινωνικοί. Πώς θά ἔχηγετο τό σημερινόν φαινόμενον τοῦ πανταχοῦ ύπαρχοντας ἀντισημιτισμόν με θρησκευτική δικαιολογίαν; Αι θρησκευτικαὶ αἵτια ἔξελιπον, δητισημιτισμός δύμας παραμένει και παρίσταταις ἀνάγκη νά εύρισκωνται κάθε τόσον νέαι δικαιολογίαι, δηπως είναι π.χ. η ἐπίσημος φυλετική θεωρία τοῦ Τρίπου Ράιχ⁽¹¹⁾.

Πόσον είναι Ιδιαιτέρως διά τήν 'Ελλάδα ἀκριβῆς η παρατήρησις αὐτή, φαίνεται κυρίως εἰς τήν πόλιν εἰς τήν δηποίαν υπάρχει η πολυπληθεστέρα ἑβραϊκή παροικία, εἰς τήν θεοσαλονίκην. Ούδεις υψίσταται θρησκευτικός φανατισμός. 'Ο.τι χωρίζει βαθέως τόν Ἑλληνικόν πληθυσμόν ἀπό τόν ἑβραϊκόν, είναι η ξεχωριστή ζωή πού ζῇ δ τελευταῖς χαρακμένος εἰς τάς παραδόσεις του και ἐντελῶς ξένος πρός τήν χώραν και ἀκόμη ή γλωσσική διαφορά, τό Ιδιόρρυθμον Ισπανικόν Ιδιωμα ή κάποτε και τά ἀνεκδίηγητα γαλλικά πού ἀκούονται εἰς τούς δρόμους τῆς Μακεδονικῆς πρωτεουόσης και πού υποδέχονται ήδη εἰς τήν σταθμόν τόν ἀφι-

κνούμενον εἰς αὐτήν μέ τάς κραυγάς τῶν 'Εβραίων ἀχθοφόρων, Ικανάς νά καταστήσουν σφοδρόν ἀντισημίτην και τόν πλέον ἀνέξιακον και ἀνέξιθρησκον 'Ελληνα. 'Άλλοι λοιπόν και δητι εἰς τήν θρησκείαν εύρισκεται ή ἔξηγησις τού χάσματος.

Οι 'Εβραῖοι ετήρησαν τόν χαρακτήρα τής νομαδικῆς φυλῆς. 'Ο Adolphus Lods, εἰς τό θεμελιώδες περί τῶν πρώτων ἀρχῶν τοῦ Ἰαραήλ βιβλίον του⁽¹²⁾, περιγράφει μέ ἔξαιρετικήν ἐνάργειαν τήν ζωήν τῶν νομάδων αὐτῶν πού ἀνέτρεφαν πρόβατα και κατσίκες και πού ἔσπερναν και μερικά δημητριακά, ὅταν ή ἐποχή ήτο πρόσφορος και ἡμποροῦσαν σαν θερίσουν πρίν ἀπό τήν προσεχῆ τους μετακίνησιν. Τούναντίον δ ἀνθρώπους συνέδεται μέ τό ἔδαφος μόνον μέ τό φύτευμα καρποφόρων δένδρων. «Ο 'Ασιάτης λέγει ἔνα σίγυπτιακόν κείμενον⁽¹³⁾, δέν ἡμπορεῖ νά μείνη εἰς τήν θέσιν του· τά πόδια του κινοῦνται διαρκῶς. Πρωθούμενος καθ' ἡμέραν ἀπό τάς μονίμους φυλάς πού τόν ὑποκαθιστοῦν, ό νομάς ἐκλέγει τήν στέπην και τήν ἔρημον. 'Η δέ ἔρημος ἔχει τόν ίδιον χαρακτήρα και τήν ίδιαν ἔλξιν μέ τήν θάλασσαν⁽¹⁴⁾, πρός τήν δηποίαν τελικῶς καταφεύγουν οι νομάδες. Εἰς τούτο ἔγκειται τό μυστικόν τής πρώτης διασπορᾶς τῶν ἑβραϊκῶν φύλων, τά δηποία, ἔγκατασταθέντα εἰς τήν Παλαιστίνην κατά τόν ΙΔ' Ίωνα πιῶν π.Χ., μετά μακράν νομαδικήν περιπλάνησιν, δέν ἀδίσταζαν νά ἔγκαταλείψουν τήν γῆν τής μετοικεσίας των εἰς πρώτην εύκαιριαν. 'Ηδε δέ εἰς τήν ἐποχήν τῶν προφητῶν, οι 'Εβραῖοι ἡσαν κατεπαρμένοι ἔξω τῆς Παλαιστίνης εἰς δια τά σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος. «Μή φοβοῦ, δητι μετά σοῦ είμι· ἀπό ἀνατολῶν δέων τό σπέρμα σου και ἀπό δυσμῶν συνάξω σε. 'Ἐρω τῷ βορρῷ 'Άγε και τών λιβί μή κώλυε· ἅγε τούς υἱούς μου ἀπό γῆς πόρρωθεν, και τάς θυματέρας μου ἀπ' δκρων τῆς γῆς, λέγει ὁ 'Ησαΐας κατά τόν Ή' αἰώνα⁽¹⁵⁾. «Νῦν ἀποστρέψω αίγαλμασίαν ἐν 'Ιακώβ... και ούκ ἔσται δέ ἐκφοβῶν ἐν τῷ ἀποστρέψαι με αὐτούς ἔκ τῶν ἐθνῶν και συναγαγεῖν με αὐτούς ἔκ τῶν χωρῶν τῶν ἐθνῶν... ὑπόσχεται δέ 'Ιεζεκίηλ δύο αἰώνας βραδύτερον⁽¹⁶⁾. 'Ο Ζαχαρίας κατά τόν Ε' αἰώνα διαπιστώνει τήν διασποράν και ὑπόσχεται ἔκ μέρους τοῦ Θεοῦ «κέκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων τοῦ Οὐρανοῦ συνάξω 'Υμᾶς»⁽¹⁷⁾.

"Οταν μάλιστα ἔμφανίζονται αι πρώται δυσκολίαι κατά τήν ἐλληνιστικήν ἐποχήν μέ τάς γιγαντιαίας μετακινήσεις τῶν πληθυσμῶν τής γῆς, και ἡ Παλαιστίνη καθίσταται διαδρομος μεταξύ Αιγύπτου και Συρίας και διασχίζεται καθ' ἡμέραν ἀπό τά στρατεύματα τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξανδρού πού μάχονται μεταξύ των, διασπορά, και ίδιας πρός τήν Ἀλεξάνδρειαν, προσλαμβάνει μορφήν γενικῆς μετοικεσίας πού δλοκληρώνεται μέ τήν δευτέραν καταστροφήν τοῦ Ναοῦ τό 70 μ.Χ. Περισσότερον ἀπό τό αισθημα δητι τό ἔδαφος φεύγει ὑπό τούς πόδας των, τό δηποίον ἀποδίδει εἰς τούς 'Εβραίους τῆς Ἀλεξανδρείας, μετά τάς ἀντισημιτικάς διώξεις τοῦ Α' αἰώνος, διατηρεπής διμόδιολος των Ιστορικών. Ζωζέφ Νεχαμᾶ⁽¹⁸⁾, οι 'Εβραῖοι είχον ίσως τό αισθημα δητι τίποτε δέν τούς συνέδει μέ τό ἔδαφος και δητι μόλις χρειασθῇ ἀγών διά νά κρατηθοῦν εἰς αὐτό, είναι προτιμότερον νά τό ἔγκαταλείψουν διά νά ἀναζητήσουν καλυτέραν τύχην και νά προσεγγίσουν περισσότερον πρός ἀνωτέρας μορφάς πολιτισμού.

Πράγματι, ἔιδος νόμου φυσικοῦ ὥθει τούς νομάδας νά διεξάγουν συνεχῆ ἀγών διεισδύσεως εἰς τάς πρωθευμένας χώρας πού περιβάλλουν τήν ἔρημον των και νά μετατοπίζωνται πρός ἔδαφη πλουσιώτερα και περισσότερον πολιτισμένα. Οι 'Εβραῖοι δηπότεραν και αὐτοί τόν κοινόν νόμον. 'Άλλ' δηπως λέγει δ. Η. Βεργ⁽¹⁹⁾, θά ἔξελιχθοῦν μέν ἀπό τήν σκηνήν εἰς τό σπίτι και ἀπό τόν φυλετικόν διμίλον εἰς τήν πολιτίνην, εἰς τό βάθος δημας τῆς ψυχῆς των θά

παραμείνουν ἀκαταβλήτως νομάδες. Καί ὅταν θά ἔγκατασταθοῦν εἰς τὴν Παλαιστίνην, ὅταν ταχύτατα θά γίνουν μόνιμοι κάτοικοι, θά ἀποκτήσουν τὰ ἡθη τοῦ μονίμου κατοίκου καὶ θά ὑποστοῦν τὴν ἐπίδρασιν τῶν κατακτηθέντων, ἀνώτερων εἰς ὑλικὸν πολιτισμὸν, πάλιν θά αἰσθάνωνται εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς των, μυστικά ἡ φανερά, τὴν νοσταλγίαν τοῦ νομαδισμοῦ.

Ο νομαδισμός μάλιστα αὐτός ἔξεδηλωθή ύπο μορφήν πολιτικοκοινωνικῆς δοξασίας ἔξ αφορμῆς τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος πού ἐδημιούργησεν ἡ μόνιμος ἐγκατάστασις εἰς Παλαιστίνην. Οι νομάδες ἀγνοοῦν τὴν διάκρισιν εἰς κοινωνικάς τάξεις, ἡ δόπια ἀποτελεῖ τὴν ἐπικινδυνὸν ἀλλ' ἀναποφεύκτον πολυτελείαν τῆς μονίμου ζωῆς τῶν πλεών. Καὶ ἡ ὑπαρξία τῶν κοινωνικῶν τάξεων θέτει ὥμον τὸ ζητήμα τῆς κοινωνικῆς ἀνισότητος καὶ τῆς πιέσεως τῶν ἀδυνάτων ἀπό τοὺς Ισχυρούς. "Αν δέ εἶναι ἀληθές ὅτι οι νόμοι εἰς τάς πολιτισμένας κοινωνίας πρέπει νά τίθενται διά νά προστατεύουν τὸ δίκαιον τῶν ἀδυνάτων κατά τῆς βίας τῶν Ισχυρῶν, καὶ ἂν δὲ Χαμοραμψία ἀναφέρει εἰς τὸν ἐπίλογον τοῦ Κώδικος του ὅτι ἔχαρεν αὐτὸν «διά νά μη βλάπτῃ ὁ Ισχυρός τὸν ἀδύνατον καὶ διά νά ἀσφαλισθοῦν τά ὄφραν καὶ αἱ χῆραι»⁽²⁰⁾, ἡ προσπάθεια αὐτή τῶν νόμων δέν ἐπιτυγχάνεται πάντοτε καὶ ἡ ἀνισότης, μέ τα πολλά κτυπητά της παραδείγματα, προκαλεῖ ἐνίστε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν δικαίων πού ἀναζητοῦν διαρκῶς νέας διέξοδους. 'Ο Ἰσραὴλ ἔζητησε τὴν διέξοδον μέ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸν νομαδισμὸν. Οὕτως ἀναφέρεται⁽²¹⁾ ὅτι δὲ Ἰωανάδη, οὔτος τοῦ Ρηχαβί, ἐπέβαλε κατά τά μέσα τοῦ Θ' αἴώνος εἰς τὸν φυλετικὸν του ὅμιλον τὴν ὑποχρέωσιν νά τηρη διαρκῶς, ὡς καθήκον θρησκευτικόν, τάς συνηθείας τῆς νομαδικῆς ζωῆς πού ἐλεῖ διατηρήσει ἡ παράδοσις.

Περισσότερον δύμως ἀκόμη φαίνεται ἡ νομαδική ψυχολογία τῶν Ἐβραίων εἰς τήν θρησκευτικήν των ἐπιμονήν. Διά τό πλήθος, καὶ πολύ περισσότερον τό πρωτόγονον, ἡ ἔννοια τοῦ Θεοῦ συνδέεται ἀρρήκτως μέ τό ἔδαφος. Τό ἔδαφος κρατεῖ τόν ἀνθρωπον καὶ τοῦ ἐπιβάλλει τελικῶς τὸν Θεόν του. Διότι δὲ Θεός εἶναι διά τὸν πρωτόγονον ἡ πηγή τῆς ζωῆς. Εἰς αὐτὸν ὄφελονται ἡ γονιμότης τοῦ ἔδαφους καὶ ἡ εὐκάρστια τῶν καιρῶν. "Ἄλλοι εἶναι οι προστάται τῶν νομάδων, ἀγριοὶ καὶ πολεμικοὶ θεοί τῆς στέπης, καὶ ἀλλοι, ἥμεροι ἀλλὰ δ.νατοι, οι προστάται τῶν μονίμων κατοίκων, θεοί τῆς εὐφορίας καὶ τοῦ ἔδαφους. "Οταν οἱ Ἐβραῖοι ἔγκατεστάθησαν εἰς τὴν Χαναάν, τό φυσικώτερον ἦτο νά ἐγκαταλείψουν βαθμηδόν τὸν Θεόν τῆς ἔρημου, τὸν Ἱεχωβᾶ, καὶ νά λατρεύσουν τούς θεούς τῆς νέας των γῆς, τὸν Βάαλ τῶν Χαναναίων. Διότι οἱ Ἐβραίοι δὲν κατέλαβον τὴν Παλαιστίνην ὡς κατακτηταί διά μιᾶς, ὅπως ἀποδεικνύουν τά ἀρχαιοτερα κείμενα, ἀλλ' ἐγκατεστάθησαν βαθμηδόν εἰς αὐτήν, ἀφοῦ ἡγωνίσθησαν ἐπί μακρόν κατά φυλάς, χωρίς νά ἔσουθενώσουν τούς ὑπάρχοντας κατοίκους⁽²²⁾, ἀφ' ἐτέρου δέ ἡ θρησκεία των, θρησκεία νομαδική, διέφερεν ἐντελῶς ἀπό τήν θρησκείαν τῶν κατακτηθέντων. Πράγματι δέ τό πράγμα ἐκίνδυνευτε νά συμβῇ. 'Ο Ὄσηέ εἰς τὸν Ἡ' αἰώνα κατηγορεῖ τὸ λαόν τοῦ Ἰσραὴλ διά τὸν ἀναγνωρίζει πώς ὅφελει τὸ στάρι του εἰς τὸν Ἰαχβέ, ἀλλά νομίζει πώς τοῦ τό δίνει δό Βάαλ⁽²³⁾. Φαίνεται δέ ὅτι οἱ Ἐβραῖοι, κατά περιόδους, ἀλλοτε μέν ἐνήλλασαν τὴν λατρείαν τοῦ Ἱεχωβᾶ μέ τὴν πίστιν των εἰς τούς τοπικούς θεούς, ἀλλοτε συνεπλήρωνταν τὴν πατρικήν των θρησκείαν μέ τὴν λατρείαν καὶ διαφόρων δλλων τοπικών θεοτήτων. 'Η ἀντίδρασις, δύμως, δέν ἐβράδυνε νά ἐπέλθη. Καί ἡ σοφία τῶν ἡγετῶν τοῦ Ἐβραϊκοῦ λαοῦ κατώρθωσε νά ἀνεύρη εἰς τούς τοπικούς θεούς τά χαρακτηριστικά πού τούς ἐπλησίαζαν πρός τὸν Ἰαχβέ καὶ νά τούς ἀπορροφήσῃ εἰς τὴν ψυχήν τοῦ περιούσιου λαοῦ, πού ἐνοστάλγει τὸν νομαδισμὸν τῆς

ἐποχῆς τῆς ἔρημου, ἐποχῆς πού ὑπῆρξε, κατά τούς προφήτας⁽²⁴⁾, δο χρυσούς αἰώνων σχέσεων τοῦ Ἰσραὴλ πρός τὸν Ἱεχωβᾶ. Καί μετά τὴν δοκιμασίαν δύμως τῆς ἐπαφῆς της πρός τόν πολιτισμὸν τῶν Χαναναίων, ἡ ἀρχαία νομαδική θρησκεία, ἐπηρεασθεῖσα φυσικά καὶ ἀλλοιανθεῖσα ἀπό τὴν ἀπορροφήσιν τῶν ἐντοπίων θεοτήτων, παρέμεινεν ἐν τούτοις Ισχυρά, ἀποτελοῦσα τὴν κυρίαν ἐκδήλωσιν τοῦ νομαδικοῦ χαρακτῆρος τῆς φυλῆς καὶ τόν ἔξωτερικὸν κρίκον μεταξύ τῶν μελών της, τά δόπια δέν συνέδεσε ποτέ ἡ προσήλωσις πρός τό κατ' ἔξοχην ἀντικειμενικῶς σταθερόν κοινόν τημά, τό ἔδαφος.

Ο νομαδισμός αὐτός διετηρήθη εἰς ὅλην την μακράν Ιστορίαν τῆς Ἐβραϊκῆς φυλῆς. 'Ο Ἐβραῖος εύρισκεται πάντοτε ύπο διαμετακόμισιν. Καί διά τοῦτο δέν κατορθώνει ποτέ νά συνδέθη μέ τὴν γῆν πού κατοικεῖ καὶ ἀναζητεῖ τὸν ἀπαράίτητον εἰς τὴν ζωήν του ίδεαλισμὸν εἰς τὴν θρησκείαν του καὶ εἰς τὴν κοινότητα τῶν δμοφύλων του. 'Ο σεκταρισμός του αὐτός, δο ποτίσσεται μέ μιαν ληστρικήν ἐκμετάλλευσιν τοῦ τόπου εἰς τὸν δόπιον ζῆ καὶ δο ποτίσσεται τοῦ εὖναι ζένος, εἶναι ἡ βασική αίτια τῆς ἀντιθέσεως τῶν αὐτοχθόνων πρός τὸν Ἐβραῖον. Καὶ παλαιότερον μέν, δταν δ ἀνθρωπος, εἰς ἀνάζητησι τοῦ ζωτικοῦ μύθου πού θέλει ἀπαραίτητως Κυβερνήτην, είχε ως πρώτον ίδαινικόν του τὴν θρησκείαν, ή μηνις κατά τοῦ Ἐβραίου προσελάμβανε τὴν μορφήν θρησκευτικοῦ διωγμοῦ. 'Από δύο δμως αἰώνων, δταν ἥρχισε τὸ ἑύπημα τῶν ἐθνικοτήτων καὶ ίδιας τούς τελευταίους καιρούς, πού τά ίδαινικά τοῦ 'Εθνους καὶ τῆς Πατρίδος ἐπῆραν τὴν πρώτην θέσιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ή ἔχθρότης κατά τῶν Ἐβραίων προσέλαβε μορφήν έθνικής διαστάσεως καὶ ἐκρήζεως πατριωτικῆς. 'Ας μη παραβλέπεται ὅτι η ἔννοια τῆς φυλῆς εἰς τὴν σύγχρονον Γερμανίαν ἀποτελεῖ ἔθνικόν αίτημα τῆς κρατικῆς κοσμοθεωρίας. Καί δπου δμως η ἔννοια τοῦ έθνους υπεκώρησε μονίμως ή παροδικώς καὶ τὴν πρώτην τῆς τὴν ψυχήν τοῦ ἀνθρώπου κατέλαβε ή ίδεα τῆς ἀρχούσας ή τῆς ἐπιβαλλούσαντης κοινωνικῆς τάξεως, δπως π.χ. εἰς τὴν Σοβιετικήν Ρωσίαν, ή μηνις κατά τῶν Ἐβραίων δέν ἔπαισε, ἥλαζε μόνον ἐπιφάνειαν καὶ μετετοπίσθη εἰς τὴν ίδεαν τοῦ κοινωνικοῦ σεκταρισμοῦ καὶ τῆς ταξικής προδοσίας. Τά πογρόμα, πράγματι, εἰς τὴν Σοβιετικήν Ρωσίαν δέν ἔλειψαν⁽²⁵⁾.

Αι γενικά σκέψεις πού προηγήθησαν γεννοῦν, ἀκριβῶς λόγω τῆς γενικότητός των καὶ τῆς συντομίας των, ἀμφιβολίας καὶ χάσματα. Μία ἐπεξήγησις εἶναι ἀπαραίτητος.

Πρέπει πράγματι νά ποδοδήθη τόσον μεγάλη σημασία εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς φυλῆς καὶ τάς ίδιότητας αὐτῆς, δην δο τοῦτο εἶναι ἀληθές, τά πρέπει νά λεχθή διά τάς ἀναμβεῖς τῶν φυλῶν, πού ἀποτελοῦν καθημερινόν φαινόμενον τῆς κοινωνικῆς ζωῆς;

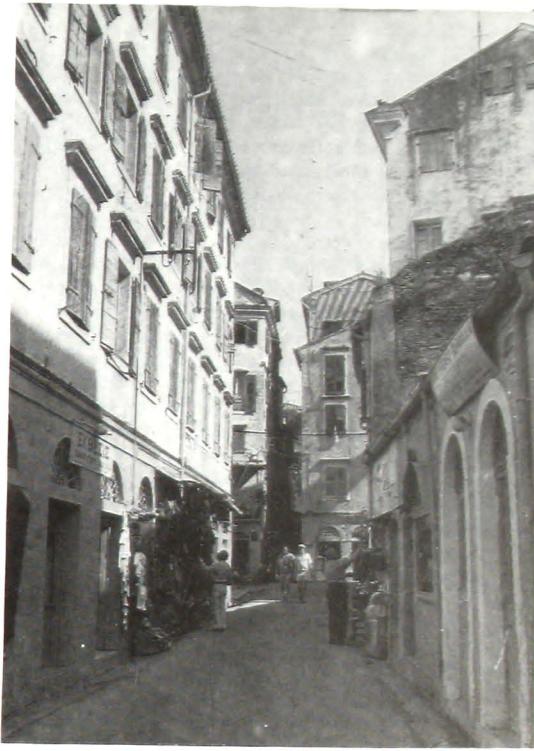
Ο δμιλῶν σήμερον περί καθαρότητος μιᾶς φυλῆς εύρισκεται ἔκτος τῆς πραγματικότητος. Εἰς τοῦτο ἀλλώς συνίσταται τό βασικὸν μειονέκτημα τῆς θεωρίας τοῦ Gobineau. Μέσα εἰς τὴν διαδρομήν τῶν αἰώνων, μέ τό ζύμωμα καὶ τό ξαναζύμωμα τῆς ἀνθρωπίνης ζύμης, ἐπέρχεται σύγχυσις τῶν φυλῶν καὶ μωιβάσις ἐπιδραστική τῶν ίδιοτήτων καὶ τῆς ψυχοσυνθέσεως τῆς μιᾶς ἐπί τῆς άλλης. 'Απέναντι τῆς μιμήσεως — έθίμου πού θεμελιώνει εἰς ἔξωτερικούς τύπους την παράδοσιν, ἀντιδρᾶ ή μίμησις — μόδα, πού προέρχεται ἀπό τὴν συμβίωσιν καὶ πού ἀνατρέπει καὶ τῆς κληρονομικότητος ἀκόμη τά δεδομένα. Εἰς τὰύτα πρέπει νά προστεθῇ καὶ ἀλλο στοιχεῖον μειώσεως τῆς σημασίας τοῦ φυλετικοῦ παράγοντος, ή πνευματική ἀνάπτυξις καὶ πρόδοσις. Μέ την ἀνάπτυξιν αὐτήν οι ἀνθρωποι χειραφεύονται ἀπό τό περιβάλλον τους, καὶ ἔτσι ἐκφεύγουν, δπως

λέγει ο Beerr, άπό την χρυσαλλίδα πού καλείται φυλή⁽²⁸⁾.

Αι άποψεις αύταί έφαρμοζονται φυσικά καί εις τήν έβραικήν φυλήν. 'Αλλ' έν μέτρῳ μόνον. Διότι υπήρξε μέν συγχρωτισμός τών 'Εβραιών μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους, ἀλλ' δι συγχρωτισμός αὐτός δέν προσέλαβε τήν μορφήν καθολικοῦ φαινομένου. "Οπου παρεπήρθη τοιούτος συγχρωτισμός, δησπού δηλαδή ο παράγοντες τής ἀντιδράσεως εις αὐτόν ύπεχώρησαν, οι 'Εβραιοί ἀπέβαλον τόν χαρακτῆρα τής ξεχωριστῆς διμάδος καί, συνδέθεντες μέ τήν νέαν των πατρίδα, ἀφωμοιώθησαν ὡς ἄτομα μέ τό κοινωνικόν σύνολον. 'Εκεὶ δέν ύπάρχει σοβαρῶς σήμερον ἔβραικόν ζήτημα, δησπού π.χ. εις τήν Γαλλίαν, δησπού ή κρίσις τής ύποθέσεως Ντρέϋφους ἀπέδειξε τάς σαθράς βάσεις τοῦ ἀντισημιτισμοῦ καί δησπού δι σημερινός πρωθυπουργός είναι 'Εβραιος, καί ἄν δέν ύπηρχον οι ἐπήλυδες διαβατικοί Ἰσραηλῖται οὔτε ή ἐλαχίστη ύπονοια Θά ύφιστατο περί 'Εβραιών. Κατά τό πλεῖστον ὅμως, ή δημαρκή δημοιογένεια τῶν 'Εβραιών διεπηρήθη⁽²⁷⁾. 'Ακριβώς διότι δι νομαδισμός τής φυλῆς των ἔξεδηλωθη μέ τό μόνον δυνατόν του ἔρεισμα, τόν θεϊσμόν, δι δησπού μετέβαλε τήν ἀρχαίαν ἰδέαν τής θρησκείας πού ἔγινε δι' ἔναν λαόν εις τήν μεσσιανικήν ἀπομνηνούσιον τοῦ περιουσίου λαοῦ πού ἔξελέγη διά νά διατηρήσῃ καί νά διαδώσῃ μίαν πίστιν⁽²⁸⁾. 'Η μεσσιανική αὐτή πίστις τοῦ Ἰσραηλ συνεκράτησε τό μέγα πλῆθος εις τόν σύνδεσμον μέ τήν φυλήν του καί παρημπόδισε τήν ἀφομοιώσιν μέ τούς ἄλλους λαούς, διεπήρησε δηλαδή τήν ἀσβεστον φλόγα τής ἔχθροπτος πρός τούς 'Εβραιούς, ή δησπού δέν ύπάρχει εις τάς περιπτώσεις πού ἐπήλθεν ή ἀφομοιώσις αὐτή, ή δησπού πρέπει νά τονισθῇ διτί ἐπέρχεται πάντοτε ὅταν δι 'Εβραιος ἀποσπασθῇ ἀπό τήν κοινότητά του καί ἀντιμετωπίσῃ ὡς Ἰσος πρός τούς 'Ισον τόν ύπόλοιπον κόσμον καί τήν κοινωνικήν ζωήν. Εις αὐτήν τήν ἀφομοιώσιν, τήν ἀποσπασίαν δηλαδή, δησπού τόν θρησκευτικήν, δησπού τήν φυλετικήν, περισσότερον καί διλγύστερον εις τούς συνεχεῖς διωμούσις, δηείλεται τό διτί ή παραγωγική αὐτή φυλή δέν ηὔξησε σοβαρῶς ἀπό χιλιετρίδων.

"Ωστε εἶναι μέν ἀλλήθες διτί δι φυλετικός παράγων δέν παίζει γενικώς σήμερον, μέ τήν ἐπιμεξίαν καί τήν ἀνάπτυξιν τῶν ἀνθρώπων, προέχοντα πόλον, εἶναι δημως ἔξι γουσί ἀληθές διτί, εἰδικώς διά τούς 'Εβραιούς, δι πάραπον αὐτός εἶναι σημαντικός, δησπού κυρίως ὡς καθαρῶς φυλετικός παράγων, δησπού διότι ἐπί τῶν ἴδιοτήτων τής φυλῆς ή παράδοσις οἰκοδόμησε μίαν πίστιν πού συγκρατεῖ δημοιογένεις τούς κεντρικούς πυρήνας τοῦ 'Εβραισμοῦ.

Οι 'Εβραιοί τῆς 'Επτανήσου, καί ίδιως τής Κερκύρας, εύρεθησαν διέναντι τῆς ἀγγλικής προσπασίας εις θέσιν ἑντελῶς ίδιασσουαν. Ζήσαντες ἐν σχετικῇ ἀρμονίᾳ μέ τούς 'Ελληνας κατά τό διάστημα τής ἐνετικής δεσποτείας, χάρις ἀφ' ἔνός εις τήν σχετικήν ἀνεξιθρησκείαν τῶν ἐντοπίων, κυρίως δημως χάρις εις τά προνόμια τά δησπού ἐπετύχανον (τούτο δέ ίσχυει κυρίως διά τούς 'Εβραιούς τής Κερκύρας) διά κολακειῶν καί παροχῶν πρός τούς κρατοῦντας, ίδιως ἐν τή μητροπόλει, δέν ἐθεωρήθησαν, δημως, τούς μέ τούς αὐτόχθονας μέχρι καταλήψεως τῶν νήσων ἀπό τούς δημοκρατικούς Γάλλους, δησπού διένεγνωρίσθησαν εις αὐτούς πάντα τά πολιτικά δικαιώματα καί ὁ ραββίνος ἐτέθη εις τούς μοῖραν μέ τούς ἀρχηγούς τῶν δύο ἄλλων θρησκευμάτων πού ἐπρεσβεύοντο εις τάς νήσους. 'Η ισοπολιτεία δημως αὐτή δέν ἔβράδυνε νά προκαλέσῃ τήν ἀντιδραστιν πού ἐπάγεται πάντοτε δι ἀπότομος πρακτική ἔφαρμογή τῶν ἐλευθέρων ίδεων, δησπού πρέπει ταχέως ἀποχαλινώνει τούς εὐεργετουμένους ώστε νά καθίστανται ἀφόρτοι μέ τήν στάσιν των καί νά προκαλοῦν κατ' ἀνάγκην τήν δημιουργίαν ἀντιδράσεως. Διότι, ηδη ἐπί τῶν αὐτοκρατορικῶν Γάλλων, τό 1808, βλέπομεν διτί δι κομμισάριος τής 'Αστυ-

'Οδός Αγίας Σοφίας, διεύτερος βασικός δρόμος τής συνοικίας, δησπού είναι σήμερα.

νομίας τῶν Κορφών διαπιστώνει διτί διάφοροι «φαυλόβιοι ή καί κακής ζωῆς ἀνθρωποί», κωφεύοντες εις τήν φωνήν τής φύσεως, ἐπικειροῦν κακά κατά τῶν 'Εβραιών καί διστάσσει «ἄπο τού νῦν καί εις τό ἔξης νά μήν θιθελεν είναι τίνας δι όποιος νά τολμήσῃ νά συγχύσῃ εις κανένα τρόπον οὔτε μέ λόγους οὔτε μέ ἔργα τήν ήσυχιάν και ἀσφάλειαν τῶν ἀνθρώπων δησπού δημολογοῦν τήν 'Ιουδαϊκήν θρησκείαν⁽²⁹⁾. Μετά τήν ἐπελθοῦσαν δημως ἀγγλικήν κατοχήν, δησπού πάλιν⁽³⁰⁾, κατόπιν νόμων ψηθισθέντων ἀπό τήν 'Ιόνιον Βουλήν και κυρωθέντων ἀπό τήν 'Αρμοστείαν, τά πολιτικά των δικαιώματα, και βραδύτερον ἀπηγορεύθη εις αὐτούς και τό δικηγορεῖν, ἐπιτρεπούμενον μόνον νά ἐμφανίζωνται εις τά δικαστήρια ως ὑποδικηγόροι (intervenienti)⁽³¹⁾. 'Εκτοτε συνεχής είναι δι προσπάθεια τῶν 'Εβραιών νά ἀποκτήσουν τήν ισοπολιτείαν, δηδέ προσπάθεια αὐτή ήτο τοσούτω μᾶλλον δυσκολωτέρα, διότι δη κατάργησις τῶν ἀντισραπλικῶν νόμων δέν ἔχηταρτό διπό μόνην τήν θέλησιν τής ἀγγλικῆς προστασίας, τήν δησπού δη κατώθωναν νά παρασύρουν μέ τό μέρος των οι ἐνδιαφερόμενοι, ἀλλ' ἔδει νά γίνη διά νόμων ψηφιζομένων ἀπό τήν 'Ιόνιον Βουλήν. Πρός τήν κατεύθυνσιν λοιπόν αὐτήν ἔστρεψαν τά ἐνεργείας των οι 'Εβραιοί τῶν 'Ιονίων νήσων και ίδιως οι τής Κερκύρας, και εις τήν κατεύθυνσιν των αὐτήν κατ' ἀνάγκην συνηντήθησαν μέ τούς πολιτευτάς τούς κεκηρυγμένους υπέρ τής ἐλευθερίας τῶν λαῶν, δηλαδή μέ τούς όπαδούς τής 'Ενώσεως τής 'Επτανήσου μέ τήν 'Ελλάδα.

'Η ἐπαφή έν τούτοις ἔγένετο μετά πάσης περισκέψεως. Τό Ἰσραὴλ ἀναμιγνύεται πολλάκις εις τά ἐσωτερικά ζητή-

ματα των λαών μέ τούς όποιους συγκατοικεῖ καί ἔκμεταλλεύεται τάς πολιτικάς των ἀντιθέσεις. Ἔχει δημως πικράν πείραν τῶν διώξεων πού τόν ἀναμένουν ἐν περιπτώσει ἀντίθέτου στρφῆς τῆς τύχης. Ἡ ἑβραϊκή ἐφημερίς «Ισραηλιτικά Χρονικά», ἑκδοθεῖσα εἰς τήν Κέρκυραν κατά τά μέσα τοῦ 1861, μετά τήν πικραύχιαν τῆς ἀποστολῆς τοῦ Γλάδοτωνος καί ἐνῷ ἀδικαιολογοῦντο ἐκ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων καί αἱ ἐλπίδες τῶν ριζοσπαστῶν ἀλλά καὶ οἱ φόβοι διώξεων τῶν ἐνωτικῶν, ἀναγράφει εἰς τό προγραμματικόν της ὅρθον:

«Ἐνῷ στήμερον ὁ κόσμος ὑπὸ τήν ἐπιρροήν τῆς προόδου ἐπικαλεῖται καί καθιεροῖ τήν μεταξύ τῶν ἀνθρώπων ἰσότητα, μετ' ἑκπλήξεως καὶ λύπης βλέπει τις ὑφισταμένους ἐν Ἐπανήσψι εἰσάτει ἔξαιρετικούς κατά τῶν Ἰσραηλιτῶν νόμους καί στερούντας αὐτούς τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου, μολονότι εἰς τά αὐτά βάρη καθυποβάλλουσιν αὐτούς.

» Παράδοξος ἀνωμαλία καὶ ἀντίφασι! Ἡ Ἐπανησος, συνδέδεμένη ὡσά διὰ τῶν δεσμῶν τῆς θρησκείας, τῶν Ιστορικῶν ἀναμνήσεων καὶ τῶν Ἐθνικῶν προσδοκιῶν μετά τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, δέν ταράσσεται εἰς τό συμπαθητικόν παράδειγμα τῆς μητρός πατρίδος⁽³²⁾. Ἐτι δέ παραδοξώτερον εἶναι ὅτι οἱ ἔξαιρετικοι οὐτοὶ νόμοι ἔξεδίδοντο τῇ ἐγκρίσει τῆς προστάτιδος Κυβερνήσεως τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, καθ' ἥν στιγμήν τό ἀγγλικόν ἔθνος, πρόμαχος τῆς προόδου, εἶναι ὁ ὑπογραμμός τῶν ἐλευθέρων θεσμῶν.

» Ο 'Ιονίος Ισραηλίτης λοιπόν ὀφείλει νά καταδεῖξῃ τοῖς συμπολίταις αὐτοῦ, μεθ' ὧν κοινήν ἔχει τήν πατρίδα καί τάς ἐλπίδας⁽³³⁾ δέτη ἡ θρησκεία ἥν πρεσβεύει δέν ἔναι ἀσυμβίβαστος πρός τά κοινωνικά αὐτοῦ καθήκοντα, ὀφείλει νά κάμη γνωστόν ὅτι ἀδίκως συκοφαντοῦνται οἱ θεσμοί αὐτῆς, ὀφείλει κατά τό παράδειγμα τῶν ἀλλών ἐθνῶν, νά πείσῃ τόν λαόν τοῦν δέ την θελήση νά δικαιώση τούς Ισραηλίτας, οὐδεμία οὔτε εἰς τάς θρησκευτικάς διδασσάσ του οὔτε εἰς τάς πολιτικάς δοξασίας του⁽³⁴⁾ οὔτε τέλος εἰς τά συμφέροντα αὐτοῦ βλάβη δύναται νά προέλθῃ.

Ἡ αὐτή ἐφημερίς εἰς μακράν μελέτην «περί τῆς ἀστικῆς καί πολιτευματικῆς τῶν Κερκυραίων Ισραηλιτῶν καταστάσεως, ἐκ τῶν ἀπωτάτων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν μας» μετά πικρίας ἀναφέρει δέ τέλων τῶν 'Εβραιών τοῦ 'Ἐνετικού κράτους, μόνον οι Κερκυραίοι «έξουσιοδοτήθησαν νά ἐνεργῶσιν ὡς δικανικοί παρά τοῖς δικαστηρίοις. Προκρυμμένης δέ τῆς ἐν Κερκύρᾳ Διοικήσεως, ὑπὸ χρονολογίαν 5 Ἀπριλί. 1698, παρέχει ἀνενδοίαστον ἀπόδειξιν δέτη οι Ισραηλίται, καὶ ὡς ἐκ τῆς περινοίας αὐτῶν, δέν ἥσαν κατώτεροι τῶν ἀλλών ποιτών»⁽³⁵⁾. Ἀναφέρει κατόπιν δέτη μόνον εἴκοσι ποιήται ἐν Κερκύρᾳ ἀνεγνωρίσθησαν ὡς δικηγόροι ἐξ ὧν ἐπτά 'Εβραιοί, ἐνῷ ἐπί τῆς ἀγγλικῆς προστασίας ἀφηρέθη ἀπό αὐτούς τό δικαιώματα τοῦ δικηγορεῖν.

Ἡ συνεχής προσπάθεια τῶν 'Εβραιών εἶναι δέ ἀπόκτησις τῆς Ισοπολιτείας. Διά τήν ἐπιτυχίαν δημως τοῦ σκοποῦ των προτιμοῦν 'άφησον κατά μέρος τό ζήτημα τῆς 'Ενώσεως καί τῆς μεταβολῆς τοῦ 'Ιονίου Συντάγματος καί 'άπειθησαν μέ διάφορον εἰς ἔκσατον γλώσσαν ζητοῦντες τήν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως των. Πρός μέν τήν 'Ιονίου Βουλήν ἐπικαλούμενοι τό ἐπίκειρημα τῆς ἐν τῇ 'Ελευθέρᾳ Ἑλλάδι Ισοπολιτείας, πρός δέ τήν προστάτιδα Δύναμιν ἀναμιμήσκοντες τήν ἐκπολιτιστικήν αὐτῆς ἀποστολήν καὶ Ιστορίαν.

«Ἡ Ισραηλιτική Ισοπολιτεία, λέγουν τά «Ισραηλιτικά Χρονικά» τῆς 22 Φεβρουαρίου 1862, καθ' ἄκρης εἰσέρχεται δέ τούς προστασίας τούς πολιτικούς τόπους, εἶναι τό σύνθημα τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Ὁ 'Ισραηλίτης τοῦ 'Ιονίου δέν μαφιβάλλει δέτη οὐδεμία ἐν τῇ γῇ ταύτῃ τῆς ἐλευθερίας θέλει ἐγερθῇ φωνή

ἀντιτείνουσα τήν Ικανότητα τῶν Ισραηλιτῶν πρός ἀπολαυσήν τῶν ἀστικῶν καί πολιτευματικῶν δικαιωμάτων, ἕτινα εἰς αὐτούς ὡς ἀνθρώπους ἀποτελοῦντας μέρος τῆς κοινωνίας ἀνήκουσαν. Εἰθε δέ νέα 'Ἐπανηστική Βουλή, τῆς ὀποίας τά μέλη εἰσίν ἄνδρες ἐπί νοητικῆς Ικανότητος καί πατριωτισμῷ τιμώντες τόν τόπον των, νά ἐκπληρώσασιν ἀποστολήν ἀνταξίαν τοῦ αἰώνος τούτου τῆς προόδου, ήτις θέλει μεταδώσει τό δυνομά των εὐλογητῶν καί σεβαστόν εἰς τάς ἐπερχομένας γενεάς».

Ἡ νέα Βουλή, τήν δημοίαν ἀναφέρει Ἡ ἑβραϊκή ἐφημερίς, εἶναι δέ 12η, ἡ δημοία συνελθοῦσα τήν 15ην Φεβρουαρίου 1862, ἔξελεε Πρόδερμον μέν τον 'Ηλίαν Ζερβόν, ἀντιπρόσεδρον δέ τόν 'Ιωσήφ Μομφεράτον, τούς δύο πρώτους ἀρχηγούς τῶν ριζοσπαστῶν, οἱ δημοίοι ἀνέκαθεν μετά θέρημης καί ἐπιμονῆς ὑπεστήριζον δχι μόνον τήν ἔνωσιν τῆς 'Ἐπανήσου μέ τήν Ἐλλάδα ἀλλά καὶ τήν πλήρη ἐπικράτησιν τῶν ἀρχῶν τῆς Ισότητος καί τῆς ἐλευθερίας. Ἡδη κατά τήν ἐποχήν ἔκεινην δέ τον 'Ηλίαν Ζερβόν είχε γράψει τό μετ' ὀλίγον δημοσιεύθεν ἔργον του «Τά γενέθλια καὶ ἡ νομοθεσία τῶν ἑβραίων», εἰς τό δημοίον, ἀναγνωρίζων ἔμμεσως τούς Ισραηλίτας ὡς ίδιαιτερῶν ἐθνότητα, ἔτοντεν ἐν τούτοις δέτη τήν πρώτην αὐτοῦ σύστασιν ὀφείλει δέ τον Χριστιανισμός εἰς τόν 'Ἑβραϊσμόν. Ἡ νέα διαθήκη, ήτις εἶναι δημητρίωσις τῆς παλαιάς, εἶναι καὶ τό μεσότειχον μεταξύ ἀμφοτέρων. Ὁ διαχωρισμός δημως αὐτοῖς, δημοτικής διακρίνει τάς δύο θρησκείας, δέ χορηγεῖ καὶ κανένα ἀποχρώντα λόγον δημοτικούς διάκειντας ἔχθρικῶν πρός ἀλλήλας, ὡς τοιούτον ποτέ δέν παρέχει καὶ διάφορος δοξασία μεταξύ γονέων καί τέκνων»⁽³⁶⁾. Τό βιβλίον τοῦ Ζερβού χαρακτηρίζεται ἀπό τό ἑβραϊκόν φύλλον «νέος λίθος εἰς τό οικοδόμημα τῆς προόδου», διά πρώτην δέ φοράν ἐν τῇ ἀναγελίᾳ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ οἱ 'Ἑβραίοι αὐτοχαρακτηρίζονται ὡς Ἑλληνες. «Ο συγγραφεύς κ. Ζερβός, γνωστός ἐπί πολυμαθείας καί πατριωτικοῖς καὶ φιλανθρωποῖς αἰσθήμασιν, γράφουν τά «Ισραηλιτικά Χρονικά» τῆς 1ης 'Ιανουαρίου 1863⁽³⁷⁾, ίδιος μάς συγκινεῖ καὶ ὡς Ισραηλίτας καὶ ὡς Ἑλληνας. Ὁς Ισραηλίτας μέν διότι δ. κ. Ζερβός, γράφων ἀμερολήπτως τήν Ιστορίαν τοῦ 'Ἑβραϊκοῦ 'Ἐθνους καὶ τῆς νομοθεσίας αὐτοῦ, ἀποβλέπει εἰς τήν ἔξαλειψιν τῶν καθ' ἡμῶν ἀγρίων παθῶν καὶ αἰσχρῶν προλήψεων, ὡς 'Ἑλληνας δέ, διότι δεικνύομεν εἰς τήν Εύρώπην, δέτη καὶ ἐν ἡμῖν ὑπάρχουσιν Δύναι, Γρηγόριοι, Ρώσσει, Ἀζέλιοι καὶ Κτσίνσκαι».

Στηριζόμενοι εἰς τήν ἔξισθαλισμένην εύνοιαν τοῦ Προέδρου τῆς 'Ιονίου Βουλής καὶ βλέποντες ἀλλωστε ἐπερχομένην τήν 'Ἐνωσιν μετά τήν ἐν Ἑλλάδι μεταπολίτευσιν τοῦ 'Οκτωβρίου 1862 καὶ τήν κατά Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους γνωσθείσαν ἐν Κερκύρᾳ⁽³⁸⁾ ἀπόφασιν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως περί παραχωρίσθεως τῶν 'Ιονίων νήσων εἰς τήν Ελλάδα, οἱ 'Ἑβραίοι ἔγκαταλείπουσιν τήν πρότεραν των ἐφεκτικότητα καὶ μετά σπουδῆς καὶ ἐπιμονῆς διεκδικούν τήν Ισοπολιτείαν. Ἀφίνουν μάλιστα νά ἐννοηθῇ δέτη ἡ χειραφεσία των ἔγκειται εἰς τήν φοράν τῶν πραγμάτων, ἀλλ' δέτη ἐν πάσῃ περιπτώσει αὐτοῖ, μή θέλοντες νά ἀδίκησουν τούς συμπολίτας των καὶ νά πιστεύσουν δέτη οὐδέν έχουν νά ἐλπίσουν ἀπό τήν ἀγάπην καὶ τήν πρόσδοσον τοῦ τόπου, περιμένουν τήν Ισοπολιτείαν πρό τής 'Ενώσεως⁽³⁹⁾.

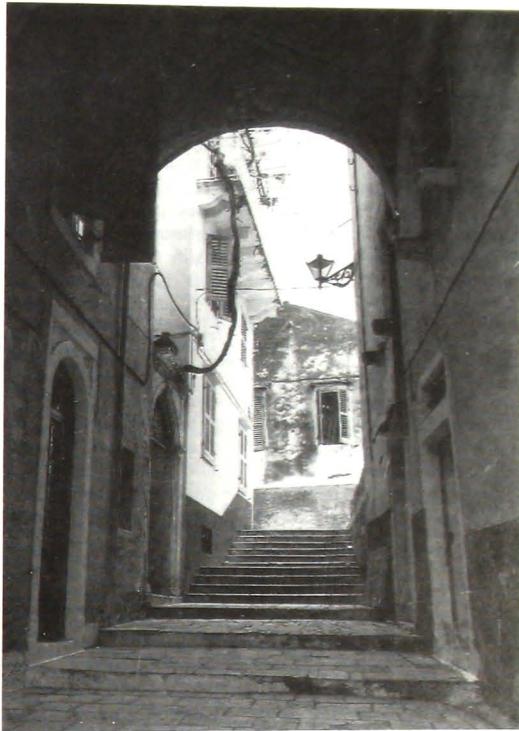
Εἶναι γνωστόν δέτη δέ τον 'Ηλίαν Ζερβός, δημοτικής διαστασίας, δέ τον ταλαιπωρηθείς καὶ διωχθείς ἀπό τήν ἀγγλικήν Προστασίαν, γενόμενος Πρόδερμος τῆς 12ης 'Ιονίου Βουλής, ἀπεγοήτευσε τούς ἀφελεῖς καὶ βιαστικούς ιδεολόγους τούς ἀντιλαμβανομένους τόν ύπερ τής 'Ενώσεως ἀγῶνα ως προσπάθειαν συνεχή καὶ μονοκόμματον, ἔξακολουθούσαν μέχρι τέλους μέ τήν ίδιαν ἔντασιν, χωρίς νά λαμβάνῃ ύπ' οὖτε ἔξωτερικάς συνθήκας οὔτε ἐσω-

τερικάς άναγκας. Η σύγκρουσις τοῦ πνεύματος τῆς πάση θυσία πραγματοποιήσεως τῶν ιδανικῶν μέ τὸ πνεῦμα τῆς κυβερνήσεως, ἡ ἀντίθεσις μεταξύ τοῦ ιδανικοῦ καὶ τῆς πραγματικότητος, τὸ αἰώνιον πρόβλημα τῶν κυβερνήσεων, παρουσιάσθη εἰς τοὺς ὅπαδούς τοῦ Ζερβοῦ ὡς δυσάρεστος ἔκπληξις. «Ἄλι βάσανοι τῆς ἔξορίας ἐλύγισαν ἥρα γε τὸν σιδροῦν καὶ ἀκαμπτον τοῦ ἀνδρός χαρακτῆρα; διερωτᾶται δὲ Ἰδρωμένος⁽⁴⁰⁾. Ἐφοβεῖτο νῦν ὁ Ζερβός ἐπιβουλάς τῆς διπλωματίας. Ἡθελεν, ὡς ἔλεγε, ν' ἀποφύγη πᾶσαν ἀπόφασιν ἀπερίσκεπτον, δυναμένην νά ἐπενέγκῃ ὀλέθρια ἀπότελέσματα. Ἡ 'Ἐπτάνησος, κατ' αὐτόν, διεξεδίκησεν ἐν ἀρχῇ τὸ τῆς ἑθνικῆς ἀποκαταστάσεως δικαίωμα, νῦν δέ ὥφειλε νά μὴ διακινδυνεύσῃ αὐτόν». «Ἐπεθύμουν ν' ἀκούσων ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἄλλου κόσμου διηγήματα», λέγει ὁ βουλευτής τότε Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης⁽⁴¹⁾. «Ἄλλ' οὔτε βρονταὶ οὔτε κεραυνοὶ ἀντήχησαν εἰς τάς ἀκοάς μου». Καὶ ἡ κάψις αὐτή τοῦ Ζερβοῦ, ἡ ὄφειλομένη εἰς τὴν κυβερνητικήν αὐτοῦ περίονταν, καὶ ὀδηγηθεῖσα μέχρι ἀποχῆς του ἀπὸ τῶν ἐκλογῶν τῆς 13ης καὶ τελευταίας Ιονίου Βουλῆς, ἀφήρεσαν τὴν ἐλπίδα τῶν Ἐβραίων ν' ἀποκτήσουν τὴν ἰσοπολιτείαν πρὸ τῆς Ἔνωσεως.

Δέν ἦτο ἄλλωστε μόνον ὁ Ζερβός ὑπέρμαχος τῆς Ισοπολιτείας. Οἱ περιορισμοὶ τούς ὅποιους ὑφίσταντο οἱ Ἐβραῖοι καὶ τὸ καθολικῶν φιλελεύθερον πνεῦμα πού ἔπιεε εἰς τὴν Ἐπτάνησον, ἔχον ἡδη ποικιλοτρόπων ἑκδηλωθῆ. Κατὰ τάς ἀρχὰς τοῦ 1862 ἐκρημνίσθησαν καὶ ἐν Ζακύνθῳ τὰ τείχη τῆς Ἐβραϊκῆς συνοικίας, ghetto, τὴν Ὕδρυσιν τοῦ ὅποιου μὲ πολλούς κόπους καὶ ἐπιμονήν ἔχον ἐπιτύχει καὶ ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἐν Ζακύνθῳ οἱ Χριστιανοὶ ἐπὶ τῆς ἐνετικῆς κατοχῆς. Κατὰ τὴν συζήτησιν δὲ τὴν γενομένην εἰς τὴν 12ην Ιονίου Βουλῆν διά τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸν ἐναρκτήριον λόγον τοῦ Ἀρμοστοῦ, καίτοι δὲν ἀνεφέρθη τὸ Ἐβραϊκὸν ζῆτημα, ἡκούσθησαν ὅμως τόσοι λόγοι ὑπέρ τῆς ἰσοπολιτείας καὶ τῆς ἐλευθερίας, ὡστε εἰς ούδενα ἔμενεν ἀμφιβολία διά τάς ἀπέναντι τῶν Ἰσραηλιτῶν Ιδέας καὶ προθέσεις τῶν ἀρμοδίων.

Χαρακτηριστική εἶναι ἐπιστολή πού ἀπέστειλε ἀπό τὸ Λησοῦρι τῆς Κεφαλληνίας ὁ Αύγουστίνος Λιβαθηνόπουλος εἰς τὰ «Ισραηλιτικά Χρονικά»⁽⁴²⁾. «Τί ἀγιώτερον, γράφει εἰς αὐτήν, τί ιερώτερον καὶ δικαιον παρά ἡ ἀπόκτησις δικαιωμάτων, καὶ δικαιωμάτων, οὐχὶ παρά ἡμῶν τῶν Ἐπτανησίων, ἀλλά παρά τῶν ξένων βαρβαρικῶν καταπατηθέντων;» Ἡ τελευταία αὐτή φράσις ρίπτει περίεργον φῶς εἰς τὴν ψυχολογίαν τῶν Ἐπτανησίων. «Ἐφ' ὅσον οἱ ίδιοι ἡσαν κύριοι τοῦ σίκου των, ἡ εὐμένεια πρός τοὺς Ἐβραίους, οἱ δοποὶ συνχόντα προσάρχονται εἰς ξένας προστασίας, δέν ἦτο δὲ κανών. Ἀφ' ἡς δύμως τούς Ἐβραίους κατεδίωκεν δχι τῶν ἔγχωρίων ἡ ἀντιπάθεια ἀλλά τοῦ μισθοῦ αὐθέντου ἡ θέλησις, ἡ εὐμένεια καθίστατο ἀπόλυτος, διά νά μεταβληθῆ καὶ πάλιν εἰς ἔχθρότα καὶ ν' ἀπολήξῃ ἐκ νέου εἰς ἔξεγέρσεις καὶ διωγμούς, ὅταν οἱ δυναστεύουσι ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν. Εἰς τῶν ψυχολογίαν τῶν λαῶν τοιαῦται μεταπτώσεις ούδεν ἔχουν τὸ παράδοξον.

Ἐννοεῖται δτὶ οἱ Ἐβραῖοι δὲν παρέλειπον νά εὐρίσκωνται εἰς ἑπαφήν καὶ μέ τάς ἄλλας, τάς μή φιλικάς πρός τὴν

Ἔνωσιν, πολιτικάς μερίδας τοῦ τόπου. Τοῦτο δέ δέν ἔδιστασαν νά κατηγορήσουν εἰς αὐτούς οἱ ἀντιπάθεμενοι εἰς τὴν ἰσοπολιτείαν ή καὶ ἀπλῶς διατηροῦντες τὴν παλαιάν κατ' αὐτῶν ἀντιπάθειαν⁽⁴³⁾. Ἐνδεικτικὸν τῆς προσπαθείας των, νά πιέσουν πρός τὴν ἰσοπολιτείαν ὅλας τάς μερίδας, καὶ τῆς ἀπογοητεύσεως των ἀπὸ τούς ριζοσπαστικούς τῆς 12ης Βουλῆς, εἶναι τό ἀκόλουθον ἀπόσπασμα ἐξ ὅρθου τῶν «Ισραηλιτικῶν Χρονικῶν» τῆς 1 Νοεμβρίου 1862. «Δέν δύναται τις νά ἀναιρέσῃ ὅτι η πολιτικῶν ἔξαιρετική κατάστασις, ἐν δὲ διατελοῦσι οἱ Ἐπτανήσιοι Ισραηλῖται, πηγάζει ἐξ ἀρχῶν ὃς δ σημειρίνος πολιτισμός ἀνεκκλήτως ἐκδιλαστε, καὶ ἐπομένως οὐχὶ διά λόγων, ἀλλὰ δι' ἔργων χρεωστοῦσιν ίνα κολάσωσιν αὐτάς δσοι, τὴν ιεράν λέξιν ἐλευθερίαν ἐπικαλούμενοι, τὸν ἑθνικόν ἀγύνα σοιβαρῶς ὑποστηρίζουσι. Ὁμολογητέον δέ δτι η ἀστική κατάστασις τῶν Ιονίων Ισραηλιτῶν εἶναι βελτιωτέρα τῆς ἐν Ρώμῃ τε καὶ που ἀλλοθι τῆς Εύρωπης ἀναξιοπαθύντων ὅμοδόζων των. Ἐνταῦθα οἱ Ισραηλῖται ἔχουσιν ίδιοκτησίαν, ἔχασκούσιν ἀκώλυτα πᾶσαν τέχνην καὶ ἐπιστήμην, ἡ διαχείρισις τῆς Δικαιοσύνης ούδεν ἀφίνει αὐτοῖς ἐπιθυμητόν, ἀλλά... γινώσκουσιν δτι εύρισκονται ἐν ἐλευθέρῳ Κράτει διωργανισμένῳ ἐπί εύρωπαικῶν ἀρχῶν ἐντεῦθεν, ἔνδσω ὑποβάλλονται μέν εἰς ἀπαντα τοῦ πολίτου τά καθήκοντα, δέν ἀπολαύουσιν δμως τῶν σχετικῶν δικαιωμάτων, δέν δύναται νά θεωρήσωσιν ἔαυτούς ἀληθῶς ἐλευθέρους. Δέν ἀποβάλλουσι δέ την περι ἀπολαυῆς τῶν δικαιωμάτων τούτων ἐλπίδα, ἐνώ ἡ πεφωτισμένη Εύρωπη ἀγνοῖται ὑπέρ τῆς παγκοσμίου χειραφεσίας τῶν Ισραηλιτῶν, καθ' ἡ γηγνίσατο ὑπέρ τῆς τῶν μαύρων ἀπελευθερώσεως. «Ἀπασαὶ αἱ καταδιώξεις εἰσὶν ἀδελφαί διέκραξε κλεινός τις συγχρονος δικηγόρος; τοῦτο δέ καλῶς ἐννόησεν δ τῆς

ΤΑ «ΧΡΟΝΙΚΑ» ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Λόγω τῶν θερινῶν διακοπῶν αὐτό εἶναι τό τελευταίο τεῦχος τοῦ β' τόμου τῶν «Χρονικῶν» (1978 - 79). Τό ἐπόμενο τεῦχος θά κυκλοφορήσει στὶς 15 Σεπτεμβρίου 1979.

σκοπος Γρηγόριος⁽⁴⁴⁾, ότι ήτε ήτο ταυτοχρόνως και διά τού αύτου ένθουσιασμού τήν χειραφέτησιν τών μαύρων και τήν τών 'Εβραιών.'

'Εν γένει ομως είναι δυνατόν νά λεχθῇ, ότι κατά τά τρία τελευταῖς ἔτη τῆς ἀγγλικῆς προστασίας κατεβλήθη προστασία ἐκ μέρους τῶν 'Εβραιών νά προσελκυσθοῦν οἱ 'Ἐλλήνες πρός τάς ίδεας τῆς χειραφεσίας και τής Ισοπολιτείας. 'Ο δόθος, δλλωστε, δέν ήτο μέγας, δοθέντος ότι οἱ 'Ἐλληνες, ἀγνωνιζόμενοι ύπερ τῆς ίδεας ἀνέξαρτοίσας και τῆς ἐνώσεως μέ τήν 'Ἐλλάδα, ούδέποτε μέν υπελόγισαν εἰς τήν βοήθειαν τῶν 'Εβραιών πρός ἐπιτυχιαν τῶν σκοπῶν των, ἀλλά και ούδέποτε ἐσκέφθησαν νά ἀμφισβήσουν εἰς τούς 'Εβραιούς τά δικαιώματα τῆς Ισοπολιτείας. Χαρακτηριστική είναι ή δήλωσις ἐν ἔτει 1861 τῆς ἐκδοθείσας τότε ἑβραϊκής ἐφημερίδος «'Ισραηλιτικά Χρονικά», εἰς τούς τόμους τῆς ὁποίας πολλάκις ἀνέτρεξεν ή παρούσα μελέτη, ότι «τό περιοδικόν μας δημοσιεύομεν καὶ ἐλληνιστί»⁽⁴⁵⁾, δηπως βαθμηδόν εἰσάγωμεν ἐν ταῖς οἰκογενείαις ἡμῶν τήν ἑθνικήν γλώσσαν, ἢν ἀπαντεῖς οι πολίται· καθήκον ἔχουν νά καλλιεργοῦσιν». 'Ἄς άκουσθῇ ή δήλωσις αὐτή εἰς τήν Θεσσαλονίκην, όπου ἐκδίδονται εἰς πολλάς και διαφόρους γλώσσας ἀρκετάι ἑβραϊκά ἐφημερίδες, ούδεμία θμως εἰς τήν ἑλληνικήν.

Καὶ ύπηρξαν μέν οι ύποστηριζαντες ότι δια συνδυασμός τοῦ ζητήματος τῆς 'Ἐνώσεως μέ το διάτημα τῆς ἑβραϊκῆς Ισοπολιτείας ήτο ἐπιβλαχής διά τήν ύπόθεσιν τῆς 'Ἐνώσεως, ἀλλά κατά τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἀντέτασσον οι πλείστοι, φρονοῦντες Ἰσως ἐνδομύχως ότι πρᾶξις πολιτικῆς ἀνάκης και σκοπιμότητος ήτο μόνον νά μή δοθοῦν εἰς τούς 'Εβραιούς δικαιώματα Ισοπολιτείας πρό τῆς 'Ἐνώσεως, ἵνα μή ούτοι, αἰσθανόμενοι πλέον ἕαυτούς ἐν ἀσφαλείᾳ, ἀντιδράσουν κατά τῆς 'Ἐνώσεως, ἀλλά τούναντίον ἀναγκάζωνται νά συνενεργοῦν και αὐτοί, ἔστω καὶ χλιαρώς, ύπερ τῆς ίδεας ἐκ τῆς ὁποίας ἀνέμενον τήν ίδιαν τῶν Ισοπολιτείαν. Καὶ ή 'Ινοις Βουλή ἔμεινε βωβή εἰς τάς Ικεσίας τῶν 'Ισραηλιτῶν.

Μέ τήν πάροδον τῶν μηνῶν, τό δνειρον τῆς 'Ἐνώσεως πλησιάζει πρός τήν πραγματοποίησήν του, οι δέ 'Εβραιοι ἀρχίζουν νά ἐπιδεικνύουν ἐμφανέστερον τά πατριωτικά των αἰσθήματα. Εἰς συζήτησην μέ τήν Κέρκυραϊκήν «'Ἐθνεγερσίαν», τά «'Ισραηλιτικά Χρονικά» τονίζουν ότι οι Ισραηλῖται τῆς 'Ἐπανάσου ούδολως ύπολείπονται τῶν Χριστιανῶν εἰς πατριωτικά αἰσθήματα. Καὶ ἔνα θμως μήνα πρό τῆς οὐαστικῆς 'Ἐνώσεως, ζητοῦν τήν Ισοπολιτείαν, τήν όποιαν αὐτομάτως θά ἀπέκτων ὄμρ τή 'Ἐνώσει. «Εὔγνωμονούμεν πρός τήν «'Ἐθνεγερσίαν», γράφουν τήν 1ην Μαΐου 1863, καθό παρασχοῦντας ἡμῖν τό ἐνδόσιμον νά διασκέδασμεν τάς τελευταῖςς ἐνστάσεις ἀς ἐπιβούλως οι φίλοι τῆς στασιμότητος ἀντέτεινον καθ' ἡμῶν, Ισχυριζόμενοι τό δῆθεν ἀνέφικτον τῆς ἡμετέρας Ισοπολιτείας ἀνέν συνταγματικῆς μεταρρυθμίσεως ἀντιστοιχούσης πρός νέον μετά τῆς προστασίας συνθηκολόγημα. 'Ημεῖς δέ τραννις ἀπεδειξαμεν, ότι οι ἔξαιρετοι νόμοι ύπο τούς ὁποίους στήμερον ζῶσιν οἱ 'Ἐπανάσοι, ἔναι λίαν μεταγενέστεροι τού Συντάγματος τού 1817· ὠστε αὐτή ἡ ἐκδώσασα τούς νόμους τούτους Ἀρχή δύναται νά καταργήσῃ αὐτούς χωρίς ούδολως νά θῇση τού Θεμελιώδους τῆς Πολιτείας Νόμου. Καθ' ὅσον δ' ἀφορά τά πατριωτικά ἡμῶν αἰσθήματα, ἔστω πρός μείζονα ἀπόδειξην ή συμπεριφορά τῶν 'Ισραηλιτικών Κοινοτήτων τῆς 'Ἐπανάσου ἀπέναντι τῶν διαδραματιζομένων.

»Πανηγυριζομένης τῆς ἐνδόξου ΚΕ' Μαρτίου, αι κοινότητες αύται και αύθις ἀπέδειξαν ότι τά αύτά τρέφουσι μετά τῶν συμπολιτῶν αύτῶν πατριωτικά αἰσθήματα και διά πρόθυμοι δείποτε διατελοῦσιν ἴνα τήν οιανδήποτε τύχην τῆς

πατρίδος συμμερισθῶσιν. Κατά τήν εύφρόσυνον ἔκεινην ήμέραν, 'Ισραηλῖται και Χριστιανοί ἐφαίνοντο ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ ύπο τού αύτου κυριεύμενοι ἐνθουσιασμοῦ και ἐν κατανύξει ἀκρώμενοι τῆς δεήσεως και τῶν εὐλογῶν τοῦ 'Ιεράρχου. Τό συγκινητικόν και χαρμόσυνον ἔκεινο θέαμα ήτο μικρά ἐκδήλωσις τοῦ παραγγέλματος τῆς διάπτης, ὅπερ ἐκ στόματος τοῦ θεορρήμονος Νομοθέτου ἔξελθόν ἐπέπρωτο ν' ἀποτελέσῃ τήν ἀκράδαντον κρηπίδα ἐφ' ής ἄπασαι βασίζονται αι θρησκεῖαι και οι νόμοι».

'Η 'Ἐνωσις ἔγινε πραγματικότητα, ὃν δέ ή ἐπίσημος ρῆξις τῶν δεσμῶν τῆς προστασίας ἐπρόκειτο νά λάβῃ χώραν ἐν ἔτος Βραδύτερον, θμως κατ' ούσιαν ή 'Ἐνωσις είλεν ήδη συντελεσθῇ ἀπό τοῦ Μαΐου τοῦ 1863. 'Η Ισοπολιτεία τῶν 'Ισραηλιτῶν ἀνεγνωρίζετο. «Αἱ εύχαι σύμπαντος τοῦ 'Ἐθνους ἐπί τέλους εἰσποκύσθησαν⁽⁴⁶⁾... Φαίνεται ότι ή Πρόνοια ἐν ταῖς ἀνέχερευνήτοις Αύτῆς Βουλαῖς ήθέλησε νά ἐνισχύσῃ τάς εύλογίας της εἰς ἄπαντα τόν εὐκλεῖ ἐλληνικὸν λαόν, ποιούσα αὐτόν λειτουργόν ἐλευθερίας παρά τοῖς 'Ισραηλίταις. Εἴη μυριάκις εύλογημένος ο λαός ούτος· αὐξηθεί πάντοτε εύημερῶν και εύδαιμων και ἀποκατασταθεί τάχιστα εἰς τήν ἀρχαῖαν αὐτοῦ δόξαν. Ζήτω τό 'Ἐθνος! Ζήτω δι Βασιλεύς Γεώργιος δ Α'! Ζήτω ή ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως!».

'Ἐν τούτοις ξένημέρας μετά ταῦτα, κατά τόν πανηγυρισμόν τῆς 'Ἐνώσεως, δι ἑβραϊκός λαός, κατ' ἔξοχήν πραγματιστής και ἀφειλμιστής, λησμονῶν τά παρελθόντα και ἐπιδιώκων νά διατηρήσῃ τάς φιλίας του με τούς Ισχυρούς, ἀνήρτα εἰς τάς λαμπρῶς φωταγωγημένας συναγωγάς του τήν ἐπιγραφήν⁽⁴⁷⁾:

«Ζήτω Γεώργιος δ Α', Βασιλεύς τῶν 'Ἐλλήνων. Ζήτω ή 'Ἐνωσις. Ζήτω τό 'Ἀγγλικόν 'Ἐθνος».

Τό ἑβραϊκόν ζήτημα διετηρήθη εἰς τήν 'Ἐππάνησον και μετά τήν 'Ἐνωσιν, είναι δέ γνωσταί αι ἀντισημιτικά ταραχαί πού ἐμάρτυραν τήν Κέρκυραϊκήν Ιστορίαν τῆς τελευταίας διεκετίας τοῦ παρελθόντος αἰώνος. Χαρακτηριστικό τῆς δυσπιστίας πού ἐνέπνεε γενικῶς τό ἑβραϊκόν στοιχείον είναι οι ἐπίλογοι τῶν δύο σοφῶν ἀνδρῶν πού ἐδημοσίευσαν κατά τό 1891, δηλαδή τριάντα σχεδόν χρόνια μετά τήν 'Ἐνωσιν, τάς εἰς τήν ἀρχήν τῆς παρούσης μελέτης σημειωθείσας πραγματείας περί τῶν ἑβραϊκῶν κοινοτήτων τής Κέρκυράς και τής Ζακύνθου ἐπί τῆς 'Ἐνετοκρατίας.

«Εἴθε τού προνούμοιο τούτου τῆς Ισοπολιτείας, γράφει δ 'Ι. Ρωμανός⁽⁴⁸⁾, νά ποιώνται ἐν τῷ μέλλοντι οι 'Εβραιοί χρήσιν τοιαύτην, ήτις νά ή ίδια μέν ὀφέλιμος εἰς τήν Κέρκυραν, καθόλου δέ σύμφωνος πρός τάς ἀρχάς και τούς πόθους τῆς δλης 'Ἐλλαδός.»

«Τοῦ πολιτύμονού τούτου τῆς Ισοπολιτείας, γράφει δ 'Δ. Βιάζης⁽⁴⁹⁾, δέον οι 'Εβραιοί να'ποδείξωσιν ότι είναι δῆσιοι και μετά τῶν λοιπῶν χριστιανῶν συμπολιτῶν τῶν νά συνεργασθῶσιν ύπερ τῆς εύημερίας και τοῦ μεγαλείου τῆς ικεσίας πατρίδος.»

Κατόπιν τῶν ταραχῶν, πλεῖστοι έκ τῶν σημαντικώτερων 'Εβραιών ἐγκατέλειψαν τήν Κέρκυραν, ή δέ σημασία τῆς αὐτόθι ἑβραϊκής κοινότητος, ως και τῶν λοιπῶν κοινοτήτων τής παλαιάς 'Ελλάδος, ἐμειώθη. Μετά τούς Βαλκανικούς θμως πολέμους και τήν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας, ἐδημιουργήθη ἑβραϊκόν πρόβλημα εἰς δλας ἀπαρχίας τοῦ Κράτους και ίδιαιτέρως εἰς τήν Θεσσαλονίκην. Νομίζω ότι δέν είναι, δυστυχώς, πολιτεία περιπτή, ή ἐπανάληψις, διά τούς 'Εβραιούς τῆς μακεδονικής πρωτευούσης, τῶν εύχων και τῶν συστάσεων τοῦ Ρωμανοῦ και τοῦ Δέ Βιάζη.

(1) Βλ. «'Ισραηλιτικά Χρονικά» τῆς Κέρκυρας, I. σελ. 10 (1861) και 83 (1862).

(²) Ιουδαικής 'Αρχαιολογίας ισ', 2 καί 3.

(³) Βλ. j o s, Nehama, *Histoire des Israélites de Salonique*, τομ. 1, Παρίσιοι - Θεσσαλονίκη, 1935, σελ. 13.

(⁴) 'Η Εβραϊκή Κοινότης τῆς Κερκύρας, εἰς τὴν «Εἰκονογράφημένη Έστίαν» 1891, Α', σελ. 370. Πρβλ. Σπ. δέ Βιάζη. 'Η Εβραϊκή κοινότης Ζακύνθου, εἰς τὸν «Παρνασσόν» Δ', 1891 - 92, σελ. 624 ἐπ. 'Η μελέτη τοῦ Ρωμανοῦ ἔδημοσιεύθη γαλλιστὶ μὲν εἰς τὴν «Revue des Etudes Juives», ἀλληλιστὶ δέ εἰς τὴν «Ισραηλιτικήν 'Επιθεώριων» τῶν 'Αθηνῶν, τομ. Α'. 1912 σελ. 8 ἐπ.

(⁵) Ο Ρωμανός παραπέμπει εἰς τὴν ἀγγλικήν μετάφρασιν υπὸ τοῦ A. Asher, *The Itinerary of Rabbi Benyamin of Tudela*, London and Berlin 1840, τομ. I, σελ. 45 - 46. Μετάφρασιν τῶν ἔνδιαλφερόντων τῆν 'Ελλάδα μερῶν τοῦ βιβλίου τούτου ἔδημοσιεύσει εἰς τὴν «Νέαν 'Ημέραν» τῆς Τεργέστης τῆς 27/9 Δεκεμβρίου 1899 διοφθόρος μου φίλος κ. Λ. Βελέλλης. 'Η πληροφορία τοῦ Βενιαμίν εἶναι κατά τοσούτων σοβαρωτέρα, καθόσον ούτος διακρίνεται διά τό εύφάνταστον τῶν πληροφοριῶν του ὡς πρός τόν μέγαν δριθύνων τῶν 'Εβραίων. Βλ. Δέ Βιάζη, σελ. 630, πρός δέ Κ. Καραβίδα, Μερικά παραπρήσεις διά τὴν «Νεοελληνικήν παράδοσιν», εἰς τὴν «Καθημερινήν» τῆς 29 Μαρτίου 1937.

(⁶) Βλ. Δέ Βιάζη, ἐνθ. ἀν. σελ. 630.

(⁷) Ταλούδι, 49 β.

(⁸) Βλ. J. Nehama, ὥρ. cit. I, p. 18 καί 19.

(⁹) Βλ. Vario Capodistrias, *Remarks respectfully submitted to the consideration of the British Parliament*, Λονδίνον 1841, σελ. 64.

(¹⁰) Βλ. Δέ Βιάζη, ἐνθ. ἀν. σελ. 633.

(¹¹) 'Ο ἀντισημιτισμός εἶναι ἡ σύγχρονος μορφή τῆς κατά τῶν 'Εβραίων ἔχθρότητος, τῆς ὁποίας παλαιοτέρα, θρησκευτική μορφή ἦτο διατισσόδαιμος. 'Εν τούτοις καὶ διατισμάσιος δέν παραμελεῖ τὰ θρησκευτικά ἐπιχείρηματα. Τὸ ἔκτακτον πασαχινῶν τεύχος τοῦ 1937 τοῦ γερμανικοῦ ἀντιεβραϊκοῦ περιοδικοῦ «Stürmer» ἔχει τὸν γενικὸν τίτλον: «Ο 'Ιουδαϊσμός κατά τοῦ Χριστιανισμοῦ» καί κατά πολὺ ἀναφέρεται εἰς τὴν εὐθύνην τῶν 'Εβραίων διά τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ, διόποιος ἐμφανίζεται ὡς μή 'Εβραιός καὶ μάλιστα ὡς ἀντισημίτη!

(¹²) Βλ. Israel, Παρίσι 1930, σελ. 231.

(¹³) Πάπυρος τῆς Πετρουπόλεως 116. Βλ. A. Moret καὶ G. Davy, *Des Clans aux Empires*, Paris 1923, σελ. 254.

(¹⁴) Βλ. H. Berr, *En marge de l'histoire universelle*, Paris 1934, σελ. 93.

(¹⁵) XI.III, 5 καί 6.

(¹⁶) XXXIX, 25 καί 27.

(¹⁷) II. 6 (10) καί VIII, 7.

(¹⁸) Βλ. *Histoire des Israélites de Salonique*, I, σελ. 14.

(¹⁹) Βλ. τὸν πρόλογον εἰς τὸ δινωτέρω μνημονεύθην βιβλίον τοῦ Lods, σελ. IX.

(²⁰) Βλ. H. Winckler, *Die Gesetze Hammurabi*, Λειψία, 2a ἑκδ. 1903, σ. 40.

(²¹) 'Ιερεμίας XLII (XXXVI), 6-10.

(²²) Βλ. Ad. Lods, Israël, σελ. 379 ἐπ.

(²³) Βλ. II, 8 (10).

(²⁴) Βλ. 'Αρμάς V, 2, 'Οστρέ IX, 10 'Ιερεμ. II, 5.

(²⁵) Εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς 7ης Ἀπρίλιου 1937 π.χ., ἔδημοσιεύθη ἡ ἀκόλουθος ἐδόσις ἐκ Ρώμης: «Ἄγγελλεται ἐκ Καούνας διπολλοὶ 'Εβραιοὶ τῆς Λιθουανίας ὀπίνες εἰχον μεταναστεύσει πρὸ πολλῶν ἔτων εἰς τὴν Σοβιετικήν Ρωσίαν ἡγανάκτησαν νά φύουν λόγῳ τῶν διώξεων τῆς Σοβιετικῆς Κυβερνήσεως κατά τῶν 'Εβραίων, τοὺς ὄποιους οἱ ἐν Ρωσίᾳ θεωροῦν διακειμένους ἔχθρικος πρός τὸ καθεστώς τοῦ Στάλινος». Πρβλ. τὸ κύριον δρθὸν τοῦ Παρισιονοῦ 'Χρόνου' τῆς 6 Ἀπριλ. 1937.

(²⁶) Η. Berr, *En marge de l'histoire universelle*, σελ. 95.

(²⁷) 'Ακριβῶς αὐτήν τὴν ἀντιστάσιν εἰς τὴν ἀφομοίωσιν μέτοις δῆλους λαούς κατέκρινε καὶ ἔθεώρασε ὡς αἴτιαν τοῦ ἀντισημιτισμοῦ διὰ μέγας 'Ιωσήφ Reinach (βλ. δρθὸν τοῦ εἰς τὴν Grande Encyclopédie) καὶ κατ' αὐτῆς ἡγωνίσθη ὅ ἐπίστης μέγας Μωϋσῆς Mendelssohn, ὅτε κατά κατά τὸν ΙΙ' αἰώνα προσεπέθει νά ἐκγερμανίσῃ τοὺς ἐν Γερμανίᾳ 'Εβραιούς. 'Αληθῶς διδακτικά παραδείγματα καὶ σφαί συμβουλαι.

(²⁸) Cournot. *Traité dé l'enchainement des idées fondamentales dans les sciences et dans l'histoire*, σελ. 653.

(²⁹) Βλ. Ρωμανοῦ ἐνθ. ἀν. σελ. 403.

(³⁰) Τὸ κεφ. 1 δρθὸν. 3 τοῦ Συντάγματος τῶν 'Ιονίων νήσων τοῦ 1817 ἔθεσπε: «Ἐπικρατοῦσα θρησκεία τοῦ 'Ιονίου Κράτους εἰλιγή ἡ τῆς 'Ορθοδόξου 'Ελληνικῆς Ἐκκλησίας. Πᾶν δέ ἔτερον χριστιανὸν θρησκευματικὸν προστατεύεται.»

(³¹) Ἐπὶ τῶν συνεπιών τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης, ἀφορώσης ὡρισμένα πρόσωπα μεγάλοις διακρίθεντα κατόπιν εἰς τὸ ἔξωτερον, βλ. ἐπιστολὴν τοῦ μακαρίου Μ. Χαϊμού εἰς τὴν «Πατρίδα» τῆς 26ης Μαΐου 1907.

(³²) Ας μή νομισθῇ ὅτι ἡ Ισοπολιτεία εἶχεν ἐν τῇ ἐλεύθερᾳ 'Ελλάδι ἀνάγνωρισθή εἰς τούς 'Εβραιούς εξ ὀρχῆς. 'Η Νομική Διάταξις τῆς 'Ανατολικῆς Χέρσου 'Ελλάδος τῆς 15 Νοεμβρίου 1821 ἔλεγε ἐν τῷ. Α'. δρθ. Α': «Οσοι κάτοικοι τῆς 'Ελλάδος πιστεύουν εἰς τὸν Χριστόν εἰναι 'Ελληνες». 'Αρθρ. ΙΒ': «Οσοι κάτοικοι τῆς 'Ελλάδος δὲν πιστεύουν εἰς τὸν Χριστόν εἰναι μέτοικοι». 'Αρθρ. ΙΕ': «Μέτοικος οὐτε ἐκλεκτός οὐτε ἐκλεκτός είναι εἰς τὴν 'Ελλάδα». Τὸ προσωρινὸν πολίτευμα τῆς 'Επιδαύρου ἔθεσπεν (δρθ. Β'): «Οσοι αὐτόχθονες κάτοικοι τῆς 'Επικρατείας πιστεύουσιν εἰς Χριστόν εἰναι 'Ελληνες». Τὰ αὐτά δέ ἐπανελάμβανε τὸ δρθὸν β' τοῦ προσωρινοῦ πολίτευματος τοῦ 'Αστρους τοῦ 1823, τὸ δρθ. 6 τοῦ Πολ. Συντάγματος τῆς Τροιζῆνος τοῦ 1827 καὶ τὸ δρθὸν 13 τοῦ Πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς 'Ελλάδος τῆς Ε' 'ΕΘν. Συνελέγεων τοῦ 'Αργούς τοῦ 1831. 'Ο ἀποκλεισμός τῶν μῆτρι Χριστιανῶν προήρχετο μὲν κυρίως ἀπὸ τὴν Τούρκων ἔχθρότητα, ἀν δημαρχοῦ ὁ ληφθῆ ὑπὲρ διαρκοῦντος τοῦ ἀγώνος οι Τούρκοι καὶ θεωροῦντο πολύτικον κατάστασιν, δὲν δύναται ν' ἀποκλεισθῆ τὸ ἔνδειμονον διατάξεις αὐταῖς ἀφορμήν εἶχον καὶ τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Ισοπολιτείας τῶν 'Εβραιών.

(³³) 'Η φράσις αὐτὴ δέν εἶχεν ὑπογραμμισθῆ δὲτε πρώτον ἔδημοσιεύθη, ὑπέγραμμισθη δῆμως δὲτε ἡ 'Εβραικὴ ἐφημερὶς ἀνέδημοςεύσει τὸ δρθὸν τῆς, δὲτε ἡ 'Εωναῖς δητο σχεδόν βεβαῖα, διά ν' ἀποδεῖξῃ τὴν ἐλληνοφρασύνην τῆς, ἀμφισθητούμενην ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα «'Εθνεγερσία» Βλ. *'Ισρ. Χρ.* σελ. 316. 'Η ίδια τακτικὴ διανυρίσκεται καὶ μετά πεντάτη ἐπει τῆς τῆς 'Ισραηλιτικῆς Επείρωπιν, τὴν δημοτικήν περί τοῦ 1912 μέχρι τοῦ 1916 ἐν 'Αθηναῖς δι μακαρίου Μ. Χαϊμού, δημοτοὶ νημορεῖ νθεωρηθῆ ὡς δη κυριώτερος 'Ισραηλίτης πού ειργάσθη πράγματι ειλικρινῶν καὶ μέ πιστον διά την συνεργασίαν μεταξύ 'Ελλήνων καὶ 'Εβραιών. Εἰς τὸ φύλλον δη τοῦ Αύγουστου 1912, η 'Ισραηλιτικῆς Επείρωπισης' ἔγραφε μετο ποικιλία τῶν 8 εἰς τὸ τέλος ἀνταποκρίσεως περὶ τῆς 'Εβραικῆς κοινότητος Λαρίσης: «Η Κοινότης διέρχεται στάδιον παρακμῆς. Εύχομεθα νέ περίθετον γεγονότα, Ινα διατείλη νέα περίδος ειτυχεστέρα, διότι τοῦτο σημαίνει καὶ ἀναζωγόνησιν αὐτῆς τῆς Λαρίσης, διότι δη ἀκμή μιᾶς 'Εβραικῆς κοινότητος εἶναι δη γνώμων, τὸ θερμόμετρον τῆς καταστάσεως ἐνός τόπου. Ο βαλκανοτυρκικός πόλεμος τὸν δηποίον ὑπανίσθετο αὐτῷ μεταξύ της 'Ισρ. 'Επιθ.', ἐπλήθ, δη στρατος μας ἐπεξετείνει τὸ ἐλληνικὸν ἔδαφος, μετά δύο μηνας η 'Ισρ. 'Επιθ.' ἔγραφεν δητε Ισποκύνουθη δη διάσημος αὐτῆς εὐχή να ἐπέλθουν γεγονότα, δηπως η Λαρίσα, δικιθηείσα κατά την διαγραφήν τῆς δροθετικῆς γραμμῆς, δηνακώνη εκ τῆς σημερινῆς καταστάσεως». 'Η φράσις ήτο δημοτ. μετο ποικιλία τῶν 12 καὶ ὑπογραμμισμένη.

(³⁴) Βλ. σημ. 33.

(³⁵) Βλ. σελ. 86.

(³⁶) Βλ. Εἰσαγωγὴν Κεφαλληνία 1862.

(³⁷) σελ. 274.

(³⁸) Βλ. Α'. 'Ιδρωμένου. Πολιτική Ιστορία τῆς 'Επανήσου (1815 - 1864), 2a ἑκδ., Κέρκυρα 1935, σελ. 130. Πρβλ. 'Εφημερίδα «'Αναγέννησις τῆς Κερκύρας τῆς 12 Ιανουαρίου 1863.

(³⁹) Βλ. *'Ισρ. Χρ.*, σελ. 279.

(⁴⁰) Βλ. σελ. 121.

(⁴¹) Βλ. 'Ιδρωμένου, σελ. 122.

(⁴²) Βλ. σελ. 221.

(⁴³) Βλ. 'Επιστολὴν Λιβαθηνοπούλου.

(⁴⁴) Πρόκειται περὶ τοῦ Abbe Grégoire.

(⁴⁵) Διότι δη ἐφημερίς ἔγραφετο εἰς δύο συγχρόνων γλώσσας τὴν ἐλληνικὴν καὶ τὴν Ιταλικὴν.

(⁴⁶) «'Ισρ. Χρονικά 1 Ιουνίου 1863. Βλ. ἐν σελ. 729, πανοιδίτου τῆς α' σελίδος τοῦ φύλλου τούτου.

(⁴⁷) Βλ. Παράρτημα τῶν *'Ισρ. Χρονικῶν* τῆς 12 Ιουνίου 1863.

(⁴⁸) ἐνθ. ἀν. σελ. 403.

Τεβά της Συναγωγής «Έλληνικός Ναός» (Σκόλα Γκρέκα). Στό βάθος τό Έχαλ.

Άλλη σπουδή της Τεβά. Δεξιά διακρίνεται ο γυναικώντης. (Τό ίδιο είναι και άριστερά).

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΗΣ Ι. Κ. ΚΕΡΚΥΡΑΣ

ΤΟΥ ΧΑΓΙΜ ΜΠΕΝ – ΣΕΜΟΥΕΛ ΜΙΖΡΑΧΗ

‘Από τό παραπάνω βιβλίο, πού κυκλοφόρησε στήν Κέρκυρα τό 1948 (5708) δημοσιεύουμε μερικά ένδιαφέροντα άποσπάσματα. Τά άποσπάσματα αύτά άναφέρονται στίς δύο άνεξάρτητες Κοινότητες ή Συναγωγές («Κάαλ Καντός Γραίκο» — Τών Ρωμανιωτών ή Γραικών και «Κάαλ Καντός Ιταλιάνο — Κορφιότο», κοινώς «Πουλιέζος — Τών Απουλιανών Ιταλοφώνων Έβραιων) πού άκμαζαν στήν Κέρκυρα τό 1θον αιώνα.

«Έκαστη τών δύο τούτων Κοινοτήτων είχε χωριστόν ίδιον της Νεκροταφείον καί χωριστή Χεβρά Γκεμιλούτ — Χασαδήμ, αίτινες γνωστάι κοινῶς τυγχάνουσι διά τών δνομάτων «Χεβρά Γραίκα» καί «Χεβρά Πούλιέζα». Ό σκοπός τών Χεβρώτ τούτων, γνωστών εις ἀλλας Κείλωτ (Κοινότητες) καί μέ τό δνομο «Χεβρώτ Καντισώτ» ή «Χεβρώτ Χεσεδ — Βεεμέτ», είναι ή πρός τούς νεκρούς καί ἀβελήμ (πενθούντας) ἐκτέλεσις ὅλων τών ἐπιβαλλομένων καθηκόντων καί ή ἐπιβλεψις καί συντήρησις τών νεκροταφείων. ‘Εφ’ δσον ή οίκονομική των κατάστασις τό ἐπέτρεπεν ή δράσις τούτων ἐπεκτείνετο καί πέραν τοῦ κυρίου σκοποῦ

καί εἰς ἔτερους τοιούτους ήτοι προικοδότησιν ἀπόρων κοριτσιών, περιθαλψιν ἀπόρων, χρηματικήν ἐνίσχυσιν τῆς Κοινότητος κτλ.

‘Η παλαιοτέρα Άσκαμά (Κανονισμός), ή δοπία ἐσώζετο πρό τοῦ τελευταίου πολέμου, καί αὕτη εἰς παλαιάν Ιταλικήν μετάφρασιν ἐκ τοῦ ἔβραικού, ἀνήκει εἰς τήν Χεβρά Πουλιέζα, χρονολογουμένη ἀπό τοῦ ἔτους 5379 (ήτοι 1619). Άμφοτεραι δημως αι δύο Χεβρώτ είναι πολύ παλαιότεραι καί ή ἀνώ Άσκαμά συνετάχθη βάσει παλαιοτέρων Άσκαμώτ καί φέρει τάς ὑπογραφάς τών 29 τότε Γεχιδήμ (Μελῶν), μεταξύ τῶν δημοίων καί ή τοῦ Ραμπί Αθραάμ Ζαφα-

ράνα, 'Άρχιρραβίνου τότε τής Απουλιανής παροικίας, τού διοπού σώζεται καὶ ἔνα Πιούτ (Θρησκευτικός ύμνος) δηρέψαλλετο δλλοτε εἰς τάς Συναγωγάς τής Κερκύρας καὶ συναντᾶται εἰς τά χειρόγραφα Κερκυραϊκά Μαχζορήμ (Προσευχητάρια).

'Ο άριθμός τῶν Γεχιδήμ (μελῶν) τῶν Χεβρώτ Γκεμιλούτ – Χασαδήμ ἡτο ὥρισμένος καὶ δέν ἐπετρέπετο ἐπ' οὐδένι λόγῳ ἀπό τάς ἑκάστοτε Ἀσκαμώτ νά αὔξηθῇ ἢ νά ἐλαπτωθῇ. 'Οταν Ιδρύθη ἡ Χεβρά Πουλιέζα ἀπετελεῖτο αὕτη ἀπό 18 μόνον Γεχιδήμ. Κατόπιν ὅμως λόγω τῆς συνεχοῦς αὔξησεως τῆς παροικίας δ ἀριθμός ὥρισθη εἰς 24 καὶ τό ἔτος 5379 (1619) εἰς 29, τό 5384 (1624) εἰς 30, τό 5389 (1629) εἰς 34, τό 5404 (1644) εἰς 36, τό 5439 (1679) εἰς 42, τό 5540 (1780) εἰς 45, τό 5617 (1857) εἰς 50.

Νέοι Γεχιδήμ εἰς τάς Χεβρώτ προσελαμβάνοντο κατόπιν ψηφοφορίας τοῦ Σύμματος ἑκάστης Χεβρά διά τὴν συμπλήρωσιν μόνον τοῦ ἑκάστοτε ὥρισμένου ἀριθμοῦ. 'Ο ἐκλεγεῖς ὑπερχρεοῦτο νά καταβάλῃ δικαιώματα ἑγγραφῆς μικρὸν χρηματικὸν ποσόν καὶ μόνον μετά παρέλευσιν πενταετίας ἀπό τῆς ἑγγραφῆς του εἶχε τό δικαιώματα τοῦ ἐκλέγεσθαι εἰς τά διξώματα τῆς Χεβρά.

'Από τό 5474 (1714) ὅμως, πᾶν ἀποβιώσαν ἡ ἀποδημῆσαν ἐκ Κερκύρας μέλος τῶν Χεβρώτ διεδέχετο, κληρονομικῷ δικαιώματι, διηγηστέρος συγγενῆς ἀποκτῶν πάραυτα ὅλα τά δικαιώματα τοῦ προκατόχου του καὶ μόνον ἐλλείψει συγγενῶν, ἔγενοντο δεκτοί ζένοι κατόπιν ψηφοφορίας καὶ καταβολῆς τοῦ δικαιώματος ἑγγραφῆς.

Μεταγενεστέρως δέ, ἑκάστη Χεβρά εἶχε καὶ μικρόν ἀριθμόν δοκίμων. Οὔτοι προσελαμβάνοντο κατόπιν προφορίκης ἡ γραπτῆς αἴτησεως καὶ ἐπειδή τούς ἔγενετο Μί Σεμπεράχ ἀπεκαλούντο Δάκιμοι με «Μί Σεμπεράχ» ἢ ἀπλῶς «Μίσεμπεράχ». Ἡσαν δέ οὗτοι ὑποχρεωμένοι νά βοηθούν τούς Γεχιδήμ εἰς ὅλας τάς ἑργασίας τάς ἔχουσας σχέσιν με τὸν σκοπὸν τῆς Χεβρᾶ, εἰς τὴν ἑκαστήν τῶν τάφων, εἰς τὴν Τααρά (πλύσιν τῶν νεκρῶν), κηδείαν, ἐνταφήν κλπ. 'Οταν δέ ἐπρόκειτο νά συμπληρωθῇ δ ἀριθμός τῶν Γεχιδήμ καὶ δέν ὑπῆρχον κληρονόμοι, ἡ ἐκλογὴ ἔγενετο ἀπό τὸν κύκλον τῶν Μίσεμπεράχ.

'Η Ιδιότης τοῦ Γιαχίδ (μέλος) τῶν Χεβρώτ Γκεμιλούτ – Χασαδήμ ἔθεωρετο μεγάλη τιμὴ καὶ τίτλος εὐγενείας ὡς ἔκ τῶν διοικών πολλοὶ ἐποφθαλμιοῦσαν τὸν τίτλον αὐτῶν. 'Ἐπειδή ὅμως ἐλάχιστοι τό ἐπετύχανον, ὡς ἔκ τοῦ περιωρισμένου ἀριθμοῦ καὶ τῶν δικαιωμάτων κληρονομικότητος, μερικοί μετεχειρίζοντο πρός τοῦτο ἀθέμιτα μέσα καὶ ἐκβιασμούς, οἱ διοπούσι προεκάλουν συσβαρῆς ἔριδος. Πρός ἀποφυγὴν τοιούτων δυσαρέστων καὶ πρός ἔξασφάλισην τῆς εὐταξίας καὶ εἰρήνης τόσον τῆς Χεβρᾶ δύον καὶ τῆς παροικίας ἔν γένει, αἱ Χεβρώτ ηναγκάσθησαν πολλάκις νά ἀπαγορεύσουν τὴν πρόσληψιν νέων Γεχιδήμ διά χρονικά μεγάλα διαστήματα. Κατά τό ἔτος 5474 (1714) ἡ Χεβρά Πουλιέζα περιῆλθεν εἰς κρισιμωτάτην κατάστασιν λόγῳ μιᾶς παιανίδας τοιαύτης ἀπαγορεύσεως. Αὕτη φοβάμενη ὑπαρξιν Χέρεμ* ἐν προκειμένῳ δέν ἐτολμοῦσεν ἐπί πολλά ἔτη νά προσλάβῃ νέους Γεχιδήμ τῶν διοικών δ ἀριθμός λόγῳ θανάτου κλπ. δέν ὑπερέβαινεν πλέον τούς 10, οἵτινες λόγῳ τῆς μεγάλης ήλικίας ἡσαν ἐντελὺς ἀνίκανοι νά προσφέρωσι τάς ὑπηρεσίας των. Πρό μιᾶς τοιαύτης καταστάσεως εὐρισκομένη ἡ Χεβρά ἔζήτησε τὴν ἐπέμβασιν τοῦ τότε Ραββίνου Ραμπί Μεναχέμ Βιβάντε, δστις δι' ἐμπεριστατωμένης ἀποφάσεως του, ἐπέτρεψεν τὴν πρόσληψιν νέων Γεχιδήμ μέχρι συμπληρώσεως τοῦ δρισθέντος κατά τὴν τελευταίαν Ἀσκαμά τοῦ 5439 (1679) ἀριθμοῦ τῶν 42.

Τό 5617 (1857) εἰς τὴν ίδιαν Χεβρά ἀπηγορεύθη ἡ

'Η Τεβά ἀπό κάτω.

πρόσληψις νέων Γεχιδήμ διά μίαν τριακονταετίαν. 'Η Χεβρά Γραίκα δμως πρός ἀποφυγήν τῶν αὐτῶν ὡς δινά δινωμαλιών ὥρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν της εἰς τό μέγιστον δριον ὥστε οὕτω νά ἔχηγηται δι μεγάλος ἀριθμός τῶν 72 Γεχιδήμ τούς διοπούσι ήριθμει αὐτή τό ἔτος 5617 (1857) καὶ ίσως προηγουμένως ἐνῷ δι παροικία «Γραίκα» ἡτο κατά πολὺ μικροτέρα τῆς «Πουλιέζα».

.....
«Αι σχέσεις τῶν δύο Χεβρώτ Γκεμιλούτ – Χασαδήμ Γραίκα καὶ Πουλιέζα δέν ἡσαν ποτὲ φιλικά δι πως δέν ἡσαν φιλικά καὶ αι σχέσεις τῶν δύο παροικῶν καὶ Κοινότητων. Εἰς ἔξαιρετικά μόνον περιπώσεις ἐπετυχάνετο σχετική συνεργασία καὶ κατανόσις. Οι παλαιοί ἀναφέρουν δτι εἰς τάς λαϊκάς μάζας ἀπέφευγον νά συνάψουν μεταξύ Γραίκων καὶ Πουλιέζων συνοικέστα. Δύσκολα Γραίκοι ἐσύνχαζον εἰς τὴν Συναγωγήν τῶν Πουλιέζων καὶ Πουλιέζοι εἰς τὴν τῶν Γραίκων ἐστω καὶ ἔαν ἐκαλοῦντο πρός συμπληρωσιν Μινιγάν.

.....
Τό παλαιόν ἀνά τάς ἡβραικάς Κοινότητας έθιμον νά νηστεύσωσι μέχρι τῆς μεσημβρίας οι Γεχιδήμ τῶν Χεβρώτ Γκεμιλούτ - Χασαδήμ τήν 7 Ἀδάρ (Ἀδάρ Σενί) ἐπέτειον, κατά τὴν παράδοσιν, τού θανάτου τοῦ μεγάλου μας Νομοθέτου καὶ Ἐθνάρχου Μωσέ Ραμπένου, ἔθεσπίσθη καὶ ἐν Κερκύρα τελευταίας τό 1932 παρά τοῦ μακαρίου Ραμπί Γιασακώβ Νεχαμάδ, καὶ ὑπερχρεοῦντο οι Γεχιδήμ τῶν δύο δι μοῦ Χεβρώτ νά μεταβαίνωσιν ἐν σώματι εἰς τό νεκροταφεῖον, μετά τὴν μεσημβρίαν, ίνα ζητῶσι συγγενώμην παρά τῶν νεκρῶν διά τὴν περίπτωσιν καθ' ἦν κατά τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πρός αὐτούς ἐπιβεβλημένων ὑποχρεώσεων τῶν

Είσοδος της Συναγωγῆς.

δέν έτήρησαν τόν προσήκοντα πρός αύτούς σεβασμόν. Μετά τήν προσευχήν έγένετο έντος τοῦ οἰκίσκου τοῦ 'Απουλιανοῦ νεκροταφείου συμπόσιον.

Τό 5651 (1891) λόγω τοῦ διωγμοῦ δν ύπέστη δ 'Εβραιός της Κερκύρας κατόπιν της γνωστής μέ τό δνομα «Γκεζερά ντέ νοβάντα ούν», «συκοφαντίας τοῦ αιματος», αίτια τοῦ δποίου ύπηρξεν ή δμαδική ξέδος τών 'Εβραιών της νήσου πρός τήν Αίγυπτον καί Τεργέστον, διαρκέσασα μέχρι τοῦ προηγουμένου παγκοσμίου πολέμου, κατ' ἀπάίτησιν τής «'Αλιάνς Ι'ζραελίτ Ούνιβερσέλ» ή νώθησαν αι δύο κοινότητες Γραίκα καί Πουλιέζα εις μίαν ἔνιαίν Ισραηλιτικήν Κοινότητα ούχι θμως καί αι δύο Χεβρών, συνεχισθείσης οὕτη της ταφῆς τών μέν ἀπογόνων τών Γραίκων εις τό νεκροταφείον των καί τών Πουλιέζων εις τό ίδικόν των. Κατά τό διάστημα θμως τής κατοχῆς διαρκοῦντος τοῦ τελευταίου πολέμου καί πρός ἀποφυγήν κατά τήν ὥραν της ταφῆς δυσαρέστων ἐκ μέρους τών Ναζιστών στρατιωτών, Γραίκοι καί Πουλιέζοι ἐνέταφαίσαντο εις κοινόν χώρον, ἀπόκρυφον, ἀνήκοντα εις τήν ίδιοκτησίαν τών Γραίκων, ἐνώνοντα τά δύο νεκροταφεῖα.

Οι φωτογραφίες της Κερκύρας τοῦ τεύχους αύτοῦ είναι τοῦ Ραφαήλ Μ. Σούση καί τής Ισραηλιτικής Κοινότητος τοῦ Νησιοῦ.

Τοιαύτη ήτο ή κατάστασις δταν τό 5686 (1926) άνέλαβε τήν Ραββινικήν έδραν δ Ραμπί 'Άβραάμ Σοφέρ (Σράιμπερ). Αι διαμάχαι θμως έσυνεχίσθησαν καί ἔφθασαν εις τό κατακόρυφον δπότε μή δυνάμενος, παρ' θλας τάς καταβληθείσας προσπαθείας του δ Ραμπί Σράιμπερ νά φέρη τήν τάξιν εις τήν Κοινότητα, λόγω τής ἀδιαλλαξίας ἀμφοτέρων τών παρατάξεων, ἔγκατέλειψε τήν Κέρκυραν τό 5688 (1928) μετά παραμονήν μόνον δύο ἑτῶν. Τούτο διεδέθη κατά τάς ἀρχάς τού 1931 δ δείμνηστος Ραμπί Γιαακώβ Νεχαμά τελευταῖος Ραββίνος Κερκύρας, ἀκολούθησας τό ποιμνίον του εις τά κρεματόρια τοῦ Μπιρκενάου.

* *

ΣΗΜΕΙΩΣΗ «ΧΡΟΝΙΚΩΝ»: Άφορισμός. Κατά τόν Μεσαίωνα δ ἀφορισμός ἔχρησιμοποιεῖτο ἀπό τούς ραββίνους σάν ένα σπάνιο ὅπλο γιά τή συμμόρφωση τού παρεκτρεπόμενου ἀτόμου ἀπό τά 'Ιουδαϊκά ήθη, έθιμα καί ίδεες. Σήμερα δέν χρησιμοποιεῖται, τιλέον, τό μέτρο αὐτό.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 5

κών, περιλαμβάνων δηλαδή ἔκτος τών ἀτόμων διηρημένων κατά φύλα καί ἡλικίας τά ὅπλα καί τά δοχεία τοῦ ἔλαιου, ἔχει ως ἔξης:

Πόλις	Παλαιόν φρούριον
Οίκογένεια	172 1
"Αρρενες μέχρι 16 ἑτῶν	181 1
"Αρρενες ἀπό 16–60	331 3
"Αρρενες ἄνω τών 60	54 1
Γυναίκες ἄγαμοι	277 2
Γυναίκες ἔγγαμοι	293 1
Πίλλες (Δοχεία) ἐλαίου	
χωρητικότητος	71,363 8.200
ξεστῶν	
Τουφέκια καί τρομόπνια	7
Πιστόλια	16 2
Σπάθαι καί Χαντζάρια	18 1
Κτήνη	0
Μύλοι σιτηρῶν	1
'Ελαιοτριβεῖα	3

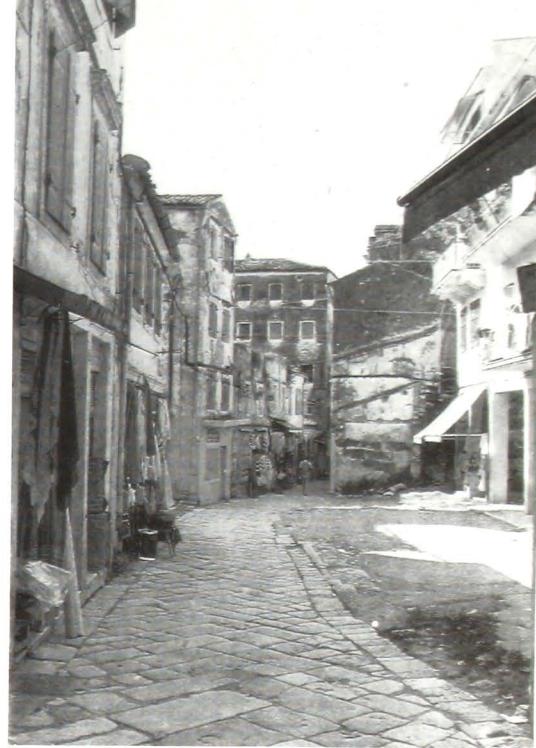
Ἐνδεικτικόν τοῦ ἐμπορικοῦ, φιλειρηνικοῦ καί καθαρῶς ἀστικοῦ χαρακτῆρος τής κοινότητος είναι δ μέγας ἀριθμός τών ἐλαιοδοχείων, δ μικρός τών ὅπλων καί δ παντελής ἐλλειψις κτηνῶν. Συνοψιζόμενος δ' δ δύνω πίναξ διδεῖ:

Οικογενείας	Σύνολον Ψυχῶν	Άνδρας	Γυναίκας
173	1,084	561	523

('Από τήν «Ισραηλιτική Έπιθεώρηση» (τοῦ Μ. Χαΐμη). Ετος α', δριθ. 7–8–9/Αθῆναι 1912).

ΔΕΞΙΑ: Μιά σποψη τής όδος Παλαιολόγου, τού έμπορικού δρόμου τής παλιδες έβραικής συνοικίας, όπως είναι σήμερα.
ΑΡΙΣΤΕΡΑ: Μιά μικρή «πλατεία» του «γκέττου» τής έβραικής συνοικίας.

Στήν παλιά Κέρκυρα οι 'Εβραιοι ζοῦσαν σέ γκέττο

Από τό βιβλίο τού 'Ιωάννου Α. Ρωμανού

'Από τό περισπούδαστο βιβλίο τού 'Ιωάννου Α. Ρωμανού «Περί τού Δεσποτάτου τής Ήπειρου» (Κέρκυρα, 1895) καί από τό κεφάλαιο τό άναφερόμενο στήν 'Εβραική Κοινότητα τού Νησιού (σελ. 386 - 405) παραλαμβάνουμέ τά παρακάτω γιά τό γκέττο (ειδική συνοικία πού ήταν ύποχρεωμένοι οι 'Εβραιοι νά ζοῦν):

«Πρός λιβόντον τής πόλεως Κερκύρας, τό μέρος τό συνορίζον μετά τών άρχαίων καί πτώσιν ἀπειλούντων Βενετικών όχυρων, άτινα κείνται παρά τή Βασιλική πύλη (Porta Reale) καί τή όδώ Σχυλεμβουργίου, διῆκον δέ μέχρι τής όδου Παλαιολόγου, έν ού μικρά ἀποστάσει τής έν Σπηλαιά πύλης, ἀποτελεῖ τήν καλουμένη έβραικήν συνοικίαν, έν ή ἀπό δύο ήδη αιώνων συνοικούσιν οι έν Κερκύρα πρεσβεύοντες τό 'Ιουδαϊκόν θρήσκευμα. Η συνοικία αὕτη, τό

πεμπτημόριον ούσα τής δλης πόλεως Κερκύρας, έχει πληθυσμόν πεντακισχιλίων ἀνθρώπων, οἵτινες μόλις καί μετά βίας χωρούντες ἐν τῷ πρώην ώρισμένῳ αὐτοῖς πρός κατοικίαν χώρῳ ἐκτείνονται δσημέραι εἰς τάς γειτονευούσας συνοικίας. Ή δψις τών πολυορόφων, πεπυκνωμένων καί άρχαικών οίκιων, αι μακραί καί στεναί δδοι, διασταυρούμεναι ύπο στενωτέρων δλλων, έν αίς δ ἀρρ έισπνέεται βαρύς καί νοσώδης, ή ξενοπρεπής τών κατοίκων μορφή, καί μάλιστα τών γυναικών, ὥν αι μέν, μικρόσωμοι, μελάγχροες καί ἔλικωπες, ἀναπολούσι τάς φλογεράς ἅμμους τής ἐρήμου, έν ή διέτριψαν οι πατέρες αυτῶν, αι δέ, λευκαί, σφηκωδεῖς καί ύγροφθαλμοι, μαρτυροῦσιν εύγενεστέραν καταγωγήν καί διθροτέραν δίαιταν, ή παράδοξος τών κατοίκων γλώσσα, ής ποιούνται χρήσιν πρός ἀλλήλους διαλεγόμενοι, διεγείρουσιν έξ ἀνάγκης τήν περιέργειαν τών ἐπισκεπτομένων τήν συνοικίαν ταύτην, οἵτινες ἀπορούντες ἐρωτώσι: πώς εύρεθη τών ξένων τούτων ή δμάς έν τῷ μέσῳ χώρας ◀

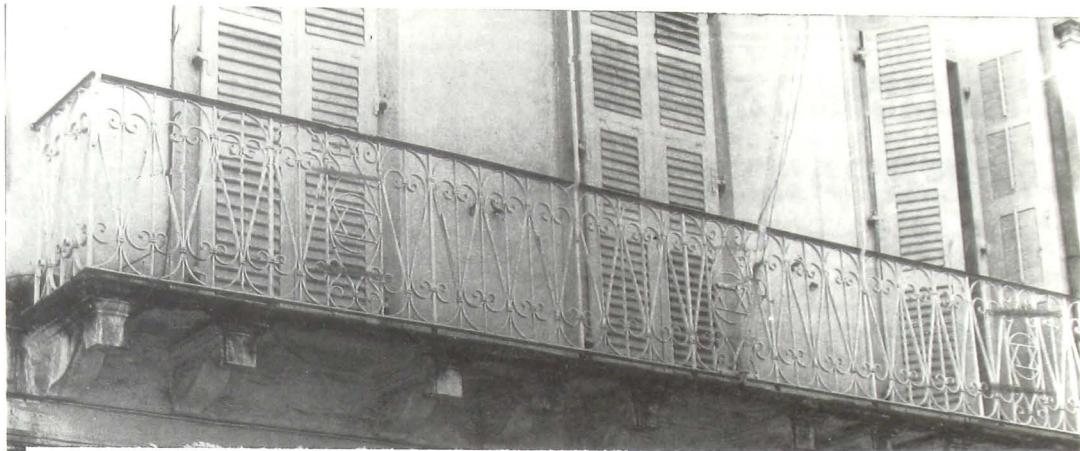

ΔΕΞΙΑ: Όδός Άγιας Σοφίας, δεύτερος βασικός δρόμος της συνοικίας, όπως είναι σήμερα. **ΑΡΙΣΤΕΡΑ:** Όδός Βελισσαρίου. Άριστερά το κτήριο της Συναγωγής. Δεξιά διακρίνονται καθισμένοι οι ένοικοι του μαγαζιού. Προπολεμικά οι δύο θρησκευτικοί, οι ανθρώποι της έργασίας και του μόχου, έτσι κάθονταν έξω από τα σπίτια τους τά Σάββατα καί τις γιορτές.

έλληνικής, πότε καί πόθεν ἥλθον, τίς ή διάλεκτος αὐτῶν, τίνες αἱ τύχαι τῶν δυσμοίρων τούτων ἀνθρώπων, οἵτινες φέρουσιν ἔτι τὰ ἵκηνη προγενεστέρας ταπεινώσεως καὶ ἀνισότητος, ἤτις ἥρθη μόλις ἐπ' ἐσχάτων».

«Οτε περί τά ἀρχάς τῆς ΙΕ' ἐκατονταετηρίδος ἡ πόλις τῆς Κερκύρας ἔκειτο εἰλέτι ἐν τῷ παλαιῷ φρουρίῳ, ἡ δὲ νῦν πόλις ἐθεωρεῖτο ὡς προάστιον (suburbium) καὶ διά τοῦτο ἐκαλεῖτο Ἐξωπόλιον τῶν Κορυφῶν, οἱ Ἐβραῖοι κατώκουν πάντες κεχωρισμένοι ἀπό τῶν Χριστιανῶν ὅμα μέν τῇ ἐνάρξει τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἐν μιᾷ Ἰουδαϊκῇ, τοῦ αἰῶνος δέ προβαίνοντος, ἐν δυσίν Ἰουδαϊκαῖς intra civitatem et burgum civitatis, ἡ δὲ ἐβραϊκὴ συνοικία περιωρίζετο εἰς τὸ Ἰουδαϊκὸν δρός, τὸ χυδαίστι λεγόμενον Βρηφοῦνι, διπέρ ἀρχόμενον ἐπὶ τῶν ἐπιθαλασσίων τειχῶν, περιελάμβανε τό μέρος ἐκείνο τῆς πόλεως, δουνάντας οι ναοί τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Ἀντιθουνιωτίστης, τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Κρεμαστῆς, οι μέν ἐν τῷ φρουρίῳ, οι δέ ἐν τῇ πόλει ὅπου καὶ ἀν ἐβούλοντο ἀγνοοῦμεν» γινώ-

σκομεν δῆμως ὅτι οι Χριστιανοί, βαρέως φέροντες τὴν παρακοήν τῶν Ἐβραίων, ἔπειψαν ἐκ νέου πρέσβεις εἰς Βενετίαν ἐν ἑτει 1592 τούς εὐπατρίδας Φίλιππον Καρτάνον καὶ Ἀνδρέαν Φιοράχον, ἵν' ἀπαιτήσωσι τὴν ἐκτέλεσιν τῶν γενομένων κατά τῶν Ἐβραίων παραχωρήσεων, ἀλλὰ μόλις τῷ 1622 ἔξεδόθη αὐστηρὸν διάταγμα ἀποτελεσματικόν, ὡς φάνεται, δι' οὐ οἱ Ἐβραίοι προσετάπποντο νά κατοικῶσι τοῦ λοιποῦ ἡνωμένοι, ἐν ἡ διαμένουσι νῦν συνοικίᾳ καὶ νά μή ἔξέρχωνται ἐξ αὐτῆς, ἵνα μεταβώσιν εἰς τοὺς ἄγρους, δινευ προηγουμένης ἔγγραφου ἀδειας τοῦ Βαΐλου καὶ τοῦ Προνοητοῦ. Κατά τὸν αὐτὸν δέ χρόνον ἀπηγορεύθη πρός αὐτοὺς πᾶσα ἔξωτερη λατρεία καὶ ἡ μίσθωσις παντός ἀκινήτου κτήματος, ἔξαιρουμένης τῆς οἰκία ἐν ἡ ἐμέλλον νά κατοικώσι. Καὶ οὕτω μετά ἐκατονταετή σχεδόν ἀγῶνα, ἀπό τῆς ἐν ἑτει 1524 ἀποστολῆς τῶν δύο πρέσβεων Πετρετῆ καὶ Ἀβράμη, ἔληξε ἐπί τέλους τὸ περίφημον ζῆτημα, διπέρ ζωηρῶς ἀνεφύη ἐν Κερκύρᾳ, περί περιορισμοῦ τῶν Ἐβραίων εἰς τινὰ χῶρον δλον κεχωρισμένον ἀπό τῶν Χριστιανῶν».

Ένα όπό τά σπίτια τής νέας πόλεως, δίπλα στό σημερινό Διοικητήριο. Τήν έμπευση γιά τήν άρχική δημοιουργία τής συνοικίας είχε τόν προηγούμενο αιώνα ο δειμηνηστός Μπέσσος. Στό μπαλκόνι φαίνεται άκρια τό¹
Μαγκέν Νταβίντ.

Φωτογραφίες σπιτιών τοῦ Μπέσσου στήν παλιά άριστοκρατική συνοικία τῆς Κέρκυρας. Ο Μπέσσος έζησε στό δεύτερο ίμισυ τοῦ 19ου αιώνα καί είχε πολλές ιδιοκτησίες στή συνοικία αυτή διότι έτσι προσπαθοῦσε νά «σπάσει» τό γκέττο τῶν Έβραιών στήν Κέρκυρα.

Η είσοδος τοῦ σπιτιοῦ πού διακρίνεται στό μπαλκόνι του τό *Maykén Ntabínt* – ένα όπό τά σπίτια τής νέας πόλεως. Τό *Maykén Ntabínt* τής εισόδου έχει ξηλωθεῖ όπό τούς σημερινούς ένοικους του.

Σέ κάθε σπίτι πού έκτιζε ο Μπέσσος τοποθετοῦσε καί μία μαρμάρινη ή πέτρινη έπιγραφή. Ή μόνη πού μέχρι σήμερα όπέμεινε είναι αυτή πού φαίνεται στή φωτογραφία μας καί άνηκει σ'ένα σπίτι - έρειπο καί δικαϊκητο, πού κυκλοφορεῖ ή φήμη δτι θά γίνει όπό τούς νέους ιδιοκτήτες ξενοδοχείο.

Ένα όπό τά πολλά σπίτια πού έκτισε ο Μπέσσος. Είναι έρειπο, καί δικαϊκητο. Όπως λέγεται πολύ σύντομα θά γίνει ξενοδοχείο όπό τούς νέους ιδιοκτήτες του. Έδω δέν ξηλώθηκε τό *Maykén Ntabínt*.

Ο ΔΙΩΓΜΟΣ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ NAZI

‘Από τό βιβλίο των Ραββίνου Μικαέλ Μόλχο και Ιωσήφ Νεχαμᾶ «In Memoriam», (Έκδοση Ισραηλιτικής Κοινότητος Θεσ/νίκης, 1974, έλληνική άποδοση Γεώργιος Κ. Ζωγραφάκης) άναδημοσιεύουμε τό παρακάτω κείμενο:

Την παραμονή τοῦ πολέμου, ή Κοινότης τῆς Κέρκυρας ἀριθμοῦσε περίπου δύο χιλιάδες ψυχές, πού ζοῦσαν, στήν πλειονότητά των στα στενοσόκακα ἐνός πραγματικοῦ γκέτο, χρονολογούμενου ἀπό πεντακοσίων καὶ πλέον ἔτῶν καὶ ὅπου οι πιστοί ἦχαν στή διάθεσή των τέσσερις συναγωγές. Ἡ μακρά ἑνετική κατοχὴ τούς εἶχε προκίσει, σάν μητρική γλώσσα, τήν Ιταλική. Πολλοί Κέρκυραίοι ἦσαν πολύ εὔποροι. Οι σχέσεις των μέ τούς χριστιανούς συμπολίτες των ἥσαν ίδιαιτέρα ἐγκάρδιες. Κατά τήν μουσολινική κατοχὴ, ἡ Κέρκυρα ἔχαιρε πλήρους εἰρήνης καὶ ἡσυχίας. Ἡ Κέρκυρα τούτη, μέ τοῦ ίδεωδες κλῆμα, πού ἀπεκλήθη ἡ Μικρή Παλαιστίνη, εἶχε γίνει τὸ καταφύγιο γιά πολλούς Εβραίους πού δραπέτευαν ἀπό τήν ἡπειρωτικήν Ἑλλάδα. Οι Γερμανοί ἔγκαταστάθηκαν στό νησί στίς 27 Σεπτεμβρίου 1943. Ἀπό τότε, οἱ Ἐβραῖοι ἔγνωρισαν κάθε δυστυχία, ὅλη τή φρίκη τῆς καταπίεσεως. Δοκίμασαν κάθε ταπείνωση, κάθε προσβολή, κάθε ἔξευτελισμό. Ἐμηχανεύοντο τό κάθε τί γιά νά καταρράκωνταν τό γόγητρο τῶν πλέον εύπολήπτων προσώπων. Ὁ σεβασμώτας Ἀρχιρραβίνος Ἰακώβ Ναχαμᾶ, ὑπεχρεοῦτο νά στέκεται ὅρθιος, στήν είσοδο μιᾶς αιθούσης λουτροῦ, ὅπου δέ Γερμανός Διοικητής ἔπαιρνε τό καθημερινό του μπάνιο. Ἐπρεπε ἔπισης νά κρατᾷ μέ σεβασμό στό χέρι του τήν πίπα καί τά παπούτσια τοῦ σατράπη καί νά τοῦ τά προσφέρῃ ὅταν θά τελείωνε τήν μεγαλόπετρη τουαλέττα του. Αύτοῦ τοῦ εἴδους ἔξευτελισμοῖς ἐσύνηθίζοντο πολὺ μεταξύ τῶν Ναζιστῶν. Μήπως στή Θεσσαλονίκη οἱ ἀρχηγοί τῆς Γερεστάπο δέν ύπεχρέωναν τίς ἀνώτερες κοινοτικές ἀρχές νά τούς προμηθεύουν κάποια ἀντιγενεσιούργα προφυλακτικά; Παρά ταῦτα, γιά λόγους πού παρέμειναν ἀγνωστοί, ή ἔξολοθρευση τῶν Κέρκυραίων Ἐβραίων, δέν συνετελέσθη τήν ἴδιαν ἐποχὴ μέ τούς ἄλλους ὁμοθήρσκους τῶν τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Ἐκαθυστέρησε μάλιστα κατά δύο μῆνες. Οι δύο προδότες Ρεκανάτι ἔφθασαν στό νησί καὶ χρησίμευσαν σάν καθοδηγητές τῶν Γερμανῶν. Στίς 7 Ιουνίου, ἐνώ οι Σύμμαχοι μπαίνουν θριαμβευτικά στή Ρώμη καὶ διέκτηραν Εμμανουήλ μεταβιβάζει στό γυιό του, τόν πρύγκη-

‘Ενα μικρό ύπόλειμμα τῆς ξακουστῆς Συναγωγῆς Ἀπουλιανός Ναός Σκόλα Πουλιέζα. Ἡ πυρκαϊδ πού σηναψαν οι γερμανικές ἐμπροστικές βόμβες τής 11.9.43 κατά τήν ιταλική ἀντίσταση, κατά τή διάρκεια τῆς ὥρας οι Γερμανοί βομβάρδισαν μέ λύσσα καί το γκέτο, ἀφού σάν ύπόλειμμα τή στοά, πού σημεώνεται στή φωτογραφία μας καὶ διακρίνεται ἀνάμεσα στά δύο κτίρια.

πα τοῦ Πιεμόντε, τό βασιλικό σκῆπτρο, πού τόσο κακά κράτησε πρός τό τέλος τής βασιλείας, Ἡ Γερεστάπο δέν ἐννοεῖ νά καταθέση ἀκόμη τά δόπλα. Ἔτσι, κινεῖ, στήν Κέρκυρα, τή μηχανή τοῦ θανάτου. Παντοῦ τοιχοκολλεῖται ἡ ἀκόλουθη διαταγή: «Κάθε Ἐβραῖος πού παραμένει ἐκτός πόλεως, πρέπει νά ἐπιστρέψῃ στό ὅπιτ του ώς τίς 8 Ιουνίου». Τήν Παρασκευή, 9 Ιουνίου, στίς 5 τό πρωΐ, τά S.S., χτυποῦν μέ δρμή δλες τίς ἐβραϊκές πόρτες: “Ολοι στήν Πλατεία Στρατού, ὅλοι, δίχως διάκριση, ἀνδρες, γυναῖκες, παιδιά, γέροι, ἀνάπτοροι, δρρωστοί, ἀκόμη καὶ δοσι ψυχορραγοῦν. Σπεύδουν δλοι νά υπακούσουν. Στίς 6 τό πρωΐ, S.S. καὶ Ἐλληνες χωροφύλακες κυκλώνουν τό πλήθος τῶν Ἐβραίων πού εἶχε, ἐν βίᾳ συγκεντρωθῆ στή μεγάλη πλατεία. Ο κύκλος, μικραίνει βαθμδόν, συμπίξει τούτη τήν πλαδαρή καὶ ἀποχαυνωμένη μᾶζα, τήν περισφίγει, σάν σαρδέλλες μέσα σέ κουτί. Τρόμος συνέχει, τρόμος κυριεύει τούτα τά κακόμοιρα κυνηγημένα ζῶα. Στίς ἐννέα ἀντηχεῖ τό σῆμα τοῦ συναγερμοῦ: τά συμμαχικά ἀεροπλάνα ύπεριπνανται τής πόλεως. Ἐνατικτωδῶς οι Ἐβραῖοι ζητοῦν νά καταφύγουν κάπου. Ο σκοπός πυροβολεῖ στόν ἀέρα καὶ τούς ὑποχρεώνει νά παραμείνουν ἐπί τόπου. “Οταν πέρασεν δ κίνδυνος, ἔνας Γερμανός ἀξιωματικός, βοηθούμενος ἀπό ἔναν διερημένα, κάμει προσκλητήριο τῶν οἰκογενειῶν. Ἀμέσως κατόπιν, κλείνουν τούς αἰχμαλώτους στό

παλαιό φρούριο, κοντά στήν πλατεία, μέσα στήν πιό άπαιδα στενότητα χώρου. Ό καθείς καλείται, ἐπί ποινή θανάτου, νά άποθεσή μέσα σέ ειδικά προετοιμασμένες βαλίτες, διτι ἔχει στις τσέπες του: χαρτονομίσματα, χρυσάφι, ψαλίδια, χυριστικές λεπίδες, καπνό, κλπ. Οι Γερμανοί παίρνουν τά κλειδιά τών σπιτιών καί άφαιρούν δσα ἔπιπλα βρίσκουν τής άρεσκείας των. "Ο,τι άπομένει το βγάζουν άμεσως στή δημοπρασία.

Ο διορισμένος δήμαρχος, πού εύρισκεται ἐπί κεφαλῆς τοῦ Κερκυραϊκοῦ Δήμου, ἑκδηλώνει τή χαρά ου. Σέ λογύδριο, πού τότε, ἔξεφύνησε, λέγει άναμεσα σ' δλα: «Οι μεγάλοι μας φίλοι, οι Γερμανοί, έκαθαρίσαν το νησί μας ἀπό τήν Ἑβραϊκή πλευράγια. Στό ἔχεις θά μπορούμε νά τρώμε ἐμεῖς οι ίδιοι τή συγκομιδή τών ἄγρων μας».

Διακόσιοι, περίπου, φυγάδες, οι περισσότεροι γυναίκες, κατόρθωσαν νά φύγουν σέ χωριά τοῦ ἑσωτερικοῦ. Στίς 11 'Ιουνίου, φορτώνουν πάνω σέ μασūνες πού τίς σέρνει ἔνα κάικι με μοτέρ, τρικάσιες γυναίκες. Καί, ώ! ειρωνεία! φροντίζουν νά συνοδεύωνται καί ἀπό μερικές μαίες, ὥστε νά βοηθήσουν ἔκεινες, πού κατά τή διάδρομή ἴσως θά κοιλοπονοῦσαν ἡ θά γεννοῦσαν. Ή ἀποστολή τραβᾶ κατά τήν Ἡπειρωτικήν ἀκτή, φθάνει στήν Ἡγουμενίτσα καί, ἀπό ἐκεί, μέ φορτηγά, στήν Ἀθήνα.

Στίς 14 'Ιουνίου μιά δεύτερη δμάδα, πού περιελάμβανε δλο τόν δρρενα ἑβραϊκό πληθυσμό καί τίς ὑπόλοιπες γυναίκες, στοιβάζεται σέ ζευγαρωτές μασūνες, πού τίς ἔσυρε ἔνα μηχανοκίνητο πλοιάριο. Ή ἀποστολή κάμει σκάλα στή Λευκάδα. Οι κάτοικοι τής νήσου ὑπόδεχονται τούς αιχμαλώτους μέ αἰσθητα βαθείας συμπόνοιας καί εὐγενούς ἀλληλεγγύης. Προστρέχουν ἀπό παντού, φέροντας σούπα, ψωμί, ποικίλα τρόφιμα, πολλά φρούτα. Οι Γερμανοί ἔξανίστανται. "Ενας παπᾶς πλησίαζε ἔναν αιχμαλώτο καί τοῦ προσφέρει ἔνα τσιγάρο. Γερμανός στρατιώτης πού παρακολουθεῖ τή σκηνή, πατά μέ τή μπόττα του τό τσιγάρο, ὑποχρέωνται τόν Ἑβραϊο νά γονατίση καί, ἀφού στήριξε τό πιστόλι του στό σβέρκο του, τόν σκοτώνει.

Οι ἔξοριστοι παραμένουν δύο μέρες στή Λευκάδα. Στήν Πάτρα, δ' Ἐρυθρός Σταυρός τούς ἐφοδιάζει μέ τρόφιμα και φάρμακα. "Ένα μικρό πλοϊο τούς μεταφέρει στόν Πειραιά. Μόλις ἀποβιβάζονται, δέρνονται ἀγριώτατα ἀπό τά S.S. μέ τή δικαιολογία ὅτι δέν ἀπεκαλύφθησαν δσο θάρπετε γρήγορα στούς – ἐν πολιτική περιβολή – Γερμανούς ἀξιωματικούς. Τούς άφαιρούν συστηματικά κάθε τί πού ἀκόμη ύ-

«Ἀξιοῦται κατά τοῦτο ἔξιδιασμένου ἐπίνου ἡ ἐνταῦθα τῶν Ἑβραίων Κοινότης, ἡτις τόσον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Γαληνοτάτου Ἡγεμόνος, καθώς ἐν τῇ δυσχερεῖ καὶ κινδυνώδει πολιορκίᾳ τῆς πόλεως ταύτης, συνήνωσε τόν ζῆλον αὐτῆς στενότατα μετά τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ κατά τοῦ κοινοῦ ἔχθροῦ, εἰς τρόπον ὥστε διέπρεψε εἰς πάσας τάς περιστάσεις, δοῦσα τρανά δείγματα πίστεως καὶ παρέξασα αὐτοπροαιρέτους βοηθείας, διά τε ἀνθρώπων καὶ χρημάτων. Τήν μαρτυρίαν ταύτην ποιούμεν τῇ αἰτήσει τῶν τῆς Κοινότητος πρός παρηγορίαν των, εἰς ἔνδειξιν κτλ.». Ἐξεδόθη ἐκ τοῦ Ἀρχιεπισκοπέου Κερκύρας

Τήν 8ην Σεπτεμβρίου 1717

Αὔγουστος Ἀρχιεπίσκοπος Κερκύρας

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΩΝ

Μηνιαίον δργανον τοῦ Κεντρικοῦ Ἰσραηλιτικοῦ
Συμβουλίου τής Ἐλλάδος
Γραφεία: Πειραιώς 46, Ἀθῆναι (106) - Τηλέφ.
52.29.153

‘Υπεύθυνος συμφώνως τῶν νόμων: 'Ο Πρόεδρος τοῦ ΚΙΣ Ἰωσήφ Λόβιγγερ (Πειραιώς 46 – Ἀθῆναι)

Ἐπιμέλεια ἐκδόσεως: Νίκος Τσαπίδης, μέλος τής Ἐνώσεως Συντακτών Περιοδικοῦ Τύπου.

‘Υπεύθυνος φωτοσυνθέσεως: Κατσαούνης ΕΠΕ, Σπ. Δοντά 10, Ἀθῆναι

ΤΕΥΧΟΣ 20 • ΙΟΥΝΙΟΣ 1979 • ΣΙΒΑΝ 5739

πήρηκε κρυμμένο στίς τσέπες των. Τούς κρατοῦν μερικές μέρες στό Χαϊδάρι. Στίς 20 'Ιουνίου, φορτώνονται στό σταθμό Λαρίσης, σέ βρωμερά βαγόνια γιά κτήνη, ώς καί ἐβδομήντα ἀτομα σέ κάθε δχημα. Στούς χιλίους ὁκτακοσίους Κερκυραίους, προστίθενται κάτω ἀπό τής ἴδιες φρίχτες συνθήκες, οι Ἑβραίοι αιχμαλώτοι πού ἡσαν ἔγκλειστοι στό Χαϊδάρι. Ό αριθμός των ἀνήρχετο τότε σέ 575 δτομα. Γιά μοναδικό ἐφόδιο, ἔρριζαν στούς αναχρούντας, μερικά δεμάτια κρομμύδια καί τεύλα. Οὔτε κάν νερό. Ή ἀποστολή φθάνει στό Άουσβιτς, στίς 29 'Ιουνίου, στής 11.30 τό βράδυ. Μόλις κατεβαίνουν ἀπό τό τραίνο, ἀρχίζει ἀμέσως ἡ διαλογή: Ρωτούν τόν καθένα: ήλικιά, ἐπάγγελμα. Οι Γερμανοί χρείάζονται ἐργατικά χέρια καί θέλουν νά χρησιμοποιήσουν τό ἀνθρώπινο ύλικο. Δέν στέλνουν πά τούς αιχμαλώτους των, μέ κλειστά μάτια, στά κρεματόρια, ἔξαιρώντας, πού καί πού, στήν τύχη κάποιες μονάδες. Διακόσιοι Κερκυραίοι στέλλονται στό ἀπολυμαντήριο κί' ἀπό κεῖ στό ἐργοστάσια, στούς δρόμους κλπ. Χίλιοι έξακοσίοι τραβούν κατ' εύθειαν γιά τά κρεματόρια. Ή δμάδα τών Ἐλλήνων Ἑβραίων, πού τότε ὑπηρετούσε στούς φούρνους, τό λεγόμενο Σόντερ Κομμάτο, δέν δγγίζει τά πτώματα τών Κερκυραίων, οὕτε καί τά διάφορα ἀντικείμενα πού ἔμεναν ἀκόμη κρυμμένα. Ήταν κάτι σάν ταυπού, πού τούς ἐνέπνεε ἔνα πραγματικό αἰσθημα ιερᾶς φρίκης.

Οι Κερκυραίοι πού ἐπέστρεψαν ἀπό τήν Πολωνία ἀφογούνται πώς, σέ δεδομένη στιγμή, καμμιά ἐκατοστή ὅπ' δσους ἀποτελούσαν μέρος τής φάλαγγος τών ἐργαζομένων, ἐπελέγησαν γιά τό κρεματόριο. Σ' αύτούς προσετέθη μιά δμάδα Τσιγγάνων, πού είχαν κί' αύτοί τήν ἴδια τύχη. "Ολοι τούτοι οι κολασμένοι βάδιζαν μέ τάξη, τραγουδώντας, τιρός τής αιθουσες τών ἀερίων. "Ολοι γνώριζαν τί ἀκριβώς τούς περίμενε, καί δίχως δυνατή ἀντίσταση, ὑποτάσσονταν στή μοῖρα των. Ξάφνου, οι φύλακες πάρινουν μάιν ἀντίθετη διαταγή. Στροφή. "Ολοι πίσω στό στρατόπεδο.

Έβραϊοι

τῆς Κέρκυρας

πού διακρίθηκαν

στά γράμματα

ΒΕΛΛΕΛΗΣ

Ένας σπουδαῖος ἐπιστήμων

Έβραιολόγος ἑλληνοεβραϊος γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1859. Μετά τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν γυμνασιακῶν του σπουδῶν ἐν Κερκύρᾳ ἐφοίτησεν εἰς τὸ Instituto di Studii Superiori τῆς Φλωρεντίας, δου καὶ ἀνεκρυχθῇ διδάκτωρ τῆς φιλολογίας. Ἡ φιλοσοφική σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης ὕδρυσεν ἔκτακτον ἔδραν ἐβραιολογίας, πληρωθεὶς τὸ 1929 ὑπὸ τοῦ Λαζάρου Βελλέλη. Ἁσχολήθη κυρίως περὶ τὰ ἐβραιολογικά καὶ σημιτολογικά καὶ συνέγραψε πλείστα ἔργα, ὡν σπουδαιότερα τὰ ἔξης: *Une version grecque du Pentateuque du XVIIe* (μετά σημειώσεων) 1890, κριτικήν ἔργασίαν ἐπὶ τίνος μεταφράσεως τῆς Πεντατεύχου, ὑπ' ἀγνώστου φιλοτεχνηθείσας καὶ ἐκδοθείσας τὸ 1547· «*Un nouvel Acrostichon*» ἐν Λιβύρῳ 1904, μελέτην περὶ τῆς χρονολογίας ἀποκρυφικοῦ τίνος ἀποσπάσματος ἀνευρεθέντος εἰς τὰ ἐβραικά ἀρχεῖα (Γκενιζά) τοῦ παλαιοῦ Καίρου (Φοστάτ) ὑπὸ τοῦ Schechter: «*O Katoikostriaias ὡς Θεμελιωτής τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι*» ('Αθῆναι 1908), ἔργον βραβευθέν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου καὶ ἐκδόθεν εἰς τὴν σειράν τῶν «*Ωφελίμων βιβλίων*». *Interprétations erronées et faux monuments*: «*An Independent examination of the Assuan and Elephantine Aramaic Papyri*» κλπ. London W. C. 1909, ἐν ᾧ ἀποδεικνύει τὴν πλαστότητα τῶν περιφήμων παπύρων τοῦ Ἀσσουάν καὶ τῆς Ἐλεφαντίνης καὶ σειρά ἐβραιολογικῶν ἄρθρων ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί. Ἐπίσης δὲ Βελλέλης μεθελλήνισε τὴν *Histoire Israélite* τοῦ Th. Reinach, καὶ ἐδημοσίευσε ποικίλας μελέτας εἰς τὸ «*Nouveau*», τὸ *Vessillo Israélitico* τοῦ Τουρίνου, τὰ «*Panathénaias*», τὴν *Revue des Etudes juives* τῶν Παρισίων, τὸ *Jewish Chronicle* τοῦ Λονδίνου κλπ.

Στήν Κορακιάνα τῆς Κερκύρας: Κ. Θεοτόκης, Σ. Δεσύλλας, Λ. Μαβίλης, Α. Κεφαλληνός, Μαρτζούκος, Η. Σταύρος, Ε. Δεντρινοῦ, Ἄλ. Πάλλης καὶ Μ. Χαΐμης
('Από τὸν «*Nouveau*», 8 Μαΐου 1905).

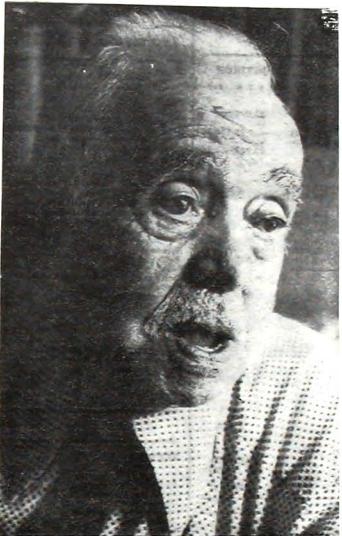
ΧΑΪΜΗΣ

‘Η δράση του γιά τὴν ἑλληνική γλώσσα καὶ τὴν πολιτική.

Ο Μωϋσῆς Χαΐμης ἀπό μικρός, ζώντας στὴν Κέρκυρα ἔγραφε στὴ «*Διάπλαση τῶν Παιδίων*» τοῦ Ξενόπουλου. Ἦταν φίλος τοῦ λογίου Ντίνου Θεοτόκη καὶ τοῦ Λορέντζου Μαβίλη. Ὑπάρχει γράμμα τοῦ Μαβίλη στὸν Μ. Χαΐμη στὴν ἔκθεση Τύπου τῆς Ἐνώσεως Συντακτῶν. Σταθῆκε ἔνας ἀπό τοὺς πρώτους πού ἔγραψε στὴ δημοτική στὸ περιοδικό «*Nouveau*». Ἀγωνίστηκε μαζί μὲ τούς ἄλλους λογίους τῆς Κέρκυρας ὑπέρ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς δημοτικῆς. «Ελαβε μέρος στὴν Κέρκυρα στὴν ὁμάδα γιά τὴ μεταγλώττιση στὴ δημοτική τῆς Ἰλιάδας τοῦ Ὁμήρου ἀπό τὸν Ἀλέξανδρο Πάλλη. Στὴν Ἀθῆνα συνεργάστηκε μὲ τὸ Βλάση Γαβριηλίδη, ἰδρυτὴ τῆς ἐφημερίδος «*Ακρόπολις*» καὶ μὲ τὸν Ἀλέξ. Παπαδιαμάντη, μὲ τὸν ὄποιο ἦταν στενός φίλος. Ἐπίσης μὲ τὸν Παπαδιαμάντη συνεργάστηκε στὸ περιοδικό «*Αλήθεια*» τοῦ Χ. Λαχανόκαρδου. Ἦταν καθηγητής τῆς Ἰταλικῆς τῆς Ἀνωτάτης Ἐμπορικῆς Σχολῆς. Ἀφοσιώθηκε στὴν πολιτική ὡς ἀνταποκρίτης Ἰταλικῶν ἐφημερίδων καὶ διόδιος ἐφερε πρώτος στὴ δημοσιότητα, στὴν Ἰταλική ἐφημερίδα *Τριμπούνα* τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο, μὲ τὸν ὄποιο συνδέθηκε μὲ στενή φιλία. Ὑπεράσπισε τὰ δίκαια τῆς Ἑλλάδος. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Μακεδονίας δὲ Βενιζέλος διόρισε τὸ Μ. Χαΐμη, πρῶτο ἀντιπρόσωπο τῆς Ἑλλάδος στὴ Θεσσαλονίκη. Στὴν Ἀθῆνα ἔξεδιε τὴν «*Ιστρατητική Ἐπιθεώρηση*», πολὺ ἐνδιαφέρον ἔντυπο βιβλικῶν καὶ ἐβραικῶν μελετῶν κλπ., μὲ συνεργάτες δχι μόνον διάσημους ραββίνους καὶ ἐβραίστές ἀλλά καὶ Χριστιανούς (δρθόδοξους καὶ καθολικούς) κλπ. Πέθανε τὸ 1929 στὴν Κέρκυρα. Ο Βενιζέλος ἔστειλε συλλυπητήρια γιά τὸ θάνατό του.

‘Ο ἄνθρωπος πού ἔγραψε Ἱστορία στό συνδικαλισμό τῆς Ἑλλάδος

Αβραάμ Μπεναρόγια.

Το «Βήμα» (18. 5. 79) έδωσε τήν παρακάτω σκιαγραφία του Μπεναρόγια:

«Πρωτεργάτης στή δημιουργία τῆς Γενικῆς Συνομοσπονδίας Ἐργατῶν Ἑλλάδος καὶ στήν ίδρυση τοῦ Σοσιαλεργατικοῦ Κόμματος (τοῦ σημερινοῦ ΚΚΕ) ὁ Ἀβραάμ Μπεναρόγια πέθανε χθές τὸ πρωί σέ νοσοκομεῖο τοῦ Τέλ Αβίβ. Ὁ θάνατός του προκλήθηκε ἀπό αιματούρια, πού τὸν βασάνιζε τούς τελευταίους δύο μῆνες, κλείνοντας μιά ζωὴ 97 χρόνων. Γεννήθηκε (ἀκριβώς πότε, εἶναι σγνωστό) στό Βιδίνι τῆς Βουλγαρίας ἀπό πατέρα σιωνιστή Ἐβραϊο. Μαθητής γυμνασίου γνώρισε τίς ἀναρχικές καὶ σοσιαλιστικές ίδεες τῆς ἐποχῆς του. Μετά τὸ γυμνάσιο, ἀφοῦ δούλεψε ἔνα διάστημα ὑπάλληλος καὶ δάσκαλος στό Βελιγράδι, ἔγκαταλείπει κάθε ἀλλη ἰδέα σταδιοδρομίας καὶ ἔρχεται τό 1908 στήν τότε πολυεθνική Θεσσαλονίκη, μέ σκοπό νά δημιουργήσει ἔνα πλατύ σοσιαλιστικό κίνημα. Μέσα ἀπό χίλιες δυσκολίες, σὲ μιὰ ἐποχή διαλύσεως τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, συγκρούσεων καὶ ἔθνικιστικῶν ἔξαρσεων τῆς Βαλκανικῆς, ὁ Μπεναρόγια κατορθώνει νά δημιουργήσει τήν δργάνωση «Φεντερασίδιον» πού, σέ λίγο, ἀπλώνεται σ' ὀλόκληρη τή Μακεδονία καὶ γίνεται μέλος τῆς Β' Σοσιαλιστικῆς Διεθνοῦς.

‘Η δραστηριότητά του αύτή ὡς τό 1918, πού ἡ «Φεντερασίδιον» γίνεται τμῆμα τοῦ ΣΕΚΕ, στοιχίζει στό Μπεναρόγια πολλές διώξεις καὶ, κυρίως, τίς ἔξοριές στή Νάρο καὶ τή Φολέγανδρο, πού βάσταζαν συνολικά τέσσερα χρόνια.

Στό πρόσωπό του τό ἑλληνικό σοσιαλιστικό κίνημα γνωρίζει τόν πρώτο θεωρητικό, πού ἀν καί κατέχει καλά τή μαρξιστική σκέψη τῆς ἐποχῆς του, ἀπορρίπτει τήν ίδεα τοῦ διανοούμενου - καθοδηγητῆ.

Γίνεται ἐργάτης τυπογράφος, γιά νά ἀποκτήσει ἔτσι τήν ταξική συνείδηση, ἀλλά καὶ τήν ἐμπιστοσύνη δσων τούς καλοῦσε νά συνεργαστοῦν γιά τόν κοινό σκοπό, δ ὅποιος ἦταν ἡ σφυρηλάτηση τῆς ἐνότητας (τοῦ κύπταρου τοῦ σοσιαλισμοῦ) μέσα ἀπό κοινές ἀμεσες ἐπιδίωξεις καὶ μέ βάση τίς ἀπώτερες πολιτικές προσποτικές. Ἡ ιστορία τῆς δργανώσεων αύτῆς, σημειώνει δ Γάλλος καθηγητής Τζώρτζ Χόππητον μέχρι πρόσφατα ἔνα ξεχασμένο κεφάλαιο τοῦ σοσιαλισμοῦ στά Βαλκανία... Μέ ἀλλα λόγια, Ἡ ιστορία τῆς Φεντερασίδιον μπορεῖ νά συμβάλλει στό νά ξεπεραστεῖ ἡ «εὐρωπακεντρική» ἀποψη στίς σπουδές τῆς ιστορίας τοῦ σοσιαλισμοῦ.

Μετά ἀπό διάφορες ἐνωτικές πρωτοβουλίες σέ πανελλήνιο ἐπίπεδο, δ Μπεναρόγια γίνεται δ πρωτεργάτης τῆς δημιουργίας τῆς Γ.Σ.Ε.Ε. καὶ τοῦ Σ.Ε.Κ.Ε., ἀντίστοιχα τόν Ὁκτώβριο καὶ τό Νοέμβριο τοῦ 1918. Τήν ἀποφασιστική του συμβολή στή δημιουργία αὐτῶν τῶν δύο φορέων τῆς ἑλληνικῆς ἐργατικῆς τάξης, δέν τήν ἀνρούνται δλοι οι “Ἐλληνης Ιστορικοί, μέ πρώτο τόν Γιάννη Κορδάτο. Ἡγέτης συνδικαλιστικός καὶ πολιτικός, πού ὑπήρξε δσο λίγοι «πρωτογενῆς», δ Μπεναρόγια χαρακτηρίζοταν ἀπό ἔνα σχεδόν

ἀλάθητο ἔνστικτο ρεαλιστικῆς ἀγωνιστικῆς στρατηγικῆς. Ἔνοιωθε (καὶ πολὺ ἐπιτυχημένα δπως ἀπέδειξε ἡ Ιστορία) πότε χρειαζόταν νά ἀναμετρηθεῖ μέ τόν τότε πανίσχυρο Βενιζέλο καὶ ποτέ νά ἀρκεῖται σέ διαλλακτικούς τόνους.

‘Ηγετικό στέλεχος τά πρώτα χρόνια τοῦ κόμματος, ἀντιτίθεται στόν τριτοδιεθνιστικό χαρακτήρα, πού τοῦ δίνουν οι λεγόμενοι «πταλαιοὶ πολεμιστές» μ' ἐπικεφαλῆς τόν Πουλιόπουλο. Διαγράφεται τό 1924 μετά ἀπό εἰσήγηση τοῦ Ἐ.Λ. Σταυρίδη (πού κατέληξε συνεργάτης τών Γερμανῶν) σάν «πράκτορας τοῦ ταξικοῦ ἔχθροῦ καὶ σάν «έχθρος τῆς ἐργατικῆς τάξης». Αὐτός δ δημιουργός τῆς Γενικῆς Συνομοσπονδίας καὶ τοῦ ΣΕΚΕ.

‘Η διαγραφή αὐτοῦ, τόν είχε πικράνει σ' δλη τοῦ τή ζωὴ μαζί μέ τήν ἐλλειψη κάθε ἐπιθυμίας τῶν Ἑλλήνων κομμουνιστῶν νά τόν ἀποκαταστήσουν. Γιά πρώτη φορά, ἀπό τότε, ἔλυσε τή σιωπή του, τόν περασμένο Νοέμβριο, μιλώντας στή σειρά δημοσιευμάτων τοῦ «Βήματος» γιά τή γέννηση καὶ τούς πρωτεργάτες τοῦ Κ.Κ.Ε.

‘Αφοῦ ἔγκατάλειψε καὶ τήν συνδικαλιστική δράση, δ Μπεναρόγια ἀνέλαβε τήν ἀντιπροσωπεία τοῦ σοβιετικοῦ πρακτορείου ναυλώσεως καὶ ταξίδιων, μαζί μέ τό Μ. Καράσσο πού ἔξακολουθούσε νά είναι μέλος τοῦ Κόμματος.

Μαζί μέ τό Nik. Δημητράτο καὶ ἀλλούς «ρεφορμιστές», ἔβγαλε τό βραχύτιο περιοδικό «Νέα Ἐποχή» ἀσκώντας κριτική στήν τάση «μπολσεβικοποίησης», πού ἐφάρμοσε ἡ νέα ηγεσία, ἀλλά χωρίς ποτέ ὡς τόν θάνατό του νά ἀμφισβητήσει τήν δξια καὶ τήν ἀποστολή τοῦ ΚΚΕ. Στόν πόλεμο τῆς Ἀλβανίας σκοτώθηκε στόν ἐλληνικό στρατό δ γιός του Λάζαρος καὶ ἀπό τούς ναζί ἐκτελέστηκε ἡ πρώτη του γυ-

Άθραύμ Μπεναρόγια: φωτογραφία παρμένη πρίν όπο μερικές έβδομάδες στό σπίτι του στό Τέλ Άβιβ. Ισως ή τελευταία του...

ναίκα. Ό δλος του γιός, δ Μάριος, φυγαδεύτηκε στήν Αμερικήν καί είναι σήμερα χημικός μηχανικός σε μεγάλη βιομηχανία. Ό ίδιος δ Μπεναρόγια στάλθηκε σέ στρατόπεδο συγκεντρώσεως, μετά συμμετοχή του σέ απεργία ύπαλληλων τού ΙΚΑ, δησού διούλευτε τότε ύπαλληλος.

Μετά τήν άπελευθέρωση, συνδέθηκε στενά μέ τό Νίκο Καζαντζάκη καί μαζί μέ τό Σβάλο ίδρυσαν τό «ΣΚΕΛΔ». Συνεπής άντισιαντής μέχρι τό θάνατο του («ή έθνική βάση τής κοινωνίας είναι καπιταλιστική βάση»), μέ τήν ίδρυση τού 'Ισραήλ άρνηθηκε νά έγκατασταθεί έκει, μή θέλοντας νά έπιδοκιμάσει (έστω καί σιωπηρά) τήν έπιτυχία μιᾶς πολιτικής, πού σ' δηλ τή ζωή τόν είχε βρει άντιθετο.

Διορίζεται έπικεφαλής τής 'Υπηρεσίας 'Εβραικών Περιουσιών, άλλα ένα δρθρο του τό 1952, πού άποδίδει χαρακτηρισμό «νεοφασίστα» στόν παντούδυνο τότε Παπάγο, άναστατώνει τήν 'Εβραική Κοινότητα, άναγκάζεται νά παραιτηθεί καί άπομονώνεται περισσότερο. Παντρεμένος μέ τή Λαρισινή κ. Εύθυμηά 'Αζουρβί (μέ τήν δησού άπεκτησαν δύο άγδρια) άποφασίζει τελικά νά έγκατασταθεί στό 'Ισραήλ. Έκει συμμετέχει ένεργά στή σύνταξη τού σοσιαλιστικού περιοδικού «Έλ Τέμπο». Τόν έκαναν έπιτυχο μέλος τού 'Εργατικού Κόμματος, τόν δέχονταν σέ έπισκέψεις οι παλιοί τον γνώριμοι Μπέν Τσιβί, Μπέν Γκουριόν καί Γκόλντα Μεγίρ, άλλα δέν δξιοπίσησε ποτέ καμιά ίδιότητα καί φιλία.

Γνωρίζοντας, γιά ένα διάστημα, πρωτοφανή άνέχεια πουλούσε καραμέλλες στούς δρόμους τού Τέλ Άβιβ, μέχρι πού μεγάλωσαν οι δύο γιοί του.

Ζούσε μέ τή γυναίκα του σ' ένα μικρό κρατικό διαμέρισμα στό πρόστιο Χολόν καί παρακολουθούσε ώς πρόσφατα τήν πολιτική κίνηση στήν Ελλάδα, κυρίως άπο γράμματα φίλων καί βιβλία.

Άπο τό Ταμείο 'Εργατικών Στελεχών τού είχαν κόψει μιά σύνταξη 3.500 δραχμών, χωρίς νά άναγνωρίσουν όλα τά χρόνια τής συνδικαλιστικής του δράσης.

Έκτός άπο δρισμένα κείμενά του τού 1931 πάνω στήν ιστορία τής «Φεντερασίδην» καί τού ΣΕΚΕ, δ Μπεναρόγια είχε γράψει τά τελευταία χρόνια πολλές σελίδες τών άπομ-

ΤΟ ΚΚΕ ΖΗΤΗΣΕ ΝΑ ΚΑΤΟΧΥΡΩΘΕΙ Η ΜΗ ΠΑΡΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΝΑΖΙΣΤΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ

Τό ΚΚΕ μέ έπιστολή του πρός τήν 'Ομοσπονδιακή Βουλή τής Δ. Γερμανίας ζητά «νά κατοχυρώσει νομοθετικά τή μή παραγραφή τών ναζιστικών έγκλημάτων πολέμου» καί καλεῖ τούς βουλευτές «νά ταχθούν ένάντια στήν παραγραφή τών έγκλημάτων πολέμου».

Στήν έπιστολή τούζει τήν «βαθεία του άνησυχία» καί διαμαρτύρεται έντονα γιά τή θέση βουλευτών τού Κοινοβουλίου τής ΟΔΓ, τής άντιπολίτευσης καί κυβερνητικών, πού υποστηρίζουν τήν παραγραφή τών ναζιστικών έγκλημάτων πολέμου καί έγκλημάτων κατά τής άνθρωπότητας.

«Οι Έλληνες πατριώτες – λέει τό ΚΚΕ – τής γενιάς τής 'Εθνικής Άντιστασης κατά τών καταχτητών, καθώς καί οι κατοπινές γενιές, δέν μπορούν καί δέν θά ξεχάσουν τό βαρύ φόρο αίματος πού πλήρωσε δ μικρός έλληνικός λαός μέ τίς έξακ σιες χιλιάδες νεκρούς τής κατοχικής πείνας καί τών μαζικών έκτελέσεων. Δέν ξεχνούν οι χιλιάδες πού βασανίστηκαν καί μαρτύρησαν στά χιτλερικά στρατόπεδα συγκέντρωσης, στίς φυλακές καί τά άντρα βασανίστηριών. Οι Έλληνες δέν μπορούν νά ξεχάσουν τίς πόλεις καί τά χωρία τους πού καταστράφηκαν δλοκληρωτικά δόπο τά χιτλερικά τέρατα καί όλοι οι κάτοικοι τους έξοντάθηκαν σδιάκριτα».

Γιά τήν ένέργεια αύτή τού ΚΚΕ έγραψαν οι έφημερίδες «Athens News», «Έλευθεροποίηση», «Νέα», «Πρωινή» καί «Ριζοσπάστης» στής 12/5/1979.

νημονευμάτων του, πού έμπιστεύτηκε στό συντάκτη τού «Βήματος» κ. Μιχαήλ Δημητρίου. Άκόμα, ένα έκτεταμένο σχέδιο αύτοβιογραφίας του, έδωσε στό δημοσιογράφο κ. Κώστα Σταμάτου, τό δησού δημοσιεύθηκε στά «Νέα».

Λιγά πρίν άπο τό θάνατό του, δ γνωστός σκηνοθέτης 'Ηρακλής Παπαδάκης είχε κινηματογραφήσει τίς άναμνήσεις τού Μπεναρόγια, γιά τή ζωή καί τή δράση του, πού θ' άποτελέσουν τό περιεχόμενο μιᾶς ταινίας ντοκυμαντάρη μεγάλου μήκους.

● Γιά τό θάνατο τού Μπεναρόγια έγραψαν δρθρα δ Α. Κουτσουκάλης («Ριζοσπάστης», 19/5), δ Β. («Πρωινή», 19/5), δ Μ. Δημητρίου («Άντι», 26/5), πληροφοριακά σημειώματα («Βραδυνή» 19/5, «Καθημερινή» 20/5, «Μακεδονία» 19/5, «Athens News» 19/5, «Άκροπολις» 19/5, «Έλευθεροποίηση» 18/5, δησού άναφέρονται καί στή φιλία καί συνεργασία του μέ τούς Καζαντζάκη – Σβώλο). Κατά τού Μπεναρόγια έγραψε ή «Έστια» πού τόν χαρακτηρίζει σάν «κιά άπο τάς σκοτεινάς προσωπικότητας τής έποχής μας καί φοβερά μισέλληνα» (19/5).

Ιουδαικά Θέματα

«Οι Ρίζες τῶν Σεφαραδίμ»

“Εχει έπικρατήσει σήμερα ή διαίρεση τοῦ ἑβραικοῦ λαοῦ σε δύο μεγάλες τάξεις ἢ οἰκογένειες, τούς Σεφαραδίμ καὶ τούς Ἑσκεναζίμ: Ἐσκεναζίμ ἀποκαλοῦνται οἱ ἑβραῖοι πού κατάγονται ἀπό τὴ Γερμανία καὶ τίς χώρες τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, δουσδήποτε καὶ ἄν κατοικοῦν σήμερα. Σεφαραδίμ δύναζονται οἱ ἑβραῖοι Ἀνατολίτες - Orientals - οἱ ἑβραῖοι τῆς Νοτίο - Ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Βόρειας Ἀφρικῆς.

Ιστορικά δύμως καὶ μέ την αὐστηρή ἐτυμολογία τοῦ ὅρου, Σεφαραδίμ ἀποκαλοῦνται οἱ ἀπό τὴν Ἰσπανία καὶ τήν Πορτογαλία καταγόμενοι ἑβραῖοι.

Ἐπειδή συχνά ἀναφερόμαστε στούς Σεφαραδίμ, πού εἶναι ἄλλωστε καὶ οἱ πρόγονοι τῆς πλειοψηφίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἑβραϊσμοῦ, θά προσπαθήσουμε ἐδῶ νά δώσουμε συνοπτικά τίς Ιστορικές τους ρίζες καὶ νά σκιαγραφήσουμε τήν πορεία τους ἀνά τούς αιῶνες.

ΣΕΦΑΡΑΔ, σύμφωνα μέ τὸν Προφήτη Ὁβαδίᾳ εἶναι ἡ ὄνομασία τῆς περιοχῆς ἑκείνης, ὃπου κατέφυγαν οἱ ἀπό τὴν Ἱερουσαλήμ πρόσφυγες: „...καὶ οἱ αἰχμαλωτισθέντες τῆς Ἱερουσαλήμ, οἱ ἐν Σεφαράδ, θέλουσι κατακληρονομήσει τάς πόλεις τοῦ νότου“ (Οβαδίας, 1:20).

Διάφοροι ἀρχαῖοι σχολιαστές τῆς Βίβλου, ὅπως δ συγγραφέας τοῦ ὀμώνυμου ἔργου «Ταργκούμ Γιόναταν»* ἀποδίδουν τήν περιοχή Σεφαράδ, πού μνημονεύεται ἀπό τὸν Ὁβαδίᾳ, ὡς Ἰσπανία. Σήμερα αὐτή ἡ ἀπόδοση τῆς λέξης ἀμφισβητεῖται ἀπό διάφορους ἐπιστήμονες ἀρχαιολόγους κι ἑβραιολόγους, οἱ ὅποιοι ταυτίζουν τή Σεφαράδ μέ τίς Σάρδεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Παρόλα αὐτά ἡ μετάφραση τῆς Σεφαράδ ὡς Ἰσπανία, πού ἐπικρατεῖ ἀπό τὸν ὅγδοο αἰώνα, ἔχει ἐπισημοποιηθεῖ πλέον στὴν ἑβραϊκή γλώσσα καὶ χρησιμοποιεῖται μέ τήν παραδοσιακή τῆς ἔννοια καὶ μόνο.

ΣΕΦΑΡΑΔΙΜ, ἐπομένως, ἀποκαλοῦνται οἱ ἀπόγονοι τῶν ἑβραίων πού ἔζησαν στὴν Ἰσπανία καὶ τήν Πορτογαλία πρίν ἀπό τὴν ἑκδίωξη τῶν ἑβραίων τὸ 1492 ἀπό τὸ Φερδινάνδο καὶ τήν Ἰσαβέλλα.

Σύμφωνα μέ διάφορους θρύλους ή ἑβραϊκή παρουσία στὴν Ἰσπανία χρονολογεῖται ἀπό πολὺ ἀρχαίους χρόνους, ἀκόμη καὶ πρό τῆς ἐποχῆς τοῦ βασιλιά Σολομώντα. Διάφορες ἀρχαῖες Ιστορικές πηγές τῆς προ - χριστιανικῆς περιόδου ἀναφέρουν

ταὶ στήν παρουσία τῶν ἑβραίων. Δέν εἶναι εὔκολο νά προσδιορισθεῖ μέ ἀκρίβεια ἡ διφή τῶν πρώτων ἑβραίων στὴν Ἰσπανία, δύμας γεγονός παραμένει ὅτι χρονολογεῖται ἀπό τήν προ - χριστιανική ἐποχή.

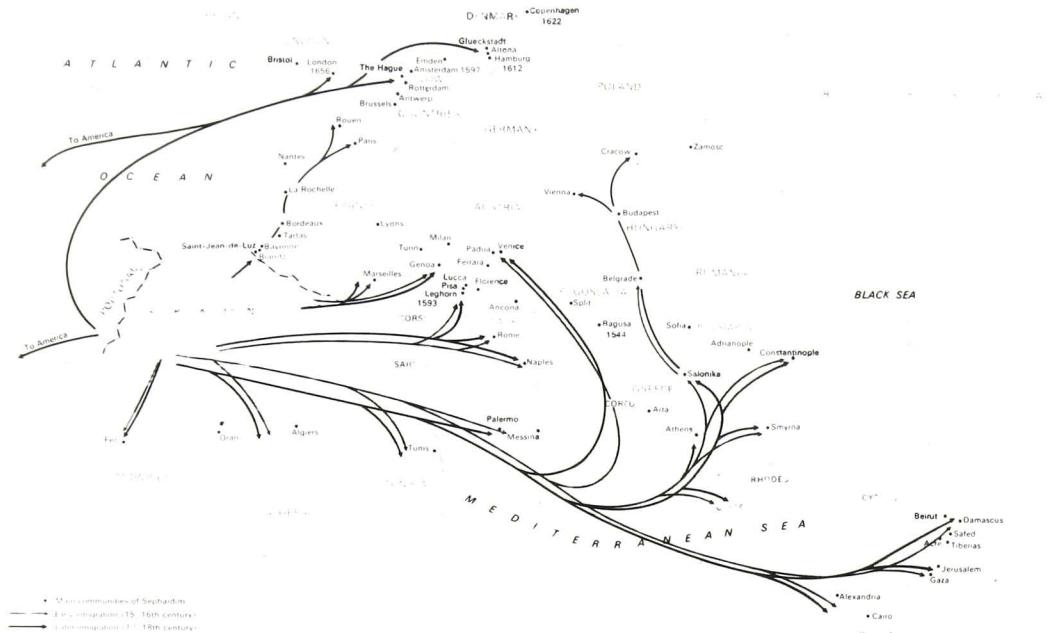
Κατά τή διάρκεια τῆς μακρόχρονης διαμονῆς τους στὴν Ἰσπανία οἱ ἑβραῖοι ὑπέστησαν πολυάριθμους διωγμούς καὶ ταλαιπωρίες ἔξαιτις τῶν διαδοχικῶν καὶ ἀλλεπάλληλων κατακτήσεων καὶ ἐπανακτήσεων τῆς Ἰσπανίας ἀπό τούς διάφορους κατακτητές τῆς. Τό έτος 711 μ.Χ., πού σήμανε τό τέλος τῆς κυριαρχίας τῶν Βησιγότθων καὶ τήν ἀραβικήν ἐπικράτηση ἐπί τῆς Ἰσπανίας, σταμάτησαν οἱ διώξεις τῶν ἑβραίων καὶ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Ἡ Ἀραβική - Μουσουλμανική ἐποχή σήμανε τήν ἀπαρχή τῆς ἐνδιόδοτερης καὶ λαμπρότερης περιόδου τοῦ Σεφαραδικοῦ ἑβραϊσμοῦ, τή «Χρυσή Ἐποχή» στὴν Ιστορία τῶν ἑβραϊκῶν γραμμάτων, κατά τήν ὅποια ἀναδειχθηκαν δρισμένες ἀπό τίς μεγαλύτερες καὶ ἐπιφανέστερες προσωπικότητες τῆς ἑβραϊκῆς Ιστορίας. “Οπως π.χ. ὁ πολιτικός καὶ διανοούμενος Χιστάντιος Τύμπεν Σαπρούτ, ὁ ποιητής καὶ νομομαθής Σαμουέλ ‘Αναγκίδ, ὁ ποιητής Μωσές Τύμπεν ‘Εζρα, οἱ φιλόσοφοι Σολομών τύμπεν Γκαμπιρόλ καὶ Γεδουά ‘Αλεβή καθώς καὶ ὁ περιφύλοτερος καὶ διασημότερος ὥλων, ὁ γιατρός, φιλόσοφος καὶ νομομαθής Μωσές μπέν Μαϊμόνιδης.

Μετά τήν ἐπικράτηση τῶν Ἀλμοχιδῶν καὶ τούς ἐπακολουθήσαντες διωγμούς τοῦ 1148 ἡ ἑβραϊκή ζωή τῆς Ἰσπανίας συγκεντρώθηκε κυρίως στίς χριστιανικές περιοχές τῆς χώρας οἱ ὅποιες, μέ τή σταδιακή ἔξαπλωση τῆς Recopista (τής ἐπανάκτησης τῶν ἑδαφῶν ἀπό τοὺς Μουσουλμάνους) κάλυψαν τελικά ὅλο τὸ χώρο τῆς Ἰβηρικῆς Χερσονήσου.

Ἡ σφύζουσα ἀπό ζωντανία καὶ δημιουργικότητα ἑβραϊκή κοινότητα τῆς Ἰσπανίας ἀναστατώθηκε καὶ πάλι τὸ 1391, μέ τό ξέσπασμα νέων ἀντι - ἑβραϊκῶν διωγμῶν καὶ βιαιοτήτων, πού εἶχαν σάν ἀποτέλεσμα τίς μαζικές - ἀλλά ἀνειλικρινές - ἀλλαζοπιστίες πολλῶν ἑβραίων στὸ Χριστιανισμό. “Ετσι δημιουργήθηκε μιά νέα τάξη ἀτόμων, τῶν «Νέο - Χριστιανῶν» ή Conversos ή «Κρυπτο - ἑβραίων», πολλοί ἀπό τούς δοπίους μόνο ἔξωτερικά καὶ φαινομενικά πρέσβευαν τό Χριστιανισμό, κρυφά δύμως παρέμειναν πιστοί στὸν Ἰουδαϊσμό, τηρούσαν τίς ἑβραϊκές παραδόσεις καὶ διαπισταγμαγούσαν τά παιδιά τους σύμφωνα μέ τίς Ιουδαϊκές ἀρχές.

Αύτή ἡ ἀνώμαλη κατάσταση δημιούργησε τίς προϋποθέσεις γιά τήν ἑγκαθίδριση τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως, γιά νά ἑκρίζωσει τό σκάνδαλο τῶν «Χριστιανῶν» ἑκείνων πού ἐπανήρχοντο στήν παλιά «πεθαμένη» Θρησκεία τους. Παρόλα αὐτά ἡ ἀποστολή καὶ οἱ δραστηριότητες τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως παρακωλύοντο ἀπό τήν παρουσία τῶν μη - βαπτισθέντων ἑβραίων, πάνω στούς δοπίους δέν εἶχε, τουλάχιστον ἐπίσημα, καρμία ἀπολύτως ἔχουσία καὶ ἀρμοδιότητα.

Στά 1492 ἐκδόθηκε ἀπό τό βασιλιά Φερδινάνδο ἔνα διάταγμα πού ἀπαιτούσε τήν ἀπομάκρυνση ἀπό τήν Ἰσπανία, σέ πολὺ σύντομο χρονικό διάστημα, δλῶν τῶν ἑβραίων πού ἀρνούντο νά ἀποδεχθοῦν τό

Τά μεταναστευτικά κύματα τῶν Σεφαραδίμ μετά τὴν ἐκδίωξη ἀπό τὴν Ἰσπανία τὸ 1492.

Χριστιανισμό. (Πληροφοριακά, είναι δξιοσημείωτο νά αναφέρουμε ότι αύτό τό διάταγμα παρέμεινε σε ίσχυ μέχρι πρόσφατα, τό 1968, όταν καταργήθηκε καί έπιτράπηκε έπισημα καί πάλι ή παρουσία τῶν Έβραίων στήν Ισπανία καί άναγνωρίσθηκε τό δικαίωμα τῆς τηρήσεως τοῦ Ιουδαϊσμοῦ).

Ἐξαιτίας τοῦ διατάγματος τοῦ 1492 δρισμένοι Έβραίοι προσηλυτίσθηκαν στό Χριστιανισμό: δλλοι, περίποι 250.000, ἔφυγαν ἀπό τήν Ισπανία καί κατευθύνθηκαν πρός τή Βόρειη Αφρική, τήν Ιταλία καί κυρίως τήν Ελλάδα, τίς χώρες τῶν Βαλκανίων καί τή Μικρά Ασία, πού τότε τελούσαν ύπό Όθωμανική κυριαρχία. Ο Σουλτάνος Βαγιαζίτ Β' ἀνοίξει στήν κυριολεξία, τίς πύλες τής αύτοκρατορίας του γιά νά δεχθεῖ τούς Ισπανούς πρόσφυγες. Τότε ἡταν πού ή Θεσσαλονίκη ἀναπτύχθηκε σέ μεγάλο καί σπουδαίο κέντρο τοῦ Σεφαραδισμοῦ. Μεταξύ τῶν κατοίκων τῆς Θεσσαλονίκης ἐκπροσωπούντο δλες οι κυριότερες περιοχές καί πόλεις τῆς Ισπανίας, ὅπως φαίνεται ἀπό τά δόνόματα τῶν Συναγωγῶν πού δημιουργήθηκαν, Π.χ. «Καστίλια», «Μαγιόρ» (ή Μαγιόρκα), «Καταλάν», «Ἀραγών» κλπ. καί στίς ὅποιες διατήρησαν τά ίδιαίτερα τοπικά ἥθη καί ἔθιμά τους.

Ἔτσι ἀναπτύχθηκε ή Σεφαραδική διασπορά, μιά διασπορά μέσα σέ μια ἄλλη διασπορά, ἡ ὅποια δέν ἀτένιζε μόνο πρός τό Έρετς - Ίσραελ ἀλλά ἡταν βαθειά ἐπηρεασμένη ἀπό τή μακρόχρονη παραμονή στήν Ισπανία. Οι νέοι πρόσφυγες ἔφεραν μαζί τους

τή γλώσσα καί τά τραγούδια τῆς Ισπανίας, πού τά διαφύλαξαν μέ φανατισμό. Ἀκόμη καί τά φαγητά τῆς Ισπανίας έισήγαγαν στούς νέους τόπους διαμονῆς τους, σέ σημεῖο πού Έβραϊοι στή Θεσσαλονίκη, τή Βουλγαρία, τό Μοναστήρι καί τήν Κωνσταντινούπολη ἔτρωγαν τό παραδοσιακό Ισπανικό παστέλ ή rāndēlēon, ἐνώ τά παιδιά ἔπαιζαν τό θε - castillo, ἐνώ παιχνίδι μέ άρμυδαλα. Ἀκόμη καί θ ραββίνος Ιωσήφ Κάρρο, θ Σεφαραδί συγγραφέας τοῦ «Σ υ λ χ ἄ ν ' Α ρ ο ύ χ », τοῦ ἐπίσημου κώδικα τοῦ Ιουδαϊσμοῦ, χρησιμοποιεῖ στό ἔργο του διάφορες Ισπανικές λέξεις ὅπως R a n d a s (ἐνα εἶδος κεφτέ, l i m o n e s (λεμόνια) κλπ., γιά νά ἐκφράσει διάφορα εῖδη τροφίμων, γιά τά ὅποια δέν βρήκε ἀντίστοιχη δονομασία στήν τότε ραββινική ἔβραική γλώσσα.

Μετά ἔνα αιώνα περίπου ἀρχισε νά διαμορφώνεται ἔνα καινούργιο παρακλάδι τοῦ Σεφαραδικοῦ Έβραϊσμοῦ, ή διασπορά τῶν Μ a r r a n o c. Πολλοὶ ἀπό τούς «Νεο - Χριστιανούς» ή «Κρυπτοεβραίους» μετακινήθηκαν πρός τήν Πορτογαλία, ὅπου δύναντος ἀναγνωρίσεως τους ἡταν μικρότερος. Ἀπό ἐκεί διέφυγαν, σέ συνεχώς αύξανόμενους ἀριθμούς πρός τίς χώρες ἐκείνες ὅπου θά μπορούσαν ἀφοβά νά διποβάλλουν τό χριστιανικό προσωπεῖο τους καί νά ἐπανέλθουν ἐπίσημα στίς τάξεις τοῦ Ιουδαϊσμοῦ. Αύτοί οι Έβραϊοι κατέφυγαν σέ διάφορες χώρες τῆς

40όν Πληροφοριακόν Δελτίον δημοσιευμάτων Τύπου

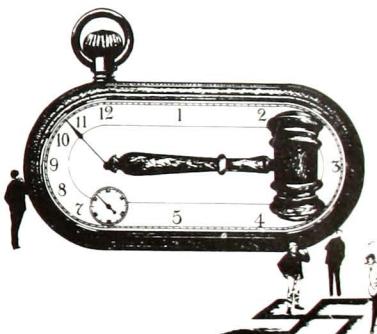
Γιά τήν 'Ημέρα Μνήμης καὶ γιά τήν πρόταση τοῦ Κ.Ι.Σ περί καθιερώσεως 'Ημέρας Θυμάτων Β' παγκοσμίου πολέμου' ἔγραψαν οἱ ἐφημερίδες Ἀκρόπολις, Athens Daily Post, Βῆμα, Βραδυνή, Ἐλευθερία (Λαρίσης), Ἐλευθεροτυπία, Ἐλληνικός Βορρᾶς, Ἐξπρές, Ἐρευνα (Τρικάλων), Ἑστία, Ἡμερήσιος Κήρυξ (Λαρίσης), Θεσσαλία (Βόλου), Θεσσαλονίκη, Καθημερινή, Λάρισα, Μακεδονία, Τρικαλικά Νέα κ.ἄ.

Μέ τήν εύκαιρια δ' Ἐλληνικός Βορρᾶς δημοσίευσε ἄρθρο τοῦ Γ. Βιβιλάκη, μέ τίτλο «Πρὸ 35 χρόνια στή Θεσσαλονίκη: 50.000 Ἐβραῖοι θύματα τῶν Χιτλερικῶν – Συγκινητική συμπαράσταση τῶν Ἐλληνορθοδόξων» (27/4/79).

1. ΠΕΡΙ ΕΒΡΑΙΩΝ

«Βῆμα»: Ό. Μ. Πλωρίτης σέ ἄρθρο του, μέ τίτλο «Τό φάντασμα - 'Αναστάσεις καὶ ἀποκαταστάσεις τοῦ δλοκληρωτισμοῦ» ἀναφέρει διτι «ἡ ἀναζωπύρωση τοῦ Ναζισμοῦ στή Γερμανία (καὶ τοῦ Φασισμοῦ στήν Ιταλία) καὶ ἡ παραγραφή τῶν ναζιστικῶν ἐγκλημάτων κάνουν ἐπίκαιρο τό φάντασμα τοῦ δλοκληρωτισμοῦ» (6/5/79).

«Ἐπίκαιρα»: "Ἄρθρο γιά τό πῶς ἀντιμετωπίζει ἡ Δ. Γερμανία τό θέμα τῆς παραγραφῆς τῶν ἐγκλημάτων πολέμου". (26/4/79). Στό ίδιο τεῦχος ἐπιστολή τοῦ Στ. Βρασιβανόπουλου (Ἀθήνα) «Ἄς σταματήσουμε πιά αὐτό τό ἀνευ περιεχομένου τροπάρι. Οι Ἐβραῖοι δέν εἶναι περισσότερο Μασόνοι ἀπ' δ, τι εἶναι οι Χριστιανοί. Οι Ἐβραῖοι δέν εἶναι πίσω ἀπό τούς Ἱεχωβάδες. Μέ τό νά τά ρίχνουμε δλα στούς Ἐβραίους χάνουμε τόν πραγματικό μας στόχο: 'Αλλοῦ βρίσκονται οι ἔχθροί τοῦ Ἐλληνισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ!»

«Μακεδονία»: Δημοσιεύει τίς ἀπόψεις τοῦ Καγκελλάριου τῆς Αύστριας Μπροῦνο Κράϊσκυ, Ἐβραίου τό θρήσκευμα, σύμφωνα μέ τίς δόποις «ἡ διατήρηση τῶν ἐβραϊκῶν 'κοινοτήων» στή Δ. Εύρωπη δόφειλεται ἀποκλειστικά στούς κατά καιρούς διωγμούς πού ὑπέστησαν» (6/5/79).

«Ημέρα» (Πατρών): Πολλοί Ἐβραῖοι στήν Πολωνία, πού τούς έσωσαν Χριστιανοί ἀπό τόν διωγμό, ἀγνοοῦν τώρα τήν καταγωγή τους. (5/5/79).

«Ἀκρόπολις»: Μέ τίτλο «'Εκείνος πού ἐπέζησε...» δημοσίευσε τό παρακάτω σχόλιο:

«Προκάλεσε συγκίνησ σ' αὐτούς πού ἔχουν... 'μιά κάποια ἡλικία' καὶ ἔζησαν τή γερμανική κατοχή, ἡ εἰδησι πού δημοσιεύτηκε στά «ψιλά» τῶν ἐφημερίδων: 'Ο Ὁπτο Φράνκ, πατέρας τῆς Ἄννας Φράνκ, γιορτάζει σήμερα τά 90 χρόνια του στό Μπίρσφλεντ τῆς Ἐλβετίας.. Είναι γνωστό στούς παλαιοτέρους τό «ἡμερολόγιο τῆς Ἄννας Φράνκ», τῆς κοπέλας πού ἔζησε μεγάλο διάστημα μέ τήν οικογένειά της κρυμμένη σέ μίσ σοφίτα γιά νά μήν πέση στά χέρια τῶν Ναζίδων κι ἀκολουθήση τή μοῖρα τῶν χιλιάδων ἀλλων Ἐβραίων. 'Η Ἄννα κράτησε δλες αύτές τίς ἡμέρες ημερολόγιο καὶ τό σταμάτησε τή μέρα πού τούς ἀνεκάλυψαν καὶ πήραν πό δρόμο γιά τά στρατόπεδα συγκεντρώσεως καὶ τό μαρτυρικό θάνατο. Μία ιστορία, θά λέγαμε... 'κοινότοπη γιά ἔκεινη τήν ἐποχή, πού δέν διέφερε σέ τίποτα ἀπό τόσες δλλες. Αύτό τό «ἡμερολόγιο» δημαρχησ τής δημοφης κοπέλλας, ἔργο λογοτεχνικό καὶ ντοκουμέντο, τήν κράτησε ζωντανή στή μνήμη τῶν ἀνθρώπων ὅλου τοῦ κόσμου. 'Έτσι ή φωνή διαμαρτυρίας της γιά τά ἐγκλήματα τοῦ Ναζισμοῦ, δέν ἔσβησε μέσα στό πέρασμα τοῦ χρόνου. Καί μοίρα τραγική, δ πατέρας της, δ μόνος πού ἔζησε ἀπ' δλη τήν οικογένεια, γιορτάζει σήμερα τά 90 του χρόνια περιστοιχισμένος ἀπό τά ἔκατοντάδες ἀντίτυπα τοῦ «ἡμερολογίου» τῆς κόρης του πού τόν έκαναν πλούσιο...» (12/5/79)

«Βήμα»: Σέ άνταπόκρισι από τό 'Αμβούργο, μέ τίτλο «Οι παπαγάλοι φωνάζουν Χάϊλ Χίτλερ» γράφει ότι πάνω από είκοσι ομάδες «έγγονών του Χίτλερ» έχουν δραστηριοποιηθεί σήμερα στή Δυτική Γερμανία. Τά μέλη τους αύξανονται άργα, άλλα σταθερά καί οι άμαδες άποθρασύνονται δύο καί περισσότερο. 'Ο άριθμός τών έγκληματικών πράξεων τό 1977 διπλασιάστηκε στίς 616 καί θά είναι άκομα υψηλότερος δύοταν ή άστυνομία θά δώσει στή δημοσιότητα τούς άριθμούς του 1978. (13/5/79).

«Κυριακάτικη Έλευθεροτυπία»: Σημειώνει ότι: «Μιά γιορτή τού αισχους πραγματοποίησαν πρίν από μερικές ήμέρες οι παλαιοί όπλιτες καί βαθμοφόροι τής περιώνυμης Μεραρχίας - Νεκροκεφαλή τών 'Ες - 'Ες, στήν περιοχή 'Αραλσεν τής 'Εσσης. Παρά τίς διαμαρτυρίες τών κατοίκων καί τών όργανωσεων θυμάτων τού ναζισμού, δ δημαρχος παραχώρησε γιά τήν έκδηλωση τήν αίθουσα τελετών τού Δημαρχείου καί έπετρεψε στούς βετεράνους τής αιμοσταγούς μεραρχίας νά πραγματοποίησουν παρέλαση στούς δρόμους μέ πυρσούς καί δλλα χιτλερικά σύμβολα» (13/5/79)

«Αστυνομικά Χρονικά»: Δημοσιεύεται έπιστολή τού Κ.Ι.Σ. σχετικά μέ τόν Χιλιασμό καί άνταπάτησις τού συγγραφέως άρθρων έπι τού ίδιου θέματος ύπαρχιφύλακος Μ. Αναστασάκη διτής πρό τού 1932 ύπέρ ή παρά - Σιωνιστικές διακρηγύεις τών Χιλιαστών τίς άποδει δχι σε ίδιοτέλεια δλλά σε άνικανθότητά τους νά έρμηνεύσουν σωστά τήν 'Αγια Γραφή». Συνεχίζει δέ μέ τήν παρατήρηση διτής άργότερα ή 'Οργάνωσις τών Χιλιαστών «ύβριζει τούς πάντας μηδέ καί τών 'Ιουδαίων ραββίνων έξαιρουμένων» (Ιδε 'Έχθροί», σελ. 268, Brooklyn 1937). ('Απρίλιος 1979).

2. ΠΕΡΙ ΙΣΡΑΗΛ

«Πελοπόννησος» (Πατρών): «'Η Μ. 'Ανατολή», γράφει, «είναι δό τόπος τών παραδόξων. 'Ενα από τά παράδοξα αύτά είναι δτι χιλιάδες 'Αραβες όπό χώρες πού βρίσκονται έπισημα σέ έμπολεμη κατάσταση μέ τό 'Ισραήλ, διασχίζουν τίς άνοικτές γέφυρες έπάνω από τόν 'Ιορδάνη, γιά νά ύποστούν πολύπλοκη Ιατρική Θεραπεία στό 'Ιατρικό Κέντρο Χαντάσσα, στό 'Ισραήλ» (29/4/79).

«Έμπρός»: Μέ τήν εύκαιρια τής άποχωρήσεως τών 'Ισραηλινών άπο τό Σινά δημοσιεύει ρεπορτάζ, μέ στοιχεῖα, δτι οι 'Ισραηλινοί «πήραν έρημο, θά έπιστρέψουν έναν παράδεισο». (11/5/79).

«Ημερήσιος Κήρυξ» (Λάρισα): Στό χρονογράφημά του «'Ελληνες καί 'Εβραιοί» δ Δ. άφοι άναφέρει, μέ εύκαιρια, τή διοξολογία στή Συναγωγή γιά τήν έπέτειο τής άνεξαρτησίας τού 'Ισραήλ, τά δσα πολλά συνδέουν τούς 'Ελληνες, 'Ορθοδόξους, κι 'Έβραιους, καταλήγει:

«Μόνο μιά άτυχη παρένθεση: 'Η 'Ελλάς πού θά έπρεπε από τούς πρώτους νά άναγνωρίσει τό Κράτος τού 'Ισραήλ, όπως καί άλες οι χώρες τής Εύρωπης, δέν τό έκαμε. Μιά άμως πού μπαίνει τώρα στήν ΕΟΚ, θέλω νά πιστεύω πώς θ' άποκατασταθούν οι διπλωματικές σχέσεις σέ έπιπεδο πρεσβευτών, άφοι οι Λαοί, ή βάση, είναι ίδιοι κι' άκομα οι μοναδικοί χωρις συγγένειες σ' δλη τήν άνθρωπότητα. 'Ετσι προχέτες πού στήν 'Ιερή Συναγωγή έγινε έπισημη δοξολογία γιά τήν άνεξαρτησία τού 'Ισραήλ, οι έπισημες όρχες δέν παραβρέθηκαν. Τυπικότητες πού τραυματίζουν τά αίσθήματα φιλίας. 'Αλλα καί τή προεδρεία τών όργανωσεων πού μέλη τους είναι καί οι 'Εβραιοί τής Λαρίσης, κι' αύτά δέν προσήλθαν. 'Άκομα καί οι Λαρισαίοι προτίμησαν τόν ήλιο τής πλατείας, τό καφενείο, καί παρέμειναν άπαθες. Δικαιολογημένοι δσοι είχαν άπασχοληθεί στήν έξόρμηση τού Δήμου γιά τήν καθαριότητα. 'Ας είναι. Τίποτε δέν μέ κάνει νά πιστεύω πώς ή διδιφορία είναι συνειδητή. Γιατί τή λευτεριά καί τήν άνεξαρτησία τών λαῶν τήν πιστεύουν οι Λαρισαίοι σάν θεότητες. Κι' άκομα στήν μεγάλη αύτή πόλη πού ζούμε είμαστε δλοι μιά ΚΟΙΝΩΝΙΑ. Τίς λύπες καί τίς χαρές αύτής τής πόλεως στήν τρισχιλιόχρονη Ιστορία της τίς γευδμαστε δλοι. 'Ανδρες καί γυναίκες είμαστε δλοι Λαρισαίοι. Κι' έχουν μερίδιο στήν προσφορά καί στά δικαιώματα» (8/5/79).

ΑΠΟΗΧΟΣ ΤΟΥ «ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ»

Συνεχίστηκε καί τόν περασμένο μήνα ή δημοσιεύσις άρθρων γιά τήν προβολή τής ταινίας «'Ολοκαύτωμα». (Πλήρης εικόνα τών άντιδράσεων τού Τύπου έδρθη στό φύλλο 19ο / Μαΐου 1979 τών «Χρονικών»). 'Από τά πρόσφατα δημοσιεύματα παραλαμβάνομε:

Οικονομία καί Κοινωνία: 'Αναφέρομενο στό «'Ολοκαύτωμα» γράφει, μεταξύ άλλων: «'Επειτα ή σχηματοποίηση τών τύπων τών ναζιστών δδηγεί σέ μια πολύ έπιφανειακή καί λανθασμένη παράσταση τής άληθειας: ή έξόντωση τών 'Έβραιών δέν ήταν ύπόθεση μόνο σαδιστών καί φανατικών ναζήδων. Δίπλα σ' αύτούς έργάζονταν γιά τόν ίδιο σκοπό καί πολλές χιλιάδες τυπικοί οίκογενειάρχες, πού τό βράδυ, μετά τήν έκπλήρωση τού καθημερινού έγκληματικού έργου τους, γύριζαν σπίτι μέ τήν Ικανοποίηση δτι έκαναν τό καθηκόν τους ώς νομοταγείς πολίτες! Αύτοί οι άνθρωποι δέν θά διανοούνταν ποτέ νά παρεκκλίνουν άτ' τή γραμμή τής οίκογενειακής καί γενικότερα τής ιδιωτικής ήθικής. Κι ή στάση αύτών τών άνθρωπων άπεναντι στό όργανωμένο έγκλημα είναι τό κατευχήν άνηκουστο - δχι ή δράση τών διεστραμμένων φανατικών» (Μάϊος 1979).

Δελτίον Διοικήσεως 'Επιχειρήσεων: Σέ σχόλιο, μέ άφορμή τό «'Ολοκαύτωμα» άσχολείται μέ τό θέμα τής παραγραφής τονίζοντας μεταξύ άλλων: «Οι Ναζιστές έγκληματίες πολέμου αύτοί πού έξόντωσαν, πού δολοφόνησαν δ έκατομμύρια 'Έβραιους, αύτοί πού τόσα έγκληματα έκαναν σ' δλη τά μέρη τής Οίκουμένης - θά μπορούν νά βγούν μέ παραγραφή άδικημάτων άπο τό σκότος τής άνωνυμίας, δπου τούς έχει καταδικάσει ή παγκόσμια συνείδησης στό παρασκήνιο κι ίωσας καί νά... έπαρονται γιά τά έγκληματά τους!» (Μάρτιος 1979).

‘Υπόμνημα τοῦ Κ.Ι.Σ. γιά τήν άθωαση έγκληματιῶν τοῦ Maidanek

Τό Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο, έκ μέρους τοῦ ‘Εβραισμοῦ τῆς Έλλάδος, ύπέβαλε ύπόμνημα στή γερμανική κυβέρνηση γιά τήν άθωατική άπόφαση τοῦ δικαστηρίου τοῦ Dusseldorf γιά τούς έγκληματίες τοῦ στρατοπέδου συγκεντρώσεως Maidanek.

Διαμαρτυρία στήν Πρεσβεία τοῦ ’Ιράν

Τό Κ.Ι.Σ. άπέστειλε στήν Πρεσβεία τοῦ ’Ιράν στήν Αθήνα τό παρακάτω τηλεγράφημα πού ύπογράφουν οι πρόεδρος καί γεν. γραμματεύς κ.κ. Ιωσ. Λόβιγγερ καί Μιχ. Μάτσας.

«Έκ μέρους τῶν ‘Ελλήνων, ‘Εβραίων τό θρήσκευμα, διαμαρτυρόμεθα μέ δλη τήν ἔντασι τῆς φωνῆς καί τῆς ψυχῆς μας γιά τήν ἐν ψυχρῷ δολοφονίᾳ, μέ ἀστήρικτες κι ἀναπόδεικτες κατηγορίες τοῦ ἡγέτου τῆς Ισραηλιτικῆς Κοινότητος τοῦ ’Ιράν Χαμπίμπ Ελγκανιάν. Ή δολοφονία αὐτῇ ἀποτελεῖ παραβίασι τῆς θεμελιώδους ἀρχῆς τῆς ἀνεξιθρησκίας, πού εἶναι σεβαστή σέ δλόκληρο τὸν πολιτισμένο κόσμο».

Συνάντηση ἑβραϊκῶν νεολαιῶν στό Βόλο

Στίς 25 - 28 Απριλίου 1979 ἐγίνε συνάντηση ἑβραϊκῶν νεολαιῶν στό Βόλο, μέ πρωτοβουλία τῆς έ-

βραϊκῆς νεολαίας Βόλου καί τή συμπαράσταση τῆς Ισραηλ. Κοινότητας Βόλου. Συμμετεῖχαν 65 παιδιά ἀπό 13 - 17 ἔτῶν (26 ἀπό τήν Αθήνα, 12 ἀπό τή Θεσσαλονίκη, 17 ἀπό τό Βόλο, 3 ἀπό τή Λάρισα, 3 ἀπό τά Τρίκαλα καί 4 ἀπό τή Χαλκίδα).

Οι ἐργασίες τῆς συνάντησης αὐτῆς ἀρχισαν μέ προσφωνήσεις τῶν ἀντιπροσωπειῶν καί δημιλία τοῦ θρησκευτικοῦ λειτουργοῦ τοῦ Βόλου κ. Ιωσήφ Βιτάλ. Τή συζήτηση, πάνω σέ θέματα ἑβραϊκά καί σέ θέματα πού ἀφοροῦν τίς σχέσεις τους μέ τά παιδιά τῆς ἡλικίας τους, διηγύθυνε δραββίνος κ. Ηλίας Σαμπετάτη.

‘Η ἑβραϊκή νεολαία τοῦ Βόλου δργάνωσε θαυμάσια τό ψυχαγωγικό μέρος τῆς συνάντησης. Έγινε ἐκδρομή στά Χάνια, Καμπαλάτ - Σαμπάτ στή Συναγαγή, χορός στή Λέσχη, ἀγῶνες πίγκ - πόδγκ καί μπάσκετ, καθώς καί διαγωνισμός χοροῦ.

Τό ἀποτέλεσμα τῆς συνάντησης αὐτῆς ἦταν ἡ καλύτερη γνωριμία τῶν παιδιῶν, στενότερη ἐπαφή μεταξύ τῶν ἑβραϊκῶν νεολαιῶν καί ἐποικοδομητική ἀνταλλαγή ἀπόψεων γιά τά προβλήματά τους.

Ψήφισμα τῆς Κοινότητος Θεσσαλονίκης γιά τό Θέμα τῆς παραγραφῆς

‘Η Γεν. Συνέλευσις τῆς Ι. Κ. Θεσ/νίκης, σέ ψήφισμά της τῆς 30/5/1979 διεκόρυξε:

«Ἐμεῖς οἱ Ἰσραηλῖτες τῆς Θεσ/νίκης, οἱ χίλιοι ποὺ ἀπομείναμε ἀπό τίς πενήντα ἔξι χιλιάδες Θεσ/νίκεων, αἰσθανόμαστε τήν ὑποχρέωση καὶ τό καθήκον πρός τά παιδιά πού χάσαμε, τούς γονεῖς μας, τ’ ἀδέλφια μας καὶ τούς φίλους μας, θύματα τοῦ πόλατροποιού ἐγκλημάτος πού γνώρισε ποτὲ ἡ Ἀνθρώπινη Ἱστορία, νά διακρύζουμε ὅτι:

Δέν ἔχασαμε τά νεαρά βλαστάρια μας, πού κάηκαν στούς φούρνους τῶν ναζιστικῶν στρατοπέδων.

Δέν ἔχασαμε τίς γυναῖκες μας καὶ τούς ἄντρες μας, πού ἔξοντώθηκαν ἡ ἔγιναν ζωντανά πειραματόζωα στά σατανικά χέρια δῆθεν ἐπιστημόνων τῆς ναζιστικῆς λαίλαπας.

Δέν ἔχασαμε τούς γονεῖς μας, πού γέμισαν τά τραίνα τῆς ἀπελπισίας καὶ τοῦ θανάτου καὶ ἀφέσαν τά κόκκαλά τους στά στρατόπεδα τῶν Ναζί.

Δέν ἔχασαμε τόν ἐμπαιγμό καὶ τόν ἔξευτελισμό μας ἀπό τούς παράφρονες Ναζί ἐγκληματίες.

Οὔτε γιά μιά στιγμή ἀμβλύνθηκε ὁ πόνος μας γιά τό κακούργημα τῆς γενοκτονίας μας, οὔτε γιά μιά στιγμή ἔδωσαμε ἀφεσή ἀμαρτιῶν στούς γενοκτόνους ἐγκληματίες, οὔτε γιά μιά στιγμή ἔχασαμε τό κακούργημα τοῦ κτήνους πρός τόν ἀνθρωπο.

Γί’ αὐτούς τούς λόγους ή μελετώμενη παραγραφή τῶν ναζιστικῶν ἐγκλημάτων ἔίναι ἀπαράδεκτη νομικά καὶ ἡθικά.

Νομικά γιατί αὐτή θεσπισθήκε γιά νά καλύψει ὁ νόμος τήν ἀνθρώπινη λήθη. Ἐξέχασαν δόμως οἱ ἀνθρωποι τά ναζιστικά ἔναντιον τους ἐγκλήματα; “Οχι βέβαια.

‘Ηθικά εἴναι ἀπαράδεκτη γιατί θά ἀποτελέσει νέο ἐμπαιγμό μας ἀποδίδοντας ἐλεύθερους στήν κοινωνία ὅλα αὐτά τά κτήνη πού κάποτε θά ὑπερφανεύονται γιά τά ἐγκλημάτα τους.

‘Ἐμεῖς οἱ Ἰσραηλῖτες τῆς Θεσ/νίκης καλοῦμε ὅλες τίς Ἀρχές καὶ ὅλους τούς πολίτες τοῦ τόπου μας, πού τόσο δοκιμάσθηκε ἀπό τήν ναζιστική θηριωδία, νά ύψωσουν φωνή διαμαρτυρίας καὶ νά συμβάλλουν δι καθένας μέ τόν τρόπο του στήν ματαίωση τῆς μελετώμενης παραγραφῆς.

Ζητοῦμε ἀπό τήν ὑπεύθυνη ἡγεσία καὶ τούς πολίτες τοῦ Γερμανικοῦ ‘Εθνους νά μήν καταξιώσουν τούς Ναζί ἐγκληματίες.

Τό παρόν ψήφισμα νά ἐπιδοθῇ στόν ἐνταῦθα πρόξενο τῆς Δυτ. Γερμανίας μέ τήν παράκληση νά διαβιβασθεῖ στή γερμανική κυβέρνηση.

* Τό νέο Κοινοτικό Συμβούλιο τῆς ίδιας Κοινότητος συνεκροτήθη σέ σῶμα ως ἔξῆς: Πρόεδρος ὁ κ. Λεών Μπενμαγιόρ, ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Χαίμ (Μίκο) Ἀλβο, γεν. γραμματεύς ὁ κ. Βίκτωρ Βενουζίο, ταμίας ὁ κ. Ανδρέας Σεφιχᾶ καὶ σύμβουλος ὁ κ. Δαβίδ Σιών.

“Ωρες λειτουργίας τῆς Συλλογῆς ‘Εβραικῶν Κειμηλίων

‘Η Συλλογή ‘Εβραικῶν Κειμηλίων, δόδος Μελιδώνη 5, Τ.Τ 113, τηλέφ. 3252.773 είναι ἀνοικτή γιά τό κοινό κατά τίς ἀκόλουθες ἡμέρες καὶ ὥρες:
Κυριακή 9.30 π.μ. – 1.30 μ.μ., Δευτέρα 9.30 π.μ. – 5.00 μ.μ., Τρίτη 9.30 π.μ. – 1.00 μ.μ., Τετάρτη 9.30 π.μ. – 5.00 μ.μ., Πέμπτη 9.30 π.μ. – 1.00 μ.μ. καὶ Παρασκευή 9.30 π.μ. – 1.00 μ.μ.

JUDAH BIBAS: ΡΑΒΒΙΝΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Οι Βίβας ἦταν οἰκογένεια ραββίνων καὶ ιατρῶν καταγομένη ἀπό τήν Ισπανία. Μετά τήν ἐκδίωξη τῶν ‘Εβραιών ἀπό τήν Ισπανία, τό 1492, ἔνας κλάδος τῆς οἰκογενείας διέφυγε στό Μαρόκο, ἐνώ ἀλλα μέλη της ἔγκαταστάθηκαν στή Σάφεντ τήν Ιερουσαλήμ, τό Κάιρο, τό Λιβύρνο, τό Αμστερνταμ καὶ τό Γιβραλτάρ.

‘Ο πατέρας τοῦ J. Βίβας ὑπῆρξε μεγάλος ραββίνος τῆς Σάφεντ. ‘Ο ίδιος (1780 – 1852), γεννήθηκε στό Γιβραλτάρ καὶ ἐσπούδασε στό Λιβύρνο· ὑπῆρξε περίφημος ραββίνος καὶ πρωτοπόρος τοῦ Σιωνισμοῦ. Τό 1832 διορίσθηκε ραββίνος Κερκύρας, ὅπου ἀναδιοργάνωσε τήν ἐβραική κοινότητα καὶ τό ἑκπαιδευτικό της σύστημα. Εἰσήγαγε πολλές μεταρρυθμίσεις, οἱ δοποίες καὶ προκάλεσαν τήν ἀντίδραση τῶν ἡγετῶν τῆς Κοινότητος. Τό 1839 ταξίδεψε στήν Εύρωπη· ‘Επισκέφθηκε τήν Τουρκία, τά Βαλκάνια, τή Βιέννη καὶ τήν Πράγα.

Δύο Σκῦτοι ιεραπόστολοι, οἱ A. Baner καὶ R. M. M’Ctneye, ἀναφέρουν στό βιβλίο τους: «Narrative and Mission of Inquiry to the Jews in 1839», ὅτι οἱ ‘Εβραιοί τῆς Ρουμανίας ἔλεγαν τό ἔξης ἀπόφθεγμα πού τό ἀπέδιδαν στόν Βίβας: «Οι ‘Εβραιοί πρέπει νά ἑκπαιδευθοῦν στίς ἐπιστήμες καὶ στίς τέχες τοῦ πολέμου γιά νά ἀποστάσουν τήν Παλαιστίνη ἀπό τά χέρια τῶν Τούρκων, ὅπως οἱ ‘Ελληνες ἐπανέκτησαν τή χώρα τους.». Φαίνεται, ὅτι δέ Βίβας συνέλαβε τήν ίδεα τῆς ἐπιστροφῆς τῆς Σιών κατά τρόπο ἐνεργό, βάση τῶν συγχρόνων δεδομένων. ‘Υπό αὐτήν τήν ἔννοια δύναται νά θεωρηθεῖ ὡς θρησκευόμενος σιωνιστής.

Τό 1852, μετά μία μικρή παραμονή στό Λονδίνο καὶ ἀλλα δέκα χρόνια στό ἀξίωμα τοῦ ραββίνου τῆς Κερκύρας, δέ Βίβας ἐπήγε στό ‘Ερετς – Ἰσραέλ καὶ ἔγκαταστάθηκε στή Χεβρώνα.

‘Ο Πάπας Ιωάννης - Παῦλος Β’ έδεχθη σέ ακρόση ήγέτες τοῦ παγκοσμίου Έβραισμοῦ. ‘Ο Πάπας διαβεβαίωσε ἐκ νέου τὴν πίστη του ἐπὶ τῶν Ἀρχῶν τοῦ Βατικανοῦ τοῦ 1975 καὶ μίλησε γιά «έντατικοποίηση τῶν προσπαθειῶν» γιά τὴν ἐνδυνάμωση τοῦ «ἀδελφικοῦ διαλόγου καὶ τῆς καρποφόρου συνεργασίας» Καθολικῶν - Έβραιών. Ἀναφερόμενος στὴ Γῇ τοῦ Ἰσραὴλ, δήλωσε ὅτι «Θὰ πράξει πᾶν τὸ δυνατόν γιά τὴν εἰρήνη τῆς Γῆς», ἡ ὁποία εἶναι ἀγία γιά ἀμφότερους, καὶ γιά «νά καταστεῖ ἡ Ἱερουσαλήμ τὸ κέντρο τῆς ἀρμονίας τῶν τριῶν μονοθεϊστικῶν θρησκειῶν».

Ιουδαικά Θέματα

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 26

Μεσογείου, κυρίως, ὅμως, κατευθύνθηκαν στὴν Ὁλλανδία (πού εἶχε πρόσφατα κερδίσει τὴν ἀνεξαρτησία τῆς ἀπό τὴν Ἰσπανία) καὶ τὸ Ἀμστερνταμ κατέστη τὸ μεγάλο κέντρο τῆς διασπορᾶς τῶν Μαρράνων. Τὸν 17ο αἰώνα συγκεντρώθηκαν ἔκει πολλές χιλιάδες πρώην - Πορτογάλων Έβραιών οἱ ὁποῖοι εἶχαν πολὺ λίγες ἢ καὶ καθόλου γνώσεις γύρω ἀπό τὸν Ἰουδαισμό καὶ τὴν ἔβραική γλώσσα, ἀλλά διακατέχονταν ἀπό μεγάλη θέληση γιά μάθηση. Ἐχτίσαν μιὰ λαμπρή Συναγωγή (πού πρόσφατα γιόρτασε τὴν 300ή ἑπέτειο τῆς ἀνοικοδομήσεώς της) καὶ δημιούργησαν πολλὰ ἑκπαιδευτικά ίδρυματα. Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Σεφαραδικῆς πορτογαλικῆς Κοινότητας “Ἐτς - Χαίμ εἶναι σήμερα μιὰ ἀπό τὶς μεγαλύτερες σ’ ὅλο τὸν κόσμο.

Σέ ἄλλες μεταγενέστερες μετακινήσεις καὶ μεταναστεύσεις οἱ Σεφαραδίμ κατευθύνθηκαν πρός τὴν Ἀγγλία καὶ τὴν Ἀμερική, καθὼς καὶ πρός ἄλλα εὐρωπαϊκά κέντρα, Μπορτνά, Βαγοπη, Ἀμβούργο κλπ.

Οι Μαρράνος Σεφαραδίμ διέφεραν ἀπό τοὺς ὑπόλοιποὺς Ἰσπανο - Έβραιους στὸ γλωσσικό τους ἰδίωμα πού ἦταν ἡ πορτογαλική, παρόλο πού γνώριζαν καὶ τὰ Ἰσπανικά.

Ἡ Ἰσπανική γλώσσα τῶν Σεφαραδίμ ὀνομάζεται Λα δίνο ή Ju de s m o ή ἔβραιο - Ἰσπανική. Σήμερα τὰ Λαδίνο δημιουργοῦνται ἀπό πολλούς Έβραιούς τῆς Ἑλλάδος, τῆς Τουρκίας καὶ τῶν ἄλλων γειτονικῶν χωρῶν, καθὼς καὶ ἀπό τοὺς μετανάστες αὐτῶν τῶν περιοχῶν πού σήμερα ζοῦν στὸ Ἰσραὴλ, τίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες καὶ τὴ Λατινική Ἀμερική.

‘Αντίθετα ἡ πορτογαλική γλώσσα δέν ἐπέζησε σάν καθομιλουμένη τῶν Έβραιών. Τῇ χρησιμοποιούούσαν οἱ ἀπόγονοι τῶν Μαρράνων μέχρι τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰώνα, σήμερα δέ μόνο ἀναμνήσεις ἀπό αὐτή τῇ γλώσσα περισώζονται στὸ τυπικό τῆς Συναγωγῆς τοῦ Ἀμστερνταμ, ὅπου τὸ Πολυχρόνιο ἀπαγγέλλεται καθημερινά σ’ αὐτή τῇ γλώσσα καὶ στὴ Σεφαραδική Κοινότητα τοῦ Λονδίνου ὅπου ἡ διαμονή τῶν Μιτσιβώτων ἀπαγγέλλεται ἀπό τὸν Παρνάς (ἐπίτροπο συναγωγῆς) κατά τὸ παλιό πορτογαλικό τυπικό.

Η.Σ.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

• Γιονατάν μπέν Ούζιέλ (1ο π.Χ. - 1ο μ.Χ. αἰώνα). Ὑπῆρξε μαθητής τοῦ περιφόρου Ἰλλέλ. Μετέφρασε δρισμένα Προφητικά βιβλία στὴν ἀραμαϊκή.

עֵץ חַיּוֹת הִיא

Δένδρον ζωῆς εἶναι ἡ Τορά...
(Παροιμ. 3:18)